

PLATONS

DIALOGI

IONS
LAHËTS
EUTIDËMS

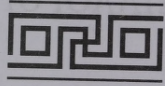

1908-3
2177

L
1

PLATONS

DIALOGI

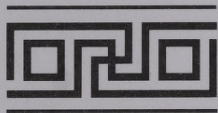
Na angriešu valodu tulkojis
ABRAMS FELDHŪNS

130449

ΠΛΑΤΩΝΟΣ

ΔΙΑΛΟΓΟΙ

ΙΩΝ
ΛΑΧΗΣ
ΕΥΘΥΔΗΜΟΣ

 ZINĀTNE

2008-3
- 77

L
1

PLATONS

DIALOGI

IONS
LAHĒTS
EUTIDĒMS

No sengrieķu valodas tulkojis
ĀBRAMS FELDHŪNS

ZINĀTNE

UDK 821.14'02-3

PI 305

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

030802 1110

ĀBRAMA FELDHŪNA piezīmes un pēcvārds

VALSTS
KULTŪRKAPITĀLA FONDS

Grāmata izdota ar
VALSTS KULTŪRKAPITĀLA FONDA
atbalstu

- © Ā. Feldhūns, tulkojums latviešu valodā, piezīmes, pēcvārds, 2007
- © A. Aleks, mākslinieciskais noformējums, 2007
- © Apgāds "Zinātne", 2007

ISBN 978-9984-808-21-5

TULKOTĀJA PRIEKŠVĀRDS

Tulkojuma pamatā ir šādi izdevumi:

1) PLATON. Œuvres complètes, tome V – 1re partie

Ion – Ménexène – Euthydème

Texte établi et traduit par Louis Meridier

(citējumos turpmāk – Meridjē)

Septième tirage, Paris, 1989.

2) PLATON. Œuvres complètes, tome II

Hippias majeur – Charmide – Lachès – Lysis

Texte établi et traduit par Alfred Croiset

(citējumos turpmāk – Kruazē)

Septième tirage, Paris, 1994.

Piezīmēm un pēcvārdam bez minētajiem izdevumiem esmu izmantojis izdevumu:

PLATON. Sämtliche Dialoge, Band III

Übersetzt und erläutert von Otto Apelt (citējumos turpmāk – Āpelts), Leipzig, 1922.

No sirds pateicos dr. Guntim Belēvičam par daudzu gadu garumā saņemto materiālo un morālo atbalstu.

Sirsnīgs paldies klasiskajai filoloģei Inārai Ķemerei par vērtīgajām konsultācijām un draudzīgajiem padomiem.

Ābrams Feldhūns

TUKKOLA PIRKKA

- 1) MÄÄNEN Ompeluseuran V - luokka
 Ompeluseuran V - luokka
 Ompeluseuran V - luokka
 Ompeluseuran V - luokka
 Ompeluseuran V - luokka
- 2) MÄÄNEN Ompeluseuran II luokka
 Ompeluseuran II luokka
 Ompeluseuran II luokka
 Ompeluseuran II luokka
 Ompeluseuran II luokka

PLATONin klassisen logiikan perusteita
 PLATONin klassisen logiikan perusteita
 PLATONin klassisen logiikan perusteita
 PLATONin klassisen logiikan perusteita
 PLATONin klassisen logiikan perusteita

PLATONin klassisen logiikan perusteita
 PLATONin klassisen logiikan perusteita
 PLATONin klassisen logiikan perusteita
 PLATONin klassisen logiikan perusteita
 PLATONin klassisen logiikan perusteita

PLATONin klassisen logiikan perusteita

PLATONin klassisen logiikan perusteita
 PLATONin klassisen logiikan perusteita
 PLATONin klassisen logiikan perusteita
 PLATONin klassisen logiikan perusteita

PLATONin klassisen logiikan perusteita

IONS

Personas: SOKRATS, IONS¹

SOKRATS. Esi sveicināts, Ion! No kurienes esi 530
tagad ieradies pie mums? Vai no savām mājām Efesā²?

IONS. Nē, Sokrat, no Epidauras³, no Asklēpija
svētkiem.

SOKRATS. Kā? Vai tad epidaurieši dievam par
godu riko arī rapsodu sacensības?

IONS. Noteikti, tāpat kā arī citas mūziskās.

SOKRATS. Vai tu piedalījies sacensībā? Un ar
kādiem panākumiem?

IONS. Mēs izcīnījām pirmo godalgu.

B

SOKRATS. Prieks to dzirdēt. Tad nu pacentīsi-
mies, lai uzvaram arī Panatēnajos⁴.

IONS. Tā arī notiks, ja dievs gribēs.

SOKRATS. Cik bieži esmu jūs rapsodus apskau-
dis jūsu mākslas dēļ! Nemaz nerunājot par to, ka
jūsu mākslai pienākas, lai jūs allaž būtu svētku rotā-
jumā un izskatītos iespējami skaistāki, apskaužams
ir jūsu pienākums vienlaikus nodarboties ar citiem
labiem dzejniekiem, bet pirmām kārtām ar Homēru,
labāko un dievišķāko no visiem, un iedziļināties viņa
domās, nevis tikai iemācīties no galvas viņa vārdus. C
Neviens taču nemūžam nevar būt labs rapsods, ja viņš
nesaprot, ko dzejnieks saka. Rapsodam jāklūst par
dzejnieka domas aizvadītāju pie klausītājiem, bet to
pienācīgi izdarīt, nezinot, ko dzejnieks domā, nav
iespējams. Tas viss pamatoti var radīt nenovīdību.

IONS. Tev taisnība, Sokrat. Vismaz man šī mūsu mākslas puse sagādājusi visvairāk pūļu. Un es, manuprāt, runāju par Homēru labāk nekā jebkurš cits, jo ne Mētrodoram lampsakietim⁵, ne Stēsimbrotam tasietim⁶, ne Glaukonam⁷, ne kādam citam pagātnē nekad nebija tik daudzas skaistas domas par Homēru sakāmas, cik man.

SOKRATS. Tas mani iepriecina, Ion, jo tu acīmredzot neatteiksies man celt ko priekšā.

IONS. Patiešām, vērts dzirdēt, Sokrat, cik augstā godā esmu cēlis Homēru, tā ka, domāju, esmu pelnījis, lai Homēra cienītāji mani rotātu ar zelta vainagu.

SOKRATS. Es vēl noteikti izbrīvēšu laiku, lai tevi dzirdētu. Taču šobrīd atbildei man uz šādu nelielu 531 jautājumu: vai esi erudīts tikai attiecībā uz Homēru vai arī attiecībā uz Hēsiodu un Arhilohu?⁸

IONS. Nē, nē, tikai attiecībā uz Homēru, jo ar to, manuprāt, pilnīgi pietiek.

SOKRATS. Bet vai nav tādu lietu, par kurām Homērs un Hēsiods saka to pašu?

IONS. Jā, domāju, ka ir pat daudz tādu.

SOKRATS. Un vai šajos gadījumos māki labāk iztulkot, ko saka Homērs, nekā to, ko saka Hēsiods?

IONS. Tajos gadījumos, kad viņi saka to pašu, Sokrat, vienlīdz labi.

B SOKRATS. Bet gadījumos, kad viņi nesaka to pašu? Piemēram, par pareģa mākslu, par kuru abi – gan Homērs, gan Hēsiods – kaut ko saka.

IONS. Jā, tas tā ir.

SOKRATS. Un kā? Ko šie divi dzejnieki par pareģa mākslu saka saskanīgi vai atšķirīgi, kurš to varētu iztulkot labāk – tu vai kāds no labajiem pareģiem?

IONS. Kāds no pareģiem.

SOKRATS. Un, ja tu būtu pareģis, vai tu, būdams spējīgs iztulkot saskanīgo, neprastu arī iztulkot viņu atšķirīgos uzskatus?

IONS. Protams.

SOKRATS. Tad kā tas nāk, ka esi erudīts attiecībā uz Homēru, bet ne attiecībā uz Hēsiodu, nedz citiem dzejniekiem? Vai tad Homērs runā par citām lietām nekā visi pārējie dzejnieki? Vai viņš lielākoties nav aprakstījis karu un cilvēku – labu un sliktu, nemācītu un amatu pratēju – savstarpējās attiecības, dievu izturēšanos citam pret citu un pret cilvēkiem, debesu parādības un apstākļus pazemē, kā arī dievu un varoņu izcelsmi? Vai tie nav Homēra dzejas priekšmeti? C
D

IONS. Tev taisnība, Sokrat.

SOKRATS. Un citi dzejnieki? Vai viņi neaplūko šos pašus priekšmetus?

IONS. Jā, Sokrat, bet ne tāpat kā Homērs.

SOKRATS. Kā? Vai sliktāk?

IONS. Daudz sliktāk.

SOKRATS. Tātad Homērs labāk?

IONS. Patiešām labāk, pie Zeva.

SOKRATS. Ja nu, Ion, mīļā galva, daudziem runājot par skaitli, viens runā vislabāk, vai tad neatradīsies tāds, kas atpazīs zinīgo runātāju?

IONS. Jā, piekrītu. E

SOKRATS. Un vai tas būs tas pats, kas atpazīs arī nezinīgos runātājus, vai kāds cits?

IONS. Noteikti tas pats.

SOKRATS. Un tas būs cilvēks, kas pārzina rēķināšanas mākslu?

IONS. Jā.

SOKRATS. Un tālāk. Ja, daudziem runājot par veselīgu ēdienu, viens no viņiem runā vislabāk, vai tad tās būs divas dažādas personas, kas atpazīs labāko runātāju un to, kas ir mazvērtīgāks, vai viena un tā pati?

IONS. Skaidrs, viena un tā pati.

SOKRATS. Un kas viņš tāds ir? Kā viņu sauc?

IONS. Par ārstu.

SOKRATS. Tātad varam vispārinot apgalvot, ka, ja daudzi cilvēki runā par vienu un to pašu priekšmetu, tā vienmēr būs viena un tā pati persona, kas atpazīs labo runātāju un slikto. Citādi, ja tā neatpazīs slikto runātāju, tā noteikti neatpazīs arī labo, protams, attiecībā uz vienu un to pašu priekšmetu.

IONS. Tā tas ir.

SOKRATS. Tātad viens un tas pats cilvēks ir kompetents spriest par abiem?

IONS. Jā.

SOKRATS. Un tu apgalvo, ka Homērs un pārējie dzejnieki, to vidū arī Hēsiods un Arhilohs, runā par vienām un tām pašām lietām, taču ne līdzīgā veidā, bet pirmais to dara labi, turpretī pārējie – sliktāk?

IONS. Jā, un tā arī ir, kā saku.

SOKRATS. Un, tā kā atpazīsti labo runātāju, tu varētu arī atpazīt tos, kas runā sliktāk.

IONS. Tā vismaz šķiet.

SOKRATS. Tātad, mans visulabais, mēs nekļūdisimies, apgalvodami, ka Ions ir vienlīdz zinīgs gan attiecībā uz Homēru, gan pārējiem dzejniekiem, jo viņš pats piekrīt, ka viena un tā pati persona būšot kompetenta spriedēja par visiem, kas runā par vienām un tām pašām lietām, bet priekšmeti, kurus aplūko gandrīz visi dzejnieki, esot vieni un tie paši.

IONS. Bet kā tas nāk, Sokrat, ka es, ja kāds runā par jebkuru citu dzejnieku, tam neveltu nekādu uzmanību un neesmu spējīgs kaut ko jēdzīgu pateikt, bet vienkārši aizsnaužos, taču, tiklīdz kāds ieminas par Homēru, vienā mirklī esmu augšā, vērīgi klausos un man ir daudz ko teikt? C

SOKRATS. To nav grūti uzminēt, mans draugs, jo ikvienam ir skaidrs, ka neesi spējīgs runāt par Homēru ar māksliniecisku un zinātnisku kompetenci. Ja spētu to darīt mākslinieciski, tu varētu arī runāt par visiem pārējiem dzejniekiem, jo eksistē taču dzejas māksla kopumā. Vai tā nav?

IONS. Jā, ir.

SOKRATS. Un vai, ja kāds apguvis jebkuru citu mākslu kopumā, viens un tāds pats pētījuma veids nebūs spēkā visās mākslās? Vai tu vēlies no manis dzirdēt, kā es to saprotu, Ion? D

IONS. Jā, pie Zeva, Sokrat, katrā ziņā. Man taču ir prieks klausīties jūsos, gudrajos vīros.

SOKRATS. Man jau gribētos, lai tev būtu taisnība. Taču gudri droši vien esat jūs, rapsodi un aktieri, un tie, kuru sacerējumus ceļat priekšā, bet es nedaru neko citu, kā vien runāju taisnību, kā jau klājas diletantam. Es tikko kā tev pavaicāju – paskaties, cik banāli un diletantiski ir tas, ko pateicu, kaut kas tāds, ko varētu zināt ikviens, – proti, vai, ja kāds apguvis mākslu kopumā, pētījuma veids nav viens un tāds pats. Iedomāsimies to šādi: vai eksistē glezniecības māksla kopumā? E

IONS. Jā.

SOKRATS. Un vai ir un ir bijuši daudzi gleznotāji – labi un slikti?

IONS. Noteikti.

SOKRATS. Vai esi jau kādu sastapis, kas ir kompetents spriest par Polignota⁹, Aglaofonta dēla, labajiem vai neveiksmīgajiem darbiem, taču nav spējīgs
 533 to darīt attiecībā uz citiem gleznotājiem un kas, kad viņam parāda citu gleznotāju darbus, iesnaužas un ir pilnīgā neziņā, un nemāk neko pateikt, bet kas, kad viņam jāizsakās par Polignotu vai kādu citu vienu gleznotāju, mostas un ir pati uzmanība un viņam atliku likām ir ko teikt.

IONS. Nē, pie Zeva, neesmu vis.

SOKRATS. Un tālāk – tēlniecībā: vai esi kādu
 B sastapis, kas būtu kompetents spriest par Daidala, Mētiona dēla¹⁰, vai Epeja, Panopeja dēla¹¹, vai Teodora samieša¹², vai kāda cita viena tēlnieka veiksmēm, bet attiecībā uz citu tēlnieku darbiem ir bezpalīdzīgs un snauž, un nezina, ko teikt?

IONS. Nē, pie Zeva, arī tādu neesmu sastapis.

SOKRATS. Un tāpat, domāju, neesi nevienu sa-
 stapis, kas flautas vai kitaras spēlē vai dziedāšanā
 kitaras pavadijumā, vai rapsodu mākslā ir kompetents spriest par Olimpu vai Tamiru, vai Orfeju, vai
 C Fēmiju, Itakas rapsodu,¹³ bet būtu neziņā par Ionu efesieti un neko nevarētu pateikt par viņa veiksmēm un neveiksmēm rapsodu mākslā.

IONS. Šai ziņā nevaru tev runāt pretī, Sokrat. Taču apzinos pavisam skaidri, ka, runājot par Homēru, pārspēju visus cilvēkus un man ir daudz kas sakāms. Arī visi citi apliecina, ka šajā ziņā esmu labs runātājs, par citiem dzejniekiem gan neesmu. Tad nu paskaties, ko tas nozīmē.

SOKRATS. Es skatos, Ion, un jau grasos tev paskaidrot, ko tas, manuprāt, nozīmē. Kā tikko sacīju,
 D tā nav māksla, kas tevī mīt un ļauj labi runāt par

Homēru, bet kāds dievišķs spēks, kas tevi virza, tāpat kā akmenī, ko Euripids sauc par magnētu,¹⁴ bet cilvēku lielākā daļa – par Hēraklejas¹⁵ akmeni. Šis akmens ne vien pievelk dzelzs gredzenus, bet tiem arī piešķir spēku veikt to pašu, ko akmens, – pievilkt citus gredzenus, tā ka dažkārt izveidojas ļoti gara dzelzs gabalu un gredzenu ķēde, kuri karājas cits pie cita, bet to visu pievilksanas spēks atkarīgs no šā akmens. Tā arī mūza iedveš cilvēkiem dievišķu jūsmu, un ar šo iejūsmināto starpniecību tiek iejūsmināti citi un izveidojas ķēde. Proti, visi labie episkie dzejnieki rada šos skaistos dzejojumus nevis uz mākslas pamata, bet jūsmas un apmātības stāvoklī, tāpat arī liriskie dzejnieki. Līdzīgi tam, kā koribantiski¹⁶ apsēstie nedējo, būdami savā prātā, arī liriskie dzejnieki sacer savas skaistās dziesmas nevis skaidrā prātā, bet kad, ļaudamies melodijai un ritmam, viņi nokļūst bakhiskajā jūsmā un apsēstībā. Un, kā bakhantes smel no upēm medu un pienu vienīgi apsēstības stāvoklī, bet, kad ir savā prātā, tad ne, ar lirisko dzejnieku dvēseli, kā viņi paši saka, notiek tas pats. Dzejnieki mums patiešām stāsta, ka viņi savas dziesmas plūc no medusnesējiem avotiem mūzu dārzos un lejās un atnes mums tās kā bites, laidelēdamies tāpat kā viņas. Un tas, ko viņi stāsta, ir taisnība. Dzejnieks ir viegla, spārnota un svēta būtne, un viņš nav spējīgs dzejot, iekams nav jūsmas pārņemts un zaudējis sajēgu, un viņa vairs nav prāta. Neviens cilvēks, kamēr viņam tas vēl ir, nav spējīgs dzejot un pareģot. Un, tā kā pamatā nav māksla, ar ko dzejnieki rada savus darbus un ceļ priekšā daudz skaista par veikumiem kā tu par Homēru, bet dievišķa iedvesma, tad katrs ir spējīgs skaisti sacerēt vienīgi to, uz ko viņu iedvesmojusi

mūza, viens – ditirambus, cits – slavas dziesmas, cits – deju dziesmas, cits – eposus, vēl cits – jambus; bet ikviens no viņiem citā žanrā ir mazvērtīgs, jo viņi to visu rada nevis ar mākslu, bet ar dievišķu spēku. Ja viņi prastu ar mākslu skaisti runāt par *vienu* priekšmetu, viņi mācētu to darīt arī par visiem pārējiem. Tāpēc dievs, atņemdam viņiem prātu, izmanto viņus, kā arī pareģus un dievišķos gaišreģus kā savus kalpus, lai mēs, kas viņos klausāmies, saprastu, ka tie ir nevis viņi, kas pauž šīs vērtīgās domas, nebūdami savā prātā, bet pats dievs, kas runā un ar viņu starpniecību vērsas pie mums. Labākais pierādījums tam, ko saku, ir halkidietis Tinnihs¹⁷, kas savā mūžā nav sacerējis nevienu citu pieminēšanas vērtu dzejoli, tomēr radījis paiānu¹⁸, kas ir visu mutē, teju skaistāko no visām dziesmām, kas vienkārši, kā viņš pats saka, esot “mūzu atradums”. Viņa personā dievs, man liekas, mums, lai mēs nešaubītos, ļoti pārlicinoši parādījis, ka šie skaistie dzejojumi nav cilvēciski, cilvēku veikumi, bet dievišķi, dievu veikumi un ka dzejnieki nav nekas cits kā dievu tulki, katrs būdams tā pārizīnā, kas viņu pārņēmis savā varā. Gribēdams to pierādīt, dievs ar nodomu dziedājis visskaistāko dziesmu ar visnenožīmīgākā dzejnieka muti. Bet varbūt man, tavuprāt, nav taisnība, Ion?

IONS. Nē, pie Zeva, noteikti ir. Tu ar saviem vārdiem, Sokrat, kaut kā skar manu dvēseli, un man šķiet, ka labie dzejnieki ar dievišķu iedvesmu mums iztulko dievu atklāsmes.

SOKRATS. Un vai jūs, rapsodi, savukārt neesat dzejnieku tulki?

IONS. Arī šai ziņā tev taisnība.

SOKRATS. Tātad esat tulku tulki?

IONS. Katrā ziņā.

SOKRATS. Bet tagad apstājies un pasaki man, B
 Ion, neko neslēpjot, visu, pēc kā es vaicātu. Kad tu tei-
 cami cel priekšā episkās vārsmas un jo īpaši saviļņo
 savus klausītājus, vai nu dziedādams par Odiseju,
 kas izlec uz sliekšņa, atklāj sevi preciniekiem un iz-
 kaisa bultas savu kāju priekšā,¹⁹ vai par Ahilleju, kas
 metas virsū Hektoram,²⁰ vai attēlodams skumjās epi-
 zodes par Andromahi²¹ vai Hekabi²², vai Priamu²³,
 vai tad esi vēl pie pilnas saprašanas vai ārpus apzi- C
 ņas un tava dvēsele jūsmā iedomājas esam klāt tevis
 atstāstītajos notikumos, lai tie norisētu Itakā vai
 Trojā, vai kur vien eposi tos noliek?

IONS. Cik ļoti mani pārlicina tavs pierādījums,
 Sokrat! Pateikšu tev, neko neslēpjot: ikreiz, kad stāstu
 ko bēdīgu, man acīs sariesas asaras, bet, kad ko
 briesmīgu un šausminošu, mati aiz bailēm ceļas stā-
 vus un sirds daudzās stiprāk.

SOKRATS. Tad nu ko? Vai teiksim, Ion, ka šis D
 cilvēks tajā brīdī ir pie pilnas saprašanas, ja viņš, ro-
 tātās krāšņā tērpā un ar zelta vainagiem galvā, upuru
 vai svētku brīžos sāk raudāt, kaut arī nav zaudējis
 neko no šiem dārgumiem, vai izjūt bailes, stāvēdams
 vairāk nekā divdesmit tūkstošu draudzīgi noskaņotu
 cilvēku priekšā, no kuriem neviens negrasās viņam
 ko atņemt vai kā citādi nodarīt pāri?

IONS. Nē, pie Zeva, Sokrat, lai teiktu taisnību.

SOKRATS. Un vai tu zini, ka jūs arī lielāko daļu
 klausītāju novedat tādā pašā stāvoklī?

IONS. Jā, to zinu pavisam labi, jo es ikreiz viņus E
 vēroju no augšas, no tribīnes, kad viņi raud un šaus-
 mās manī veras, jo ir izbrīnīti par stāstīto. Man taču
 viņi cieši jāuzmana, jo, kad lieku viņiem raudāt, tad

pats smiešos, saņemdamš naudu, bet, kad viņi smejas, pašam nāksies raudāt, zaudējot naudu.

- SOKRATS. Un vai tu tagad saproti, ka tavš klausītājs ir pēdējais no gredzeniem, par kuriem stāstīju, ka tie Hēraklejas akmens ietekmē cits no cita saņem spēku? Vidējais esi tu, rapsods, un aktieris; pirmais
- 536 ir pats dzejnieks. Bet dievs pa visiem šiem posmiem aizvelk cilvēku dvēseli turp, kur viņš grib, piešķirdams spēku citam no cita. Un, tāpat kā no magnētiskā akmens, vēl ir ļoti gara koristu, kora iestudētāju un iestudētāju palīgu virkne, kas sāniski piekarināta pie gredzeniem, kuri nokarājas no mūzas. Un no dzejniekiem cits atkarīgs no vienas mūzas, cits – no otras.
- B Mēs par to sakām – “pārņemts”, un tas ir tuvu īstenībai: mūza viņu pārņēmusi savā pārziņā. Bet pie pirmajiem gredzeniem – dzejniekiem secīgi piekarināti citi un ļaujas jūsmā, vieni pie Orfeja, citi – pie Mūsaja²⁴; taču lielākā daļa ir Homēra pārņemta un pie viņa saistīta. Viens no tiem esi tu, Ion; tu esi Homēra pārņemts, un, ja kāds ceļ priekšā cita dzejnieka darbu, tu aizmiedz un nezini, ko teikt, bet, tiklīdz kāds skandina šā tava dzejnieka dziedājumu, tu tūdaļ esi augšā
- C un tava dvēsele dej, un tev atliku likām ir ko teikt. Tā ir nevis māksla vai zināšana, ar kādu tu par Homēru saki to, ko saki, bet dievišķa iedvesma un apsēstība. Tāpat kā koribantiski apsēstie uztver tikai vienu vienīgu spalgu meldiju, kas pieder dievam, kura apsēsti viņi ir, un viņu rīcībā šai meldijai ir daudz žestu un vārdu, bet par citām viņi neliekas ne zinis, tā arī tev, Ion, tikko kāds ierunājas par Homēru, ir daudz kas sakāms, bet par citiem – nekas. Un iemesls tam, pēc
- D kā tu man vaicā – kāpēc tev par Homēru tik daudz sakāms, bet par pārējiem ne, – ir tas, ka tu nevis ar

mākslu, bet ar dievišķu iedvesmu esi tik daiļrunīgs Homēra slavinātājs.

IONS. Tas ir labi pateikts, Sokrat. Tomēr es brīnītos, ja tu spētu runāt tik labi, lai mani pārlicinātu par to, ka cildinu Homēru, būdams apsēsts un ārprātīgs. Arī tu pats, manuprāt, tā nedomātu, ja dzirdētu mani runājam par Homēru.

SOKRATS. Es noteikti gribu tevi dzirdēt, taču ne pirms tam, kad būsi man atbildējis uz šādu jautājumu: par kuru Homēra apcerētu jomu tu māki labi runāt? Domājams, ne jau par visām. E

IONS. Tici man, Sokrat, – par visām bez izņēmuma.

SOKRATS. Taču ne jau par lietām, par kurām stāsta Homērs, bet tev nav zināšanu.

IONS. Un kas tās ir par lietām, par kurām stāsta Homērs, bet man nav zināšanu?

SOKRATS. Vai Homērs nerunā daudz un daudzās vietās arī par mākslām, piemēram, par ratu vadīšanu? Ja atmiņa mani neviļ, noskaitīšu tev šīs vārsmas. 537

IONS. Nē, es pats tās noskaitīšu, jo zinu tās no galvas.

SOKRATS. Tad noskaiti man, ko Nestors²⁵ saka savam dēlam Antiloham, viņu mudinādams būt piesardzīgam, apliecot apgriešanās punktu ratu skriešanās sacīkstēs Patroklam²⁶ par godu.

IONS. Viņš saka:

Skaistajos kaujratos tobrīd tu pacienties ķermeni savu Viegļītēm noliekt pa kreisi; ar pātagu, uzkļēdzis skaļi, Uzcērt tu zirgam pa labi un brīvāk palaid tam grožus; Mirkli būs apkārt ap zīmi tavs zirgs, kas kreisajā pusē, Tā ka tev izliksies pašam, ka rumba ir skārusi malu. B

Tomēr šeit uzmanīgi esi un pieskarties akmenim

sargies.²⁷

C SOKRATS. Pietiek. Bet, Ion, vai tas, ko Homērs saka šajās vārmās, ir pareizi vai ne, – kurš par to būs labāks spriedējs – ārsts vai ratu vadītājs?

IONS. Protams, ratu vadītājs.

SOKRATS. Tāpēc, ka viņam ir šī māksla, vai kāda cita iemesla dēļ?

IONS. Nē, šīs mākslas dēļ.

SOKRATS. Un vai dievs ikvienai mākslai nav piešķīris spēju būt zinīgai īpašā nodarbē? To, ko uzzinām no stūresvīra mākslas, mēs taču neuzzināsim arī no ārstniecības.

IONS. Noteikti ne.

SOKRATS. Un, ko uzzinām no ārstniecības, mēs taču neuzzināsim arī no celtniecības.

IONS. Noteikti ne.

D SOKRATS. Un vai tas tāpat neattiecas uz visām mākslām? To, ko uzzinām no vienas mākslas, neuzzinām arī no citas. Taču vispirms atbildi man uz šādu jautājumu: vai tu atzīsti, ka pastāv atšķirība starp atsevišķām mākslām?

IONS. Jā.

SOKRATS. Un vai tevi te vada tie paši argumenti, kas mani? Es uzskatu vienu mākslu par atšķirīgu no citas atkarībā no priekšmeta, uz kuru attiecas tās zināšana. Vai tu domā tāpat?

E IONS. Jā.

SOKRATS. Jo, ja zināšana attiektos uz vieniem un tiem pašiem priekšmetiem, kā mēs tad varētu teikt, ka viena māksla ir atšķirīga no citas, kad abas mums dara zināmu vienu un to pašu? Tāpat, kā es zinu, ka šie ir pieci pirksti, arī tu to zini tikpat labi. Un, ja es tev vaicātu, vai mēs – es un tu – zinām vienu un to pašu ar vienas un tās pašas mākslas – skaitīšanas

vai kādas citas palīdzību, tu droši vien atbildētu, ka ar vienas un tās pašas mākslas palīdzību.

IONS. Jā.

SOKRATS. Nu atbilde man uz jautājumu, ko tikko 538 kā gribēju tev uzdot. Vai, tavuprāt, tas attiecas uz visām mākslām, ka viena un tā pati māksla mums nepieciešami ļauj izziņāt vienus un tos pašus priekšmetus, bet cita māksla – ne šos pašus? Ja tā ir cita māksla, priekšmetiem, ko tā mums ļauj izziņāt, katrā ziņā jābūt citiem.

IONS. Jā, manuprāt, tā tas ir.

SOKRATS. Tātad tas, kas nepārzina kādu noteiktu mākslu, nebūs spējīgs pareizi saprast šīs mākslas sacīto un veikumus?

IONS. Tev taisnība.

B

SOKRATS. Tad nu kurš – tu vai ratu vadītājs – labāk spriedīs par to, vai tevis citētajās vārsnās Homērs izsakās pareizi vai nepareizi?

IONS. Ratu vadītājs.

SOKRATS. Jo tu esi rapsods, nevis ratu vadītājs.

IONS. Jā.

SOKRATS. Un rapsoda māksla ir citāda nekā ratu vadītāja māksla?

IONS. Jā.

SOKRATS. Un, ja tā ir citāda, tad tā arī ir zināšana par citiem priekšmetiem.

IONS. Jā.

SOKRATS. Un ja Homērs saka, ka Hekamēde, Nestora piegulētāja, iedod ievainotajam Mahaonom²⁸ dziru? Homērs izsakās aptuveni šādi:

C

Pramnas viņam tā kazpiena sieru ar varaino rīvi
Uzberza virsū, vēl pielika sīpolu, rosinot garšu.²⁹

gan ne reizi vien “Īliadā”, piemēram, kaujā pie mūriem, kur teikts:

...tieši tai brīdī, kad gribēja doties tam pāri,
 Pacēlās debesīs ērglis un kareivjus šķīra pa kreisi;
 Asinīm notrieptu čūsku tas turēja nagos jo lielu, C
 Dzīvu, vēl ķepurojamies un gatavu cīņai ik brīdī.
 Atpakaļ atlicās čūska un ērglim, kas turēja viņu,
 Iekoda krūtīs pie kakla; tad ērglis to nometa zemē,
 Sajuzdams smeldzīgas sāpes, un palaida kareivju vidū.
 Iekliedzies spalgi, ar vēja elpu viņš aizlaidās projām.³⁴ D

Šo vietu un tamlīdzīgas, es teikšu, nākas aplūkot un novērtēt pareģim.

IONS. Te tev taisnība, Sokrat.

SOKRATS. Un arī tev taisnība, Ion, kad to saki. Bet tagad arī tu, tāpat kā es no “Odisejas” un “Īliadas” atlasīju vietas, kas attiecas uz pareģi, uz ārstu un zvejnieku, atlasi man – tu taču Homēru pazīsti E
 labāk nekā es – tās vietas, kas attiecas uz rapsodu, Ion, un rapsoda mākslu un ko nākas aplūkot un novērtēt rapsodam atšķirībā no citiem cilvēkiem.

IONS. Es teikšu, Sokrat, – tās ir *visas* vietas.

SOKRATS. Tu noteikti neteiksi – *visas*, Ion. Vai tad esi tik aizmāršīgs? Būt aizmāršīgam taču nemaz nepiestāvētu rapsodam.

IONS. Ko tad tādu aizmirstu?

SOKRATS. Vai neatceries, ka sacīji, rapsoda māksla esot kas atšķirīgs no ratu vadītāja mākslas? 540

IONS. Atceros.

SOKRATS. Un arī piekriti, ka tā, būdama atšķirīga, pārziņa citus priekšmetus?

IONS. Jā.

SOKRATS. Tātad pēc tava atzinuma ne rapsoda māksla, ne rapsods nepārziņās visu.

IONS. Varbūt vienīgi izņemot tamlīdzīgus priekšmetus, Sokrat.

B SOKRATS. Ar "tamlīdzīgus priekšmetus" tu saproti bezmaz visu mākslu priekšmetus. Bet ko tad pārzinās rapsods, ja viņš nepārzina visus priekšmetus?

IONS. Manuprāt, to, ko klājas runāt vīrietim un ko sievietei, ko vergam un ko brīvajam, ko padotajam un ko pavēlniekam.

SOKRATS. Vai tu ar to gribi teikt, ka rapsods zinās labāk par stūresvīru, kas sakāms vētras piemeklēta kuģa pavēlniekam jūrā?

IONS. Nē, šajā gadījumā to labāk zinās stūresvīrs.

C SOKRATS. Bet, ko klājas teikt slimnieka pavēlniekam, vai rapsods to zinās labāk nekā ārsts?

IONS. Nē, arī šajā gadījumā ne.

SOKRATS. Bet, kā saki, tu domā to, ko klājas runāt vergam?

IONS. Jā.

SOKRATS. Un, ja vergs ir govju gans, vai rapsods tad zinās labāk par ganu, kas sakāms satrakojušos lopu nomierināšanai?

IONS. Noteikti ne.

SOKRATS. Varbūt to, ko klājas teikt sievietei – vilnas vērpējai par vilnas apstrādi?

IONS. Nē.

D SOKRATS. Bet viņš zinās, kas jāsaka vīram – stratēgam karavīru uzmundrināšanai?

IONS. Jā, to rapsods zinās.

SOKRATS. Kā tā? Vai tad rapsoda māksla būtu stratēga māksla?

IONS. Vismaz es gan zinātu, ko klājas teikt stratēgam.

SOKRATS. Jā, varbūt tu esi lietpratējs arī karavadoņa mākslā, Ion. Taču pieņemsim, ka esi vienlaikus

labs jātnieks un kitarists un tu zinātu, kādi zirgi ir labi vai slikti iejāti. Bet, ja es tev pavaicātu: “Kura māksla, Ion, tev ļauj saskatīt labi iejātus zirgus – tava jātnieka vai kitarista māksla?” – ko tu man tad atbildētu?

IONS. Es teiktu, mana jātnieka māksla.

SOKRATS. Un, ja tu atpazītu arī labos kitaristus, tu piekristu, ka atpazīsti viņus, būdams kitarists, nevis jātnieks.

IONS. Jā.

SOKRATS. Un, kad tu spried par kara lietām, vai tu tad spried kā lietpratējs kara lietās vai kā labs rapsods?

IONS. Manuprāt, te nav nekādas atšķirības.

SOKRATS. Kā? Nekādas atšķirības, saki? Vai uzskati rapsoda mākslu un karavadoņa mākslu par vienu vai par divām mākslām?

IONS. Manuprāt, tā ir viena.

SOKRATS. Tātad tas, kas ir labs rapsods, ir arī labs karavadonis?

IONS. Katrā ziņā, Sokrat.

SOKRATS. Tad ikviens, kas ir labs karavadonis, ir arī labs rapsods?

IONS. Nē, šai ziņā gan nepiekrītu.

SOKRATS. Bet pie tā tu paliec, ka tas, kas ir labs rapsods, ir arī labs karavadonis?

IONS. Noteikti.

SOKRATS. Un tu taču esi grieķu labākais rapsods?

IONS. Neapšaubāmi, Sokrat.

SOKRATS. Un vai esi arī grieķu labākais karavadonis, Ion?

IONS. Par to vari būt pārliecināts, Sokrat, un šīs zināšanas esmu smēlies no savām Homēra studijām.

SOKRATS. Bet, pie dieviem, kā tas nāk, Ion, ka tu, būdams gan labākais grieķu karavadonis, gan labākais rapsods, apstaigā Grieķiju kā rapsods, bet nedarbojies kā karavadonis? Vai, tavuprāt, grieķiem ir liela vajadzība pēc rapsoda zelta vainaga rotā, bet nav nekādas vajadzības pēc karavadoņa?

IONS. Mūsu valsts, Sokrat, ir pakļauta jums un jūsu militārajai vadībai,³⁵ un tai karavadonis nav vajadzīgs. Bet jūsu un lakedaimoniešu valsts mani diezin vai arī ievēlētu par stratēgu, jo uzskatāt, ka paši esat pietiekami apgādāti.

SOKRATS. Mans visulabais Ion, vai tad nepazīsti Apollodoru kizikieti³⁶?

IONS. Kas viņš tāds ir?

SOKRATS. Cilvēks, ko atēnieši vairākkārt ievēlējuši par stratēgu, lai gan viņš ir citzemnieks. Un arī Fanostenu andrieti³⁷ un Hērakleidu klazomenieti³⁸, kas sevi apliecinājuši kā kompetentus vīrus, mūsu valsts iecēlusi stratēga un citos augstos amatos, kaut viņi ir citzemnieki. Bet Ionu efesieti tā neievēlēs par stratēgu un neparādīs viņam godu, ja viņš šķitīs tai ievēribas cienīgs? Vai tad jūs, efesieši, no laika gala neesat atēnieši,³⁹ un vai Efesa zemāk vērtējama par ikvienu citu pilsētu? Bet, ja tev, Ion, ir taisnība, kad saki, ka esi spējīgs Homēru cildināt uz savas mākslas un zināšanu pamata, tad tu rīkojies nepareizi: tu vispirms man paziņo, ka zini par Homēru daudz skaistu lietu, un apsoli man tās celt priekšā; taču tu mani māni un ir nedomā tās celt priekšā, un, par spīti maniem neatlaidīgajiem lūgumiem, pat negribi pateikt, kas tās par lietām, kurās esi tik spēcīgs. Gluži otrādi, tu esi īsts Protejs⁴⁰, pārvērzdami visādos veidos un grozīdamies šurp un turp, līdz beidzot,

no manis bēgdams, parādies kā stratēgs, lai tikai 542
 neparādītu, cik spēcīgs esi Homēra zinībās. Ja nu tu,
 būdams lietpratējs, vispirms, kā sacīju, soli man ko
 celt priekšā par Homēru, bet tad apmāni, tu dari
 man pāri. Taču, ja neesi lietpratējs un, dievišķā
 iedvesmā Homēra pārņemts, bez kādām zināšanām
 par dzejnieku stāsti, kā par tevi sacīju, daudz skaista,
 tad man pāri nedari. Tad nu izvēlies, ko gribi: lai
 uzskatām tevi par netaisnīgu vai dieva iedvesmotu
 cilvēku.⁴¹

IONS. Te ir liela atšķirība, Sokrat. Ir taču daudz B
 skaistāk tikt uzskatītam par dieva iedvesmotu.

SOKRATS. Tad nu tev no mūsu puses tiek šis
 skaistākais, Ion, – ka esi dieva iedvesmots, bet ne liet-
 pratīgs Homēra cildinātājs.

1871. Die erste Ausgabe des Buches ist erschienen im Jahre
 1871. Die zweite Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1872. Die dritte Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1873. Die vierte Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1874. Die fünfte Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1875. Die sechste Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1876. Die siebente Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1877. Die achte Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1878. Die neunte Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1879. Die zehnte Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1880. Die elfte Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1881. Die zwölfte Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1882. Die dreizehnte Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1883. Die vierzehnte Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1884. Die fünfzehnte Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1885. Die sechzehnte Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1886. Die siebenzehnte Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1887. Die achtzehnte Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1888. Die neunzehnte Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1889. Die zwanzigste Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1890. Die einundzwanzigste Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1891. Die zweiundzwanzigste Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1892. Die dreiundzwanzigste Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1893. Die vierundzwanzigste Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1894. Die fünfundzwanzigste Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1895. Die sechsundzwanzigste Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1896. Die siebenundzwanzigste Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1897. Die achtundzwanzigste Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1898. Die neunundzwanzigste Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1899. Die hundertste Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1900. Die hundertste Ausgabe ist erschienen im Jahre
 1901. Die hundertste Ausgabe ist erschienen im Jahre

LAHĒTS

Personas: LĪSIMAHS, MELĒSIJS, NĪKIJS, LAHĒTS,¹
LĪSIMAHA UN MELĒSIJA DĒLI, SOKRATS

LĪSIMAHS. Jūs, Nīkij un Lahēt, esat redzējuši šo 178
vīru bruņojumā² cīnāties. Kālab mēs – es un mūsu
Melēsijs – jūs uzaicinājām kopā ar mums noskatīties
šajā izrādē, sākumā nepateicām, bet tagad pateiksim,
jo domājam, ka mums jābūt pret jums atklātiem. Ir
taču cilvēki, kas par tādiem³ zobojas un kas, ja viņiem
prasa padomu, nesaka to, ko domā, bet, lai izdibi- B
nātu, kas padoma prasītājam aiz ādas, runā pret savu
pārlicību. Taču par jums esam guvuši ieskatu, ka
spējat šajā jautājumā pareizi spriest un ka, izveido-
juši spriedumu, bez aplinkiem darīsiet mums zināmu,
ko domājat. Tāpēc pieaicinājām jūs apspriedē par jau-
tājumu, par kuru gribam ar jums aprunāties.

Lieta, kam veltīju tik garu ievadu, ir šāda. 179

Šie, lūk, ir mūsu dēli. Šis ir Melēsija dēls, kas pēc
sava vecātēva saucas Tūkīdids. Otrs ir mans dēls,
kas tāpat nosaukts pēc sava vecātēva, mana tēva, un
saucas Aristeids.⁴ Esam nodomājuši par viņiem rūpē-
ties jo labāk, nevis rīkoties tā, kā to lielākoties dara
tēvi, proti, dēlus, kad viņi kļuvuši par jauniem cil-
vēkiem, pametot savā vaļā – lai dara, kas nāk prātā.
Mēs gribam tieši tagad sākt gādāt par viņiem, cik
vien ir mūsu spēkos. Zinādami, ka arī jums ir dēli,
esam pārlicināti, ka jums vairāk par jebkuriem
citiem rūp, ar kādu audzināšanu viņi varētu kļūt par B
ļoti krietniem cilvēkiem. Bet, ja jūs varbūt tam vēl

neesat veltījuši uzmanību, mēs gribētu jums atgādināt, ka to nedrīkst atstāt novārtā, un jūs aicināt kopā ar mums parūpēties par dēlu audzināšanu.⁵

Kā esam nonākuši pie tāda lēmuma, to jums nāksies uzklausīt, Nikij un Lahēt, kaut arī tas prasītu mazliet vairāk laika.

Mēs – es un Melēsijs – pusdienas ēdam kopā un
 C mūsu dēli reizē ar mums. Kā jau sacīju pašā sākumā, būšu pret jums pavisam atklāts. Katrs no mums abiem var par savu tēvu jaunajiem cilvēkiem pastāstīt daudz skaista – ko visu viņi paveikuši gan karā, gan miera laikos, kārtojot sabiedroto un pašu valsts lietas,⁶ bet par saviem darbiem neviens no mums neko nespēj pateikt. Tāpēc mazliet kaunamies savu dēlu priekšā un vainojam savus tēvus, ka viņi mums jaunībā ļāvuši
 D dzīvot savam priekam, paši nopūlēdamies citu labā. To arī paskaidrojām jaunajiem cilvēkiem, sacīdami, ka, ja viņi izturēsies pret sevi bezrūpīgi un mūs neklausīs, dzīvošot bez slavas, bet, ja rūpēsies par sevi, varētu kļūt savu vārdu cienīgi.

Mūsu dēli apsoliņa sekot mūsu padomam, bet mēs domājam par to, kādas mācības vai nodarbes viņus padarītu par iespējami krietnākiem cilvēkiem. Kāds
 E vīrs mums norādīja arī uz šo priekšmetu, piezīmēdams, ka iemācīties cīnīties bruņojumā jaunam cilvēkam esot skaista lieta. Viņš cildināja vīru, kura demonstrējumus jūs tikko kā redzējāt, un aicināja mūs tajos noskatīties. Un tā mēs nospriedām, ka jāiet pašiem paskatīties uz šo vīru un jāņem jūs līdzī kā skatītājus un reizē kā padomdevējus un palīgus dēlu audzināšanā, ja jums tas būtu pa prātam.

180 To, lūk, gribējām ar jums pārrunāt. Tad nu ir jūsu ziņā mums dot padomus gan attiecībā uz šo priekšmetu –

vai, jūsuprāt, to vajadzētu apgūt vai ne, gan attiecībā uz citiem priekšmetiem, ja varat jaunam cilvēkam ieteikt kādu no tiem vai kādu nodarbi. Tāpat dariet mums zināmas savas domas par mūsu kopīgo sadarbību.

NĪKIJS. Kas attiecas uz mani, Līsimah un Melēsij, tad atzīstu jūsu ieceri par labu un esmu gatavs sadarboties. Pieņemu, ka tāds ir arī Lahēta viedoklis.

LAHĒTS. Pilnīgi pareizi, Nīkij. Tas, ko Līsimahs B
tikko sacīja par savu un Melēsija tēvu, manuprāt, visai trāpīgi pateikts gan par viņiem, gan par mums un visiem, kas nodevušies valsts darbam. Ar viņiem notiek aptuveni tas, par ko runā Līsimahs: bērni un visas personiskās lietas tiek nevērīgi pamestas novārtā. Šai ziņā tev, Līsimah, ir pilnīgi taisnība. Taču man jābrīnās par to, ka pieaicini mūs⁷ par padomdevējiem jauno cilvēku audzināšanā, bet nepieaicini šeit klātesošo Sokratu. Viņš taču, pirmkārt, ir tavs C
novadnieks,⁸ otrkārt, vienmēr uzturas tur, kur atrodams kaut kas no tā, ko tu meklē jaunajiem cilvēkiem,⁹ kāda zinība vai teicama nodarbe.

LĪSIMAHS. Ko tu saki, Lahēt? Vai tad Sokrats kādreiz nodarbojies ar šiem jautājumiem?

LAHĒTS. Noteikti, Līsimah.

NĪKIJS. To nu gan es tev varētu pateikt tikpat labi kā Lahēts. Sokrats man taču pavisam nesen par mūzikas skolotāju dēlam ieteica Agatokla skolnieku D
Dāmonu,¹⁰ lielisku cilvēku, skolotāju ne vien mūzikā, bet arī visos pārējos priekšmetos, kādos vien vēlies.

LĪSIMAHS. Sokrat un arī jūs, Nīkij un Lahēt! Kas ir tik vecs kā es, vairs nepazīst jaunākās paaudzes ļaudis; gadu dēļ savu laiku lielākoties pavadām mājās. Bet, ja arī tu, Sofroniska dēls, vari man, savam

novadniekam, dot labu padomu, tad tev tas jādara.

- E Tas būtu taisnīgi, jo tu no tēva puses esi ar mums saistīts draudzības saitēm. Es un tavs tēvs vienmēr esam bijuši biedri un draugi, un viņš nomira, pirms vēl mūsu starpā varēja rasties kāda nesaprašanās. Bet, dzirdot šo vīru runas, man nupat iešāvēs prātā, ka šie jaunie cilvēki mājās bieži piemin Sokratu un viņu ļoti cildina, taču nekad neesmu viņiem vaicājis, vai
181 viņi runā par Sofroniska dēlu. – Pasakiet man, zēni, vai šis ir tas Sokrats, ko jūs vienā gabalā pieminējāt?

DĒLI. Noteikti, tēvs, tas ir viņš.

LĪSIMAHS. Lieliski, pie Hēras, Sokrat, ka dari godu savam tēvam, labākajam no cilvēkiem, un ka tev tagad ar mums viss būs kopīgs.

- LAHĒTS. Jā, Līsimah, neatstājies no šā vīra! Esmu viņu arī citkārt redzējis darām godu ne vien savam
B tēvam, bet arī tēvzemei. Atkāpjoties no Dēlijas, viņš gāja man līdzās, un es varu tev apliecināt, ka, ja arī pārējie būtu izturējušies tāpat, mūsu pilsēta būtu palikusi stalti izslējusies un nebūtu toreiz pieredzējusi tādu kritienu.¹¹

- LĪSIMAHS. Tā nūdien, Sokrat, ir skaista uzslava, ko tev veltī vīri, kam var ticēt, īpaši jomā, uz kuru attiecas viņu uzslava. Zini, man prieks dzirdēt, ka tevi dziļi cienī, un vari būt pārliecināts, ka esmu viens no taviem uzticamākajiem draugiem. Tev gan vajadzēja
C jau agrāk mūs biežāk apciemot un uzskatīt par saviem draugiem – tas būtu tikai taisnīgi. Bet no šīs dienas, kad esam personiski iepazinušies, dari tā: turies pie mums un kļūsti par mūsu un šo jauno cilvēku tuvinieku, lai arī jūs¹² uzturētu spēkā mūsu draudzību.¹³ Tu to noteikti darīsi, un mēs tev aizvien to atgādināsim. Bet ko jūs¹⁴ domājat par jautājumu,

kuru ierosinājām sākumā? Vai jaunajiem cilvēkiem jāapgūst vai nav jāapgūst prasme cīnīties bruņojumā?

SOKRATS. Mēģināšu, Līsimah, gan šajā jautājumā dot jums padomu, ja vien spēšu, gan arī darīt visu, ko tu no manis gaidi. Taču man šķiet vispareizāk, ka es kā jaunākais un vismazāk pieredzējušais vispirms uzklāšu šos vīrus un mācos no viņiem.¹⁵ Un, ja man sakāms kas cits, nekā teikuši viņi, tikai tad lūkošu palabot un pārliecināt tevi un viņus. Bet, Nikij, kāpēc tad nerunā neviens no jums?

NĪKIJS. Tam nekas nestāv ceļā, Sokrat. Manuprāt, jaunajiem cilvēkiem ne vienā vien ziņā noderīgi pārzināt šo priekšmetu. Jau tas vien ir labi, ka viņi vadītu laiku nevis ar citām lietām, kurām labprāt nododas jaunie cilvēki, kad viņiem nav ko darīt, bet ar kaut ko tādu, ar ko viņi katrā ziņā uzlabo savu veselību. Šī fiziskā nodarbe neatpaliek ne no vienas citas un arī neprasa mazāku piepūli, un tā līdzās jāšanai piestāv brīvajam cilvēkam. Sacensībai, kuras atlēti esam,¹⁶ un cīņai, kas mums stāv priekšā, vingrinās pareizi vienīgi tie, kas vingrinās šajos kara rīkos.¹⁷ Šī disciplīna būs noderīga arī pašā kaujā, kad kopā ar citiem jācīnās ierindā, bet vislielākais labums no tās būs tad, kad, rindām izirstot, nepieciešams cīnīties vīram pret vīru un vai nu vajājot uzbrukt pretiniekam, kas aizstāvas, vai atkāpjoties pašam aizstāvēties pret uzbrūkošu ienaidnieku. Tam, kas šo prasmi apguvis, viens pats pretinieks noteikti neko nespēj padarīt, varbūt pat ne vairāki; viņš ar to visādā ziņā ir izdevīgākā stāvoklī. Turklāt tā arī rada tieksmi pēc citas skaistas zinības: ikvienam, kas apguvis cīņu bruņojumā, rodas vēlme pēc nākamās – taktikas zinības, un, kad viņš to aptvēris un tajā radis patiku,

C viņš jau tieksies pēc visas kara zinātnes. Līdz ar to ir skaidrs, ka visa skaisto zinību un nodarbjū virkne, kuru apguve un lietā likšana vīram ir ļoti vērtīga, saistīta ar šo priekšmetu.

Taču mums vēl jāsniedz nebūt ne mazsvarīga piebilde: šī prasme padara karā ikvienu vīru ievērojami paļāvīgāku un drošsirdīgāku par sevi pašu. Uzskatīsim arī par pieminēšanas vērtu (kaut gan dažam D labam tas šķistu mazsvarīgi), ka šī prasme piešķir glītāku stāju tur, kur vajag tādā parādīties, proti, tad, kad tā padara viņu ienaidniekam briesmīgāku.

Līsimah, atkārtoju, esmu pārliecināts, ka jauniejiem cilvēkiem jā māca šī prasme, un esmu arī savu viedokli pamatojis. Ja nu Lahētam kas iebilstams, labprāt viņu uzklausīšu.

LAHĒTS. Ir grūti, Nīkij, par kādu zinību sacīt, ka tā nav vajadzīga, jo šķiet labi zināt tās visas. Un tā arī jāapgūst šī smago ieroču lietošana, ja tā tiešām ir zinība, kā apgalvo tās skolotājs un saka Nīkijs. E Taču, ja tā nav zinība un tie, kas mums to piedāvā, tikai mānās, vai, kaut arī tā ir zinība, bet visai nenozīmīga, tad kālab to vajadzētu apgūt? Man, tā runājot, ir šādi apsvērumi: ja tai būtu kāda nozīme, tā nebūtu palikusi nepamanīta lakedaimoniešiem, kam dzīvē nerūp nekas cits kā vien pētīt un izmantot praksē 183 to, ko apgūstot un liekot lietā viņi būtu karā pārāki par visiem citiem. Ja nu lakedaimonieši nebūtu pamānījuši šo zinību, tad tās skolotājiem nevarēja palikt apslēpts, ka lakedaimonieši vairāk par visiem grieķiem veltī uzmanību šīm lietām un cilvēks, kas pie viņiem guvis atzinību, arī citās tautās nopelnītu milzum daudz naudas, tāpat kā traģēdiju dzejnieks, kas izpelnījies atzinību pie mums. Dzejnieks, kas

domā, ka spējīgs sacerēt labu traģēdiju, nestaigā riņķī ap Atiku, lai rādītu savu mākslu citās pilsētās, bet dodas tiešā ceļā šurp, lai ar to iepazīstinātu šejienes ļaudis, – tas ir gluži dabiski. Turpretim šiem hoplo-mahiem¹⁸, kā redzu, Lakedaimona ir nepieejama svētvieta, kurā viņi nesper ne kājas pirkstu. Viņi staigā ap to riņķī un apkārt un savu mākslu labprātāk ceļ priekšā visiem pārējiem, īpaši tiem, pār kuriem pēc pašu atzinuma kara lietās daudzi ir pārāki.

Turklāt, Lisimah, esmu novērojis vairākus no viņiem darbībā un redzu, kas tie ir par cilvēkiem. Par to varam spriest pēc vienkārša fakta: it kā tīšuprāt neviens no viņiem, kas nodevies cīņai bruņojumā, nav izcēlies karā. Taču visās pārējās nozarēs slavenības nāk no tiem, kas vingrinās attiecīgajā jomā. Turpretī šie, kā rādās, pretstatā visiem pārējiem ar savu mākslu pieredzējuši pilnīgu neveiksmi. Piemēram, šis Stēsilejs, ko jūs kopā ar mani daudzu cilvēku priekšā vērojāt demonstrējam savu mākslu un tik ļoti lielāties, man citreiz labāk parādīja savas īstenās spējas, tiesa, pret paša gribu.

Kuģis, uz kura viņš kalpoja par jūras kareivi¹⁹, abordēja kādu kravas kuģi. Viņa bruņojumā bija šķēps ar sirpi galā, īpašs ierocis, tāpat kā arī viņš bija kas īpašs salīdzinājumā ar citiem²⁰. Pastāstīt pārējo par šo vīru nebūtu vērts, taču, rau, kas iznāca no smalkās idejas par šķēpu ar sirpi galā. Kaujas laikā sirpis kaut kā aizķērās aiz kravas kuģa takelāžas un tur iestrēdza. Stēsilejs sāka šķēpu raustīt, lai to atbrīvotu, taču nesekmīgi. Tikmēr kravas kuģis peldēja viņa kuģim garām. Kādu brīdi viņš skrēja pa kuģa klāju, šķēpu cieši rokā turēdams. Bet, kad ienaidnieka kuģis aizpeldēja gar viņa kuģi, vilkdams viņu līdz

184 kopā ar šķēpu, ko viņš joprojām turēja, viņš ļāva tam slīdēt pa savu roku, līdz tajā vairs palika tikai pats kāta gals. Ļaudis uz kravas kuģa nu sāka smieties par viņa izskatu, un, kad kāds no viņiem nosvieda akmeni uz klāja tieši pie viņa kājām un viņš bija spiests palaist šķēpu vaļā, tad arī triēras ļaudis, redzēdami šķēpu ar sirpi karājamies virs kravas kuģa, vairs nespēja valdīt smieklus.

Varbūt šai lietai arī ir kāda vērtība, kā domā Nīkijš. Es no savas puses stāstu to, ko pats redzēju. Jau B sacīju pašā sākumā: lai tā ir zinība, bet ar niecīgu vērtību vai arī vispār nav nekāda zinība, ko tikai uzdod par tādu, – jebkurā gadījumā nav vērts mēģināt to apgūt. Manas domas ir šādas: ja glēvulis iedomājas, ka to apguvis, un tāpēc kļuvis drosmīgāks, viņš tikai vēl skaidrāk parādīs, kāds viņš īstenībā ir; ja viņš ir drošsirdis, cilvēki viņu uzmanīgi novēros un viņš, pat tikai mazliet kļūdīdamies, izpelnīsies bargu nopelumu, jo tas, kas uzsver, ka apguvis šādu zinību, C kļūst par nenovīdības objektu. Tādējādi, ja vien viņš ar savu prasmi nav diezin cik pārāks par citiem, viņš nevarēs izbēgt no zobgalībām, ja apgalvos, ka prot šo zinību.

Tādas, Līsimah, ir manas domas par aizraušanos ar šo priekšmetu. Taču, kā pirmīt tev sacīju, nedrīkstam atstāt bez ievērības arī šeit klātesošo Sokratu, bet jālūdz, lai viņš mums nāk talkā ar savu padomu un lai mums pasaka, kāds ir viņa viedoklis apspriežamajā jautājumā.

D LĪSIMAHS. Jā, es tev to lūdzu, Sokrat, jo mūsu apspriedei, man šķiet, vajag šķīrēja. Ja šie divi vīri būtu vienisprātis, mums tāda tik ļoti nevajadzētu. Bet nu – tu redzi, ka Lahēts paudis Nīkijam pretēju

viedokli – būtu labi uzklausīt arī tavas domas, kuram no abiem tu piešķir savu balsi.

SOKRATS. Kā tad tā, Līsimah? Vai tad dosi priekšroku tam, ko atzīst par labu vairākums?

LĪSIMAHS. Kas gan citādi darāms, Sokrat?

SOKRATS. Vai tad arī tu, Melēsij, rikosies tāpat? Ja tev vajadzētu padomu par to, ar kādiem fiziskajiem vingrinājumiem nodarboties tavam dēlam, vai tu tad klausītu vairākumam no mums vai tam, kas mācījies un praktizējies laba fiziskās audzināšanas skolotāja vadībā? E

MELĒSIJS. Protams, šim, Sokrat.

SOKRATS. Tātad šim tu uzticētos vairāk nekā mums četriem?

MELĒSIJS. Droši vien.

SOKRATS. Tātad mums arī tagad pirmām kārtām jāpārbauda, vai kāds no mums ir kompetents spriest par to, par ko te apspriežamies, un, ja tāds ir, mums jāklausa vienīgi viņam, par pārējiem nelieko ties ne zinis. Ja tāda nav, jāsameklē cits. Vai tad jūs, tu un Līsimahs, domājat, ka jums tagad uz spēles ir kaut kas mazsvarīgs, nevis jūsu lielākais dārgums? Runa ir par to, vai jūsu dēli būs labi vai slikti, un, kādi kļūs bērni, tāda arī būs visa tēva māja. 185

MELĒSIJS. Tev taisnība.

SOKRATS. Tāpēc mums jāķeras pie lietas ļoti uzmanīgi.

MELĒSIJS. Katrā ziņā.

SOKRATS. Kādā veidā, kā tikko sacīju, mums vajadzētu rīkoties, ja gribētu uzzināt, kurš no mums ir kompetentākais fiziskajā audzināšanā? Vai tas nebūs tāds, kas to apguvis un tajā praktizējies un kam šajā jomā arī bijuši labi skolotāji? B

MELĒSIJS. Jā, manuprāt, tā ir.

SOKRATS. Un vai mēs iepriekš vēl neapsvērtu, kas tā par lietu, kurai meklējam skolotāju?

MELĒSIJS. Kā tas saprotams?

SOKRATS. Varbūt šādi tas būs skaidrāk. Šķiet, neesam no paša sākuma vienojušies, kas īsti ir mūsu apspriedes priekšmets, un jau vaicājam, kurš no mums, C iemantojis skolotāju, ir kompetents un kurš ne.

NĪKIJS. Vai tad neapsvērām, Sokrat, vai jaunajiem cilvēkiem vajag vai nevajag apgūt ciņu bruņojumā?

SOKRATS. Jā, noteikti, Nīkij. Taču tad, ja kāds domā par zālēm acīm un par to, vai viņam vajag vai nevajag acīs ieziest ziedi, vai, tavuprāt, viņa pārdomu priekšmets būs acis vai ziede?

NĪKIJS. Acis.

D SOKRATS. Un, ja kāds domā par to, vai zirgam pielikt grožus vai ne un kad, tad viņa pārdomu priekšmets taču ir zirgs, nevis groži?

NĪKIJS. Pareizi.

SOKRATS. Tātad, vārdu sakot, ja kāds ko apsver kādas lietas labad, tad viņa apsvērumu priekšmets būs tas, kālab viņš ķēries pie tādas apsvēršanas, nevis tas, ko viņš pārbaudījis citas lietas labad.²¹

NĪKIJS. Katrā ziņā.

SOKRATS. Tātad viņam arī jāapsver, vai viņa padomdevējs ir kompetents spriest par jautājumu, kura labad aplūkojam to, ko aplūkojam.

NĪKIJS. Katrā ziņā.

E SOKRATS. Un vai tagad neteiksim, ka aplūkojam mācību priekšmetu jauno cilvēku dvēseles labad?

NĪKIJS. Jā.

SOKRATS. Tad nu mums jāapsver, kurš no mums ir pietiekami kompetents rūpēties par dvēseli, lai

viņš būtu spējīgs par to labi rūpēties, un kuram šajā jomā bijuši labi skolotāji.

LAHĒTS. Kā tad tā, Sokrat? Vai tad neesi nekad redzējis cilvēkus, kas dažās jomās bez skolotājiem kļuvuši zinīgāki nekā citi ar skolotājiem?

SOKRATS. Protams, Lahēt. Taču tu neticētu viņiem, kad viņi apgalvotu, ka ir labi amatnieki, ja nespētu tev uzrādīt labi nostrādātu darbu, vienu vai vairākus.

186

LAHĒTS. Te tev taisnība.

SOKRATS. Lahēt un Nikij! Līsimahs un Melēsijs prasījuši mums padomu, vēlēdamies, lai viņu dēlu dvēseles kļūtu iespējami labākas. Ja nu apgalvojam, ka esam uz to spējīgi, mums viņiem jānorāda, kas bijuši mūsu skolotāji, kuri, pirmām kārtām paši būdami krietni vīri, rūpējušies par daudzu jauno cilvēku dvēselēm un tad apmācījuši arī mūs. Bet, ja kāds no mums saka, ka viņam nav bijis skolotāja, tomēr viņš varot uzrādīt savus sasniegumus, tad viņam vajag mums pateikt, kuri atēnieši vai citzemnieki, vergi vai brīvie pēc vispārējā atzinuma ar viņa gādību kļuvuši par krietniem cilvēkiem. Bet, ja nekā tamlīdzīga darīt nespējam, mums nāksies jūs aicināt, lai meklējat citus, un nedrīkstam riskēt samaitāt draugu dēlus un pakļauties vissmagākajiem pārmetumiem no viņu pieredzīgo puses.

B

Kas attiecas uz mani, Līsimah un Melēsij, tad pirmām kārtām daru jums zināmu, ka man šai jomā nav bijis skolotāja. Tomēr man jau no pašas jaunības šis jautājums bijis pie sirds. Taču neesmu spējīgs maksāt honorārus sofistiem, kas vienīgie pasludinājuši sevi par spējīgiem mani padarīt par pilnvērtīgu cilvēku. Bet pašam atklāt šo mākslu man vēl nav

C

pa spēkam.²² Ja Nikijs vai Lahēts to paši atklājuši vai iemācījušies, es nebrīnītos. Viņi ir turīgāki nekā es, tā ka varējuši mācīties pie citiem, un reizē arī vecāki un tāpēc spējuši to jau atklāt paši. Tātad viņi man D šķiet spējīgi izaudzināt cilvēku. Viņi arī nemūžam neizteiktos tik droši par to, kādas nodarbes jaunam cilvēkam noderīgas vai kaitīgas, ja nebūtu pārlicināti par savām zināšanām. Es arī visādā ziņā paļaujos uz viņiem, taču brīnos par viņu atšķirīgajiem viedokļiem.

Tāpēc savukārt vērsos pie tevis, Līsimah, ar šādu lūgumu. Tāpat kā Lahēts tevi aicināja neatstāties no manis, bet mani izvaicāt,²³ es tagad aicinu tevi neatstāties no Lahēta un Nīkija, bet izvaicāt viņus. Pasaki viņiem: Sokrats apgalvojot, ka viņš šajā jautājumā E neko nejdzot un neesot spējīgs izšķirt, kuram no jums ir taisnība. Šajās lietās viņš neesot bijis nedz atradējs, nedz jēlkāda cita cilvēka skolnieks. Bet jūs, Lahēt un Nīkij, pasakiet mums katrs, kas ir bijis izcilākais jauno cilvēku audzināšanas lietpratējs, kuru esat sastapuši, un vai jūs savas zināšanas esat iemantojuši, mācoties pie kāda, vai esat atraduši tās paši. Un, ja esat mācījušies, tad kurš vienam un otram 187 bijis skolotājs un kas ir viņu amata kolēģi, lai mēs, ja jums, aizņemtiem valsts darbā, nebūtu brīva laika, varētu aiziet pie viņiem un ar dāvanām vai pakalpojumiem, vai abējādi viņus pierunāt rūpēties par mūsu un jūsu dēliem, lai viņi nekļūst par sliktiem cilvēkiem un nedara kaunu saviem senčiem. Ja turpretim esat paši atraduši šīs zināšanas, nosauciet kā piemērus tos, ko esat jau pārņēmuši savā aprūpē un no sliktiem cilvēkiem padarījuši par pilnvērtīgiem. Ja savu audzināšanas darbu sāksit tikai šodien, tad

apdomājiet, ka uzņematies risku nevis ar kādu kārieti²⁴, bet ar saviem un savu draugu dēliem, un piesargieties, lai jums nesanāk tā, kā teikts parunā, – ka nesākat podnieka darbu ar mucu.²⁵ Tad nu pasakiet, kura no šīm iespējām attiecas uz jums un kura neatiecas.

To, Līsimah, uzzini no šiem vīriem un neatstājies no viņiem.

LĪSIMAHS. Lieliski, vīri, manuprāt, runā Sokrats. Bet, vai jūs, Nikij un Lahēt, vēlaties par šiem jautājumiem tikt iztaujātiem un dot norēķinu, tas katrā ziņā jāizlemj jums pašiem. Es un Melēsijs, bez šaubām, priecātos, ja jūs būtu ar mieru izklāstīt visu, ko jautā Sokrats. Es jau no paša sākuma teicu, ka pieaicinājām jūs šajā apspriedē pārliecībā, ka jums, dabiski, rūp tādi jautājumi – gan vispār, gan īpaši tālab, ka jūsu dēli ir aptuveni tādā pašā vecumā kā mūsējie – vecumā, kad jāķeras pie viņu audzināšanas. Tātad, ja jums nekas nav pretī, izsakieties un aplūkojiet jautājumu kopā ar Sokratu, pamīšus uzdodot jautājumu un atbildēdami. Arī to šis vīrs pareizi atzīmē, ka tagad apspriežamies par pašu dārgāko, kas mums ir. Tad nu apdomājiet, vai uzskatāt par vajadzīgu tā rīkoties.

NĪKIJS. Līsimah, tu, man šķiet, pazīsti Sokratu vienīgi no viņa tēva puses un esi viņu sastapis tikai tad, kad viņš vēl bija bērns un gadījuma pēc kopā ar savu tēvu ieradās kādā novadnieku sanāksmē vai templī, vai kādā citā novadnieku saietā. Bet, kopš viņš kļuvis vecāks, tu acīmredzot neesi viņu satīcis.

LĪSIMAHS. Kā tad tā, Nikij?

NĪKIJS. Tu, man šķiet, nezini, ka cilvēks, kas tuvāk saskaras ar Sokratu un ielaižas ar viņu sarunā,

- kaut arī tā sākusies par ko citu, tiks sarunā neizbēgami bez mitas vadāts apkārt, līdz jutīsies spiests dot par sevi norēķinu – kāds ir viņa pašreizējais dzīvesveids un kā viņš aizvadījis līdzšinējo dzīvi. Un, ja
- 188 reiz viņš tik tālu ticis, Sokrats viņu palaidīs tikai tad, kad būs visu pamatīgi pārbaudījis. Es labi pazīstu viņa manieri un zinu, ka šīs lietas no viņa puses vienkārši jāpacieš; pavisam labi arī apzinos, ka man klāsies tāpat. Man ir prieks, Līsimah, saieties ar šo vīru, un es to neuzskatu par ļaunumu, ka mums atgādina, ko neesam pareizi darījuši vai darām. Tas,
- B kas neizvairās no šādas pārbaudes, turpmākajā dzīvē katrā ziņā rīkosies apdomīgāk, ja viņš, sekojot Solona vārdiem, vēlēšies un uzskatis par vajadzīgu mācīties, kamēr dzīvo,²⁶ un nedomās, ka pats vecums mums atnesīs gudrību. Tikt Sokrata pārbaudītam man nav nekas neparasts, nedz nepatīkams; es jau sen tīri labi sapratu, ka, Sokratam klātesot, mūsu saruna skars nevis jaunos cilvēkus, bet mūs pašus. Tātad atkārtoju: kas attiecas uz mani, tad neredzu nekādus šķēršļus
- C tam, ka sarunājamies ar Sokratu, kā viņš grib. Taču paskatīsimies, kāds ir Lahēta viedoklis.

LAHĒTS. Mana attieksme pret runām, Nīkij, ir vienkārša vai, ja tev tīk, divkārša. Es varētu šķist gan runu cienītājs, gan runu nīdējs. Proti, kad dzirdu par tikumu vai kādu gudrību runājam cilvēku, kas ir īsts vīrs un savu runu cienīgs, es izjūtu milzīgu prieku, apbrīnodams reizē runātāju un viņa sacīto,

D cik ļoti tie ir saderīgi un saskanīgi. Tāds cilvēks manās acīs ir ideālais mūziķis, kas visskaistāko harmoniju izveidojis nevis uz liras vai kāda izklaides instrumenta, bet kas savā dzīvē patiesi saskaņojis vārdus un darbus tieši doriskajā toņkārtā, nevis joniskajā,

nedz frīģiskajā un lidiskajā, bet tajā, kas ir vienīgā īsteni grieķiskā.²⁷ Tāds cilvēks runādams sagādā man prieku un visu cilvēku acīs piešķir runu drauga izskatu. Tik kāri tveru vārdus, ko viņš saka. Taču runātājs, kas rīkojas pretēji, mani kaitina un jo vairāk, jo labāk viņš šķiet runājam. Un tāds man piešķir runu nīdēja izskatu.

Sokrata runas pēc pieredzes nepazīstu, taču vispirms esmu iepazinis viņa darbus un šai ziņā viņu atzinis par cilvēku, kam ir tiesības uz skaistām runām un pilnīgu vārda brīvību. Ja viņam piemīt arī šī īpašība, tad mana labvēlība šim vīram ir nodrošināta; es priecātos tikt viņa pārbaudītam, un man nebūtu par apgrūtinājumu mācīties; es piekřītu Solonom, bet ar vienu piebildi: jā, kļūdams vecs, gribu vēl daudz ko mācīties, taču tikai no krietniem vīriem. To gan lai Solons man atvēlē, ka skolotājam jābūt labam, lai nešķīstu, ka man ir grūta galva, ja es mācītos ar nepatiku. Bet, vai skolotājs ir pajauns vai vēl nav pazīstams, vai viņam piemīt kāds cits tamlīdzīgs trūkums, tas man necik nerūp.

Tātad, Sokrat, nododu sevi tavā rīcībā, lai mani māci un pārbaudi, kā vēlies, un mācies no manis, ko savukārt es zinu. Tu esi manās domās kopš dienas, kad dalījies ar mani briesmās un man sniedzi pilnvērtīgu savas drošsirdības paraugu. Tātad runā visu, kas tev tīk, un nerēķinies ar mūsu vecumu.²⁸

SOKRATS. Kā šķiet, mums nenāksies jums pārmet, ka neesat gatavi mums dot padomu un piedalīties kopīgajā pētījumā.

LĪSIMAHS. Tātad tas ir mūsu kopīgais uzdevums, Sokrat, jo mēs tevi pieskaitām pie mūsējiem. Apsver nu manā vietā, ko mums jauno cilvēku interesēs

vajadzētu uzzināt no šiem vīriem²⁹, un apspriedies ar viņiem. Savu gadu dēļ jau lielākoties aizmirstu, ko gribēju pavaicāt, un arī dzirdēto, ja pa vidu tiek runāts kas cits, vairs nepavisam neatceros. Tad nu

D runājiet un aplūkojiet savā starpā jautājumu, ko esam izvirzījuši. Es klausīšos un tad kopā ar Melēsiju darīšu, ko nolemsit.

SOKRATS. Mums, Nikij un Lahēt, jāklausa Līsimaham un Melēsijam. Mēs tikko sākām aplūkot, kas ir bijuši mūsu skolotāji šādam audzināšanas darbam un kādus savus skolniekus esam padarījuši labākus; varbūt tāds pētījums, kas skartu mūs pašus, arī ne-

E maz nenāktu par ļaunu. Taču, manuprāt, arī cits pētījuma veids novestu mūs pie tāda paša mērķa, bet, iespējams, būtu pamatīgāks. Proti, ja kaut kādā veidā par kaut ko zinām, ka tas padara labāku to, kam tas pievienojas, un turklāt spējam panākt, lai tas pievienojas otram, tad acīmredzami zinām pašu lietu, par ko mums vajadzētu sniegt padomu, un kā to visvieglāk un vislabāk iemantot. Varbūt nesaprotat, ko es domāju, taču šādi sapratīsīt to vieglāk.

190 Ja zinām, ka redzes klātbūtne padara acis, kurām tā pievienojas, labākas, un ja turklāt spējam panākt, ka tā pievienojas acīm, tad mēs neapšaubāmi zinām, kas ir pati redze, attiecībā uz kuru mums vajadzētu būt padomdevējiem, kā to visvieglāk un vislabāk iegūt. Ja mēs pat nezinātu, kas tā redze vai dzirde īstenībā ir, mēs diez vai būtu nopietni ņemami padomdevēji un ārsti acīm vai ausīm par to, kā vislabāk iegūt dzirdi vai redzi.

B LAHĒTS. Tev taisnība, Sokrat.

SOKRATS. Un vai arī tagad, Lahēt, šie divi vīri mūs nepieaicina apspriedē par to, kādā veidā viņu

dēliem varētu pievienoties tikums un padarīt viņu dvēseles labākas?

LAHĒTS. Jā gan.

SOKRATS. Bet vai mums vispirms nav jāzina, kas ir tikums? Ja mēs vispirms nezinātu, kas tas tikums tāds ir, kā mēs tad varētu kādam dot padomu, kā to vislabāk iegūt?

LAHĒTS. Manuprāt, nekādi, Sokrat.

SOKRATS. Tātad apgalvosim, Lahēt, ka zinām, kas tas ir?

LAHĒTS. Jā, apgalvosim gan.

SOKRATS. Tad par to, ko zinām, varam arī pateikt, kāds tas ir.

LAHĒTS. Kāpēc gan ne?

SOKRATS. Neaplūkosim, mans visulabais, uzreiz tikumu kopumā; tas laikam būtu pārāk grūts darbs. Apskatīsim vispirms kādu tā daļu, lai nospriestu, vai mūsu zināšanas ir pietiekamas. Tā pētījums, dabiski, mums risēs vieglāk.

LAHĒTS. Mēs rīkosimies tā, kā tu vēlies, Sokrat.

SOKRATS. Kuru no tikuma daļām mēs varētu izvēlēties? Bez šaubām, to, uz kuru šķiet norādām apmācība cīnīties bruņojumā? Lielākā daļa cilvēku taču uzskata, ka tā ir drošsirdība³⁰. Bet ko tu domā?

LAHĒTS. Es visā pilnībā esmu tādās pašās domās.

SOKRATS. Tad vispirms, Lahēt, mēģināsim noteikt, kas ir drošsirdība. Pēc tam paskatīsimies, kādā veidā iespējams panākt, lai tā piemistu jaunajiem cilvēkiem, ciktāl to iespējams panākt ar vingrinājumiem un apmācību. Tātad pamēģini, kā sacīts, pateikt, kas ir drošsirdība.

LAHĒTS. Tas nu gan, pie Zeva, nav grūti, Sokrat. Ja kāds nelokāmi paliek ierindā un atvaira ienaidniekus,

un nemetas bēgt, tad vari būt pārlicināts, ka tas ir drošsirdīgs vīrs.

SOKRATS. Tev taisnība, Lahēt. Bet varbūt neskaidri izteicos un līdz ar to esmu vainīgs, ka devi nevis to atbildi, kas man jautājot bija prātā, bet citu.

LAHĒTS. Ko tu ar to gribi teikt, Sokrat?

191 SOKRATS. Es to paskaidrošu, ja spēšu. Drošsirdīgs, protams, ir arī tas, par ko tu runā, – kas nelo kāmi paliek ierindā un cīnās ar ienaidniekiem.

LAHĒTS. Jā, es patiešām tā domāju.

SOKRATS. Arī es tā domāju. Bet kāds būs tas, kas cīnās ar ienaidniekiem bēgdams, nevis palikdams uz vietas?

LAHĒTS. Kā, bēgdams?

SOKRATS. Tā arī par skitiem³¹ sacīts, ka viņi cīnoties gan bēgot, gan vajājot, un Homērs kādā vietā,³² cildinādams Aineja zirgus, teicis, ka tie protot jo ātri vajāt un bēgt uz priekšu un atpakaļ; arī pašu Aineju viņš uzteic par to pašu – par viņa prasmī bēgt – un dēvē par bēgšanas lietpratēju.

B LAHĒTS. Pilnīgi pamatoti, Sokrat, jo viņš runāja par kaujasratiem. Un arī tu runā par skitu jātniekiem. Tā cīnās viņu jātnieki, bet grieķu hoplīti – tā, kā sacīju.

SOKRATS. Varbūt izņemot lakedaimoniešus. Stāsta, C ka viņi pie Platajām,³³ saskārušies ar vairognesējiem³⁴, neesot noturējušies un atkāpušies, bet, persiešu rindām izirstot, pagriezušies kā jātnieki un cīnījušies, un šajā kaujā uzvarējuši.

LAHĒTS. Jā, tev taisnība.

SOKRATS. Tātad ir tā, kā sacīju: tā ir mana vaina, ka nepareizi atbildēji, jo nebiju pareizi uzdevis jautājumu. Es taču gribēju vaicāt ne vien par drošsirdīgajiem vīriem hoplītos, bet arī jātniekos un visiem, kas cīnās

karā; ne vien par drošsiržiem karā, bet arī tiem, kas ir drošsirdīgi briesmās jūrā, un par visiem, kas ir drošsirdīgi slimībā, nabadzībā un valsts dzīvē; turklāt ne vien par tiem, kas ir drošsirdīgi likstās un bailēs, bet arī par tiem, kas sparīgi cīnās pret iekārēm un baudām, vai nu turēdamies pretī, vai bēgdami. Ir taču, E
Lahēt, cilvēki, kas ir drošsirdīgi arī tādos apstākļos.

LAHĒTS. Pat ļoti, Sokrat.

SOKRATS. Tātad šie visi ir drošsirdīgi. Taču vieni liek savu drošsirdību lietā pret baudām, citi – pret ciešanām, citi – pret iekārēm, vēl citi – pret bailēm; citi turpretī, manuprāt, tādos pašos apstākļos parāda savu glēvulību.

LAHĒTS. Noteikti, Sokrat.

SOKRATS. Bet ko nozīmē katrs no šiem vārdiem? Pēc tā tiku vaicājis. Tad nu mēģini vispirms vēlreiz pateikt par drošsirdību, kas visos šajos gadījumos ir identisks. Bet varbūt vēl nesaproti, ko domāju?

LAHĒTS. Ne gluži.

SOKRATS. Es to saprotu šādi. Iedomājies, ka es 192
tev vaicātu, kas ir ātrums. Tas sastopams skriešanā, kitaras spēlē, runāšanā, mācoties un daudzās citās lietās, un mēs to liekam lietā gandrīz visos nozīmīgos gadījumos, darbinot savas rokas, kājas, muti, balsi, B
domāšanu. Vai tāds nav arī tavs uzskats?

LAHĒTS. Noteikti.

SOKRATS. Un, ja kāds man jautātu: “Sokrat, ko saproti ar to, ko tu visos šajos gadījumos dēvē par ātrumu?” – es viņam atbildētu: “Spēju īsā laikā daudz paveikt valodā, skriešanā un visās citās lietās.”

LAHĒTS. Un tā būtu pavisam pareiza atbilde.

SOKRATS. Un pamēģini savukārt, Lahēt, pateikt, kas ir drošsirdība: kas ir šī spēja, kas parādās priekos

un bēdās un visos nupat uzskaitītajos gadījumos un ko saucam par drošsirdību?

C LAHĒTS. Man šķiet, ka tā ir zināma dvēseles nelokāmība, ja mums jānosaka drošsirdības būtība kopumā.

SOKRATS. Tas noteikti vajadzīgs, ja gribam atbildēt uz uzdoto jautājumu. Taču man viens ir skaidrs: domāju, ka ne jau katra dvēseles nelokāmība tev šķiet esam drošsirdība. No kā to secinu? Esmu pārliecināts, Lahēt, ka tu drošsirdību pieskaiti pie ļoti skaistajām lietām.

LAHĒTS. Vari nešaubīties, pie pašām skaistākajām.

SOKRATS. Un vai šī nelokāmība nebūs skaista un laba, saistīta ar prātu?

LAHĒTS. Katrā ziņā.

D SOKRATS. Bet ja tā saistīta ar neprātu? Vai tādā gadījumā tā, gluži otrādi, nebūs postīga un kaitīga?

LAHĒTS. Jā.

SOKRATS. Un vai tu sauktu par skaistu ko tādu, kas ir postīgs un kaitīgs?

LAHĒTS. Tam nu gan nebūtu nekāda pamatojuma, Sokrat.

SOKRATS. Tātad tu arī neatzīsi, ka tāda nelokāmība ir drošsirdība, jo tā nav skaista, bet drošsirdība ir kas skaists.

LAHĒTS. Tev taisnība.

SOKRATS. Tātad pēc tevis teiktā drošsirdība būtu prātīga nelokāmība?

LAHĒTS. Acīmredzot.

E SOKRATS. Tad paskatīsimies, uz ko jābūt vērstai prātīgai nelokāmībai. Vai uz visu ko, uz lielām un mazām lietām? Piemēram, ja kāds cilvēks neatlaidīgi

liek lietā savas spējas, prātīgi tērēdams naudu, jo zina, ka, to tērēdams, iegūs vairāk, vai tādu sauksi par drosmīgu?

LAHĒTS. Pie Zeva, nekādā gadījumā.

SOKRATS. Tad iedomājies ārstu, kura dēls vai cits slimnieks sirgst ar plaušu karsoni un prasa, lai viņam dod dzert vai ēst, bet ārsts nepiekāpjas un paliek pie sava atteikuma.

193

LAHĒTS. Arī tā nekādā ziņā nav drošsirdība.

SOKRATS. Tad iedomāsimies vīru, kas ir spēcīgs karotājs un gatavs doties kaujā, pamatojoties uz prātīgu apsvērumu: viņš zina, ka citi nāks viņam palīgā, ka ienaidnieks, pret kuru viņam nāksies cīnīties, ir skaitliski un spēkā vājāks nekā viņa karaspēks un arī viņa pozīcija ir stiprāka. Tad kuru tu uzskatīsi par drošsirdīgāku – šo, kura nelokāmība pamatojas uz tādiem prāta apsvērumiem un sagatavotību, vai to, kas pretējā pusē gatavs palikt uz vietas un pretoties?

LAHĒTS. To, kas ir pretējā pusē, Sokrat.

B

SOKRATS. Bet viņa nelokāmība taču ir neprātīgāka nekā tā, kas ir otram.

LAHĒTS. Jā, tev taisnība.

SOKRATS. Tad tu arī to, kas ar jātnieka prasmi cīnās jātnieku kaujā, vērtēsi kā mazāk drošsirdīgu nekā to, kas cīnās bez šīs prasmes?

LAHĒTS. Jā, tā domāju.

SOKRATS. Un tāpat tu domāsi par lingotāju, loka šāvēju vai jebkuru citu, kura drošsirdība balstās uz viņa prasmi.

LAHĒTS. Noteikti.

C

SOKRATS. Tāpat tu cilvēkus, kas iekāpj akā vai nirst un neatlaidīgi veic savu darbu, to neprazdami, uzskatīsi par drošsirdīgākiem nekā tos, kas to prot?

LAHĒTS. Un kas gan pret to būtu iebilstams, Sokrat?

SOKRATS. Nekas, ja kāds tā domā.

LAHĒTS. Jā, patiešām tā domāju.

SOKRATS. Tomēr ir neprātīgāk, Lahēt, bez zināšanām pakļauties briesmām un neatkāpties nekā to darīt ar zināšanām.

LAHĒTS. Acīmredzot.

D SOKRATS. Vai tad neesam iepriekš noskaidrojuši, ka neprātīgā drosme un nelokāmība ir neglīta un kaitīga?

LAHĒTS. Jā gan.

SOKRATS. Un mēs atzinām, ka drošsirdība ir kas skaists.

LAHĒTS. Jā, atzinām.

SOKRATS. Bet tagad atkal šo neglīto – nesaprātīgo nelokāmību dēvējam par drošsirdību.

LAHĒTS. Jā, tā šķiet.

SOKRATS. Un vai tu domā, ka spriežam pareizi?

LAHĒTS. Nē, pie Zeva, Sokrat, nedomāju vis.

E SOKRATS. Tātad mēs abi, es un tu, neesam, lietojot tavu izteicienu, uzskāņoti doriski,³⁵ Lahēt, jo mūsu darbi nesaskan ar mūsu vārdiem. Pēc mūsu darbiem,³⁶ šķiet, varētu atzīt, ka mums piemīt drošsirdība, taču pēc runām, ja kāds noklausās mūsu sarunu, to pateikt gan nevarētu.

LAHĒTS. Pilnīgi pareizi.

SOKRATS. Un kā? Vai tev šķiet kas skaists, ka atrodamies tādā stāvoklī?

LAHĒTS. Nepavisam ne.

SOKRATS. Vai tu gribi, lai mēs tiktāl sekojam savai tēzei?

LAHĒTS. Ko tu saproti ar "tiktāl"? Un kādai tēzei?

SOKRATS. Tēzei, kas mums liek parādīt nelokāmību. Ja tomēr vēlies, paliksim arī mēs nelokāmi pie sava pētījuma, lai mūs neizsmej pati drošsirdība, ka mēs to drošsirdīgi nemeklējam, ja nelokāmība tomēr varbūt būtu drošsirdība. 194

LAHĒTS. No savas puses esmu gatavs neatkāpties. Taču neesmu pieradis pie tādiem pētījumiem. Tomēr mani pārņēmusi pat zināma godkāre, un es patiešām dusmojos, ka nespēju pateikt, ko domāju. B Es iedomājos, ka zinu, kas ir drošsirdība, taču nez kā tā³⁷ tikko kā no manis aizbēgusi, tā ka nespēju to tvert vārdiem un pateikt, kas tā tāda ir.

SOKRATS. Labam medniekam, mans miļlais, taču neatlaidīgi jāseko medījumam.

LAHĒTS. Katrā ziņā.

SOKRATS. Vai negribi, lai uzaicinām arī mūsu Nīkiju piedalīties medībās? Viņš, iespējams, būs veiklāks par mums.

LAHĒTS. Jā, gribu. Kāpēc gan ne?

SOKRATS. Tad nāc palīgā saviem draugiem, Nīkij, ja vien vari. Viņi pētījumā tiek mētāti kā jūrnieki vētrā un nezina, kā rast glābiņu. Tu taču redzi, ka mums trūkst padoma. Tad pasaki, kas, tavuprāt, ir drošsirdība. Atpestī mūs no šīm grūtībām un apliecinī savu viedokli ar vārdiem. C

NĪKIJS. Man jau labu laiku šķiet, Sokrat, ka jūs drošsirdību nedefinējat pareizi: jūs neizmantojat pareizu domu, ko esmu no tevis jau citkārt dzirdējis.

SOKRATS. Kādu, Nīkij?

NĪKIJS. Ne reizi vien esmu dzirdējis tevi sakām, D ka ikviens no mums ir labs tajā jomā, kurā viņš ir zinīgs, bet slikts – tajā, ko viņš nepārzina.

SOKRATS. Pie Zeva, tā ir taisnība, Nīkij.

NĪKIJS. Tātad, ja drosmīgais cilvēks ir labs, tad, skaidrs, viņš ir zinīgs.

SOKRATS. Vai dzirdēji, Lahēt?

LAHĒTS. Jā, taču īsti labi nesaprotu, ko viņš domā.

SOKRATS. Bet man šķiet, ka es saprotu: manuprāt, šis vīrs uzskata, ka drošsirdība ir kaut kāda zināšana.

LAHĒTS. Kas par zināšanu, Sokrat?

E SOKRATS. Tu taču uzdod jautājumu viņam?

LAHĒTS. Protams.

SOKRATS. Tad pasaki viņam, Nīkij, kāda zināšana, pēc tavām domām, ir drošsirdība. Tā taču noteikti nebūs flautista zināšana.

NĪKIJS. Nekādā gadījumā.

SOKRATS. Un arī ne kitarista zināšana.

NĪKIJS. Nē taču.

SOKRATS. Tad kas tā tāda ir, un kas ir tās priekšmets?

LAHĒTS. Tu vaicā pavisam pareizi, Sokrat, un lai viņš tik pasaka, par kādu zināšanu viņš runā.

NĪKIJS. Es domāju zināšanu par to, no kā jābaidās un no kā nav jābaidās karā un visos pārējos apstākļos.

195 LAHĒTS. Kādas blēņas viņš te runā, Sokrat!

SOKRATS. Ko tu ar to gribēji teikt, Lahēt?

LAHĒTS. Ko? Zināšanai taču nav nekāda sakara ar drošsirdību.

SOKRATS. Nīkijs gan tā nedomā.

LAHĒTS. Protams, ne, pie Zeva! Tāpēc viņš arī melš tādus niekus.

SOKRATS. Tad pamācīsim viņu, nevis pulgosim.

NĪKIJS. Nē, Sokrat: Lahēts, man šķiet, ļoti grib, lai es parādītos kā tukša runātājs, tāpat kā viņš pats
B tikko kā parādījies tādā gaismā.

LAHĒTS. Jā gan, Nikij; un es mēģināšu to pierādīt. Tas, ko tu saki, ir bezjēdzīgi. Vai tad, piemēram, slimību gadījumos tie nebūs ārsti, kuri zina, kas ir bīstami? Vai tu iedomājies, ka to zina drošsirdīgie? Jeb vai tu par drošsirdīgiem dēvē ārstus?

NĪKIJS. Nekādā gadījumā.

LAHĒTS. Un tāpat, man šķiet, tādi nav zemkopji. Un tomēr viņi zina briesmas, kas saistītas ar zemkopību. Tāpat visi amatnieki zina, kas viņu specialitātē ir vai nav bīstami, bet tāpēc viņi vēl nav nekādi drošsirži. C

SOKRATS. Ko tu domā par Lahēta sacīto, Nikij? Man šķiet, ka tur ir kāda jēga.

NĪKIJS. Jā, kāda jēga tur ir, bet patiesa nekā nav.

SOKRATS. Kā tā?

NĪKIJS. Vai iedomājies, ka ārsti par slimniekiem zina vēl ko vairāk par to, kā atšķirt slimību no veselības? Taču viņi zina tikai to vien. Bet, vai kādam veselība nav bīstamāka nekā slimība, vai, tavuprāt, Lahēt, ārsti to zina? Vai tu nedomā, ka daudziem slimniekiem ir labāk neizvesēloties nekā izvesēloties? Pasaki man: vai tu esi pārliecināts, ka visiem cilvēkiem ir labāk dzīvot, nevis daudziem labāk mirt?³⁸ D

LAHĒTS. Jā, esmu par to pārliecināts.

NĪKIJS. Vai tu domā, ka tiem, kam nāve nāk par labu, un tiem, kam nāk par labu dzīvot, jābaidās no viena un tā paša?

LAHĒTS. Nē, nedomāju vis.

NĪKIJS. Tātad tu piešķir spējas to izšķirt ārstiem un citiem amatu pratējiem, taču ne tam, kurš zina, kas ir bīstams un kas nav, un kuru saucu par drošsirdīgu?

SOKRATS. Vai tu saproti, Lahēt, ko viņš domā?

E LAHĒTS. Jā gan. Viņam drošsirdīgie ir pareģi. Kuri gan citi varētu zināt, kuram ir labāk dzīvot vai būt mirušam? Bet kā ir ar tevi, Nīkij? Vai tu atzīsti, ka esi pareģis vai neesi ne pareģis, ne drošsirdīgs?

NĪKIJS. Kā? Nu tu atkal domā, ka pareģim pienākas zināt, kas ir bīstami un kas nav?

LAHĒTS. Protams. Kam gan vēl?

NĪKIJS. Daudz lielākā mērā tam, kas man ir prātā, mans visulabais. Pareģim taču jāzina vienīgi nākotnes zīmes – kuru gaida nāve vai slimība, vai īpašuma izputēšana, uzvara vai sakāve karā vai kādā citā cīņā. Bet ko pieredzēt vai nepieredzēt ir labāk – kāpēc gan pareģim par to drīzāk pienāktos spriest nekā jebkuram citam?

LAHĒTS. Es nesaprotu, Sokrat, ko viņš grib teikt. Ne pareģi, ne ārstu, nedz kādu citu viņš neatzīst par drošsirdīgu, varbūt vienīgi kādu dievu. Man ir iespaids, B ka Nīkijs negrib godīgi atzīties, ka runā tukšu un grozās šurp turp, lai slēptu savu apjukumu. Arī mēs abi – es un tu – varējām pirmīt visādi izgrozīties, ja būtu gribējuši slēpt savas pretrunas. Ja mēs atrastos tiesā, tādai rīcībai būtu kāda jēga. Bet nu – kālab tādā sarunā kā mūsējā velti pušķoties ar tukšām runām?

C SOKRATS. Arī es nezīnu, kālab, Lahēt. Taču paskatīsimies, vai Nīkijs nedomā, ka saka ko nozīmīgu, nevis runā tikai runāšanas pēc. Tāpēc izvaicāsim viņu sīkāk, ko viņš īsti domā, un, ja noskaidrosim, ka viņš saka ko prātīgu, mēs viņam pievienosimies, ja ne, tad viņam to paskaidrosim.

LAHĒTS. Tad izvaicā viņu, Sokrat, ja gribi vaicāt. Es laikam gan esmu jau pietiekami vaicājies.

SOKRATS. Man nekas nav pretī. Vaicāšu reizē tavā un savā vārdā.

LAHĒTS. Noteikti.

SOKRATS. Pasaki man, Nikij, vai drīzāk mums –
jo es un Lahēts veicam šo pētījumu kopīgi: tu ap- D
galvo, ka drošsirdība ir zināšana par to, kas ir un
kas nav bīstams.

NĪKIJS. Jā gan.

SOKRATS. Bet šī zināšana nav dota katram; tās
nav ne ārstam, ne pareģim, un tie arī nebūs drošsirdīgi,
ja papildus³⁹ neiegūs šo zināšanu. Vai tā nedomāji?

NĪKIJS. Jā, tieši tā.

SOKRATS. Tātad to, kā skan paruna, nezinās
katra cūka un nebūs arī drošsirdīga.

NĪKIJS. Bez šaubām.

SOKRATS. Skaidrs, Nikij, ka arī netici, ka Krom- E
mijas cūka⁴⁰ bijusi drošsirdīga. To nesaku vis joka
pēc, bet tas, manuprāt, obligāti izriet no viedokļa,
ka nedrīkst nevienam dzīvniekam piedēvēt drošsir-
dību; citādi jāpieļauj, ka dzīvnieks ir tik gudrs, ka
to, ko sarežģītības dēļ zina tikai nedaudz cilvēku, zina
lauva vai pantera, vai kāds mežakuilis. Tāpēc katrā
ziņā, ja drošsirdība ir tas, kā tu to definē, jāsaka, ka
lauva, briedis, pantera un pērtiķis drošsirdības ziņā
ir vienādi.

LAHĒTS. Pie dieviem, tev taisnība, Sokrat. Un at- 197
bildi mums godīgi uz šādu jautājumu, Nikij: vai tu
domā, ka šie dzīvnieki, ko mēs visi vienprātīgi atzīs-
tam par drošsirdīgiem, ir gudrāki par mums, vai uz-
drošīnies pretēji visu cilvēku uzskatam noliegt, ka
viņi ir drošsirdīgi?

NĪKIJS. Es nesaucu par drošsirdīgiem, Lahēt, ne
dzīvniekus, ne kādu citu būtni, kas aiz nezināšanas
nebaidās no briesmām: es tos saucu par bezbailī-
giem un neprātīgiem. Vai tu domā, ka saucu par

- drošsirdīgiem arī visus bērnus, kas aiz nezināšanas
 B ne no kā nebaidās? Bez bailība un drošsirdība, domāju,
 nav viens un tas pats. Manuprāt, drošsirdība un tāl-
 redzība piemīt tikai pavisam nelielam cilvēku skai-
 tam, bet pārgalvība, pārdrošība un bez bailība līdz
 ar tālredzības trūkumu – ļoti daudziem vīriešiem,
 sievietēm, bērniem un dzīvniekiem. Būtnes, ko tu,
 tāpat kā cilvēku lielākā daļa, sauc par drošsirdīgām,
 C es dēvēju par pārgalvīgām, bet par drošsirdīgām –
 saprātīgās, un tikai par tām es runāju.

LAHĒTS. Paskat tik, Sokrat, cik smalki viņš, kā
 pats domā, sev dzied slavas dziesmu. Bet tiem, ko visi
 uzskata par drošsirdīgiem, viņš šo godu pūlas atņemt.

NĪKIJS. Man nekas tamlīdzīgs nav prātā, Lahēt,
 esi bez bēdu. Es taču atzīstu, ka esi gudrs un arī
 Lāmahs⁴¹, jo jūs abi esat drošsirdīgi un tāpat daudz
 citu atēniešu.

LAHĒTS. Es tev neko neatbildēšu, kaut arī va-
 rētu daudz ko pateikt, lai tu neteiktu, ka esmu īsts
 aiksonietis⁴².

- D SOKRATS. Neatbildi viņam, Lahēt. Man šķiet,
 tu neesi ievērojis, ka viņš šo gudrību pārņēmis no
 mūsu drauga Dāmona⁴³, bet Dāmons ir bijis kopā ar
 Prodiku⁴⁴, kas, kā zināms, vislabāk no visiem sofist-
 tiem māc izšķirt vārdu nozīmes.

LAHĒTS. Tādas sīkumainas asprātības, Sokrat,
 arī pietāv drīzāk sofistam nekā vīram, ko valsts uz-
 skata par cienīgu to vadīt.

- E SOKRATS. Vīram augstākajā stāvoklī, mans dār-
 gais, patiešām pietāv augstākā gudrība. Un Nikijs,
 man šķiet, ir pelnījis, lai mēs paineresējamies par
 to, ko viņš domājis, šādā veidā definēdams droš-
 sirdību.

LAHĒTS. Painterēsējies pats, Sokrat.

SOKRATS. To arī grasos darīt, mans dārgais. Tikai neceri, ka tevi atbrīvošu no līdzdalības sarunā. Esi uzmanīgs un piedalies pētījumā.

LAHĒTS. Lai tā notiek, ja uzskati to par vajadzīgu.

SOKRATS. Jā, tā uzskatu. Bet tu, Nīkij, pasaki mums vēlreiz no sākuma: vai atceries, ka mūsu pētījuma sākumā drošsirdību uzlūkojām kā tikuma daļu? 198

NĪKIJS. Noteikti.

SOKRATS. Un vai tu, tā atbildēdams, nedomāji, ka tā ir tikai daļa un ka ir arī vēl citas daļas, kas visas kopā saucas tikums?

NĪKIJS. Kā gan citādi?

SOKRATS. Vai tu ar to saproti to pašu, ko es? Proti, es bez drošsirdības par tikumu dēvēju saprātību, taisnīgumu un vēl citas tamlīdzīgas īpašības. Vai tu arī?

NĪKIJS. Katrā ziņā. B

SOKRATS. Paga! Par šo punktu esam vienisprātis. Taču to, no kā jābaidās un no kā ne, aplūkosim sīkāk, lai tu ar to nesaproti ko citu nekā mēs. Ko mēs ar to saprotam, pateiksim tev. Ja nepiekrīti, izklāsti savu viedokli. Mēs domājam, ka lietas, no kurām jābaidās, ir tās, kas rada bailes, bet, no kurām nav jābaidās, – tās, kas nerada bailes. Un bailes rada nevis pagājušie vai pašreizējie ļaunumi, bet gaidāmie. Bailes ir nākotnes ļaunuma gaidas. Vai tu nedomā tāpat, Lahēt?

LAHĒTS. Visā pilnībā, Sokrat.

SOKRATS. Tad tu dzirdi, Nīkij, kāds ir mūsu viedoklis: mēs apgalvojam, ka tas, no kā jābaidās, ir nākotnes ļaunumi, bet tas, no kā nav jābaidās, nākotnē C

nebūs nekas slikts vai būs kas labs. Vai tu par to domā tāpat vai citādi?

NĪKIJS. Noteikti tāpat.

SOKRATS. Un zināšanu par to tu sauc par drošsirdību?

NĪKIJS. Katrā ziņā.

SOKRATS. Tad aplūkosim vēl, vai tavas un mūsu domas saskan vēl kādā trešā punktā.

NĪKIJS. Kādā?

- D SOKRATS. To pateikšu. Man un Lahētam šķiet, ka visos gadījumos, kur ir kāda zināšana, tā nav atšķirīga atkarībā no tā, vai tā attiecas uz pagātņi – lai zinātu, kā kas tapis, vai uz tagadni – lai zinātu, kā kas top, vai uz nākotni – lai zinātu, kā vēl netapušais vislabāk taps un īstenosies, bet tā allaž ir viena un tā pati. Piemēram, kas attiecas uz veselību, tad to visos laikos aplūko nekas cits kā ārstniecība, kas ir tikai viena tagadnei, pagātnei un nākotnei. Un ar
- E zemkopības attieksmi pret zemes augļiem ir tāpat. Bet attiecībā uz karu jūs paši varētu apliecināt, ka kara zinātne jo rūpīgi visu paredz, īpaši to, kas gaidāms, un neuzskata par vajadzīgu pakļauties pareģa mākslai, kurai, gluži otrādi, tā dod norādījumus, jo zina vairāk par pašreizējām un nākamajām kara norisēm. Arī likums nosaka, ka nevis pareģis rīko karavadoni, bet karavadonis – pareģi.⁴⁵ Vai tāds ir mūsu viedoklis, Lahēt?

LAHĒTS. Jā, tāds.

SOKRATS. Un vai tu, Nīkij, esi vienisprātis ar mums, ka vienas un tās pašas lietas, lai tās attiektos uz pagātņi, tagadni vai nākotni, aplūko viena un tā pati zināšana?

NĪKIJS. Noteikti, tāds ir mans viedoklis.

SOKRATS. Un, mans labais, drošsirdība, kā saki, B
ir zināšana par to, no kā ir un nav jābaidās, vai ne?

NĪKIJS. Jā.

SOKRATS. Un par lietām, no kurām jābaidās, un
tām, no kurām nav jābaidās, esam vienojušies, ka vie-
nas ir nākamie ļaunumi, otras – nākamie labumi.

NĪKIJS. Noteikti.

SOKRATS. Tāpat par to, ka viena un tā pati zinā-
šana attiecas uz vienām un tām pašām lietām gan
nākotnē, gan jebkurā citā laikā.

NĪKIJS. Tā tas ir.

SOKRATS. Tātad drošsirdība ir ne tikai zināšana
par to, no kā ir un nav jābaidās, jo tā aplūko ne vien
labumus un ļaunumus nākotnē, bet arī tagadnē un pa-
gātnē un jebkuros apstākļos, tāpat kā pārējās zinības. C

NĪKIJS. Acīmredzot.

SOKRATS. Tātad tava atbilde, Nīkij, aptvēra tikai
aptuveni vienu drošsirdības trešdaļu, bet mēs vaicā-
jām pēc visas drošsirdības, kas tā būtu. Taču nu, tā
rādās, no taviem izteikumiem izriet, ka drošsirdība ir
ne vien zināšana par to, no kā ir un nav jābaidās,
bet – kā saki tagad – drīzāk par visiem labumiem un
ļaunumiem visos apstākļos. Vai tavu definīciju vaja- D
dzētu tādā garā mainīt? Ko teiksi, Nīkij?

NĪKIJS. Es domāju, ka vajadzētu, Sokrat.

SOKRATS. Un vai tev šķiet, mans lieliskais, ka
cilvēkam kaut kādā ziņā trūkst tikuma, ja viņš pa-
zīst visus labumus visās izpausmēs, kā tie top, taps
un tapuši, un tāpat visus ļaunumus? Vai tu domā, ka
viņam trūkst saprātības, taisnīguma un dievbijības –
viņam vienīgajam, kam dots attieksmē pret dieviem
un cilvēkiem saprast, no kā jāvairās un no kā ne, un E
iemantot labo, jo viņš zina, kā pret viņiem jāizturas?

NĪKIJS. Man šķiet, tu saki ko prātīgu, Sokrat.

SOKRATS. Tātad tā ir nevis tikuma daļa, par ko tu tagad runā, Nīkij, bet tikums kopumā.

NĪKIJS. Jā, tā man šķiet.

SOKRATS. Bet mēs taču sacījām, ka droširdība ir tikai viena tikuma daļa.

NĪKIJS. Tā mēs tiešām sacījām.

SOKRATS. Bet pēc tā, ko sakām tagad, šķiet, ka tas tā nav.

NĪKIJS. Jā, laikam gan nav.

SOKRATS. Tātad, Nīkij, neesam atraduši, kas ir droširdība.

NĪKIJS. Jā, rādās, ka neesam.

200 LAHĒTS. Un tomēr domāju, mans mīļais Nīkij, ka to atradīsi, jo tu tik nicīgi noskatījies uz manām atbildēm Sokratam. Man bija liela cerība, ka ar zināšanām, ko iemantoji no Dāmona, varēsi to atrast.

NĪKIJS. Lieliski, Lahēt! Tev neko nenožīmē, ka tikko kā nemācēji neko pateikt par droširdību, bet pievērsi uzmanību vienīgi tam, vai arī es neparādīšos tādā pašā gaismā. Un, kā šķiet, tev ir vienalga, ka līdz ar mani neko nezini par to, kas jāzina ikvienam, kurš iedomājas sevi kaut cik vērtīgu. Tu patiešām rīkojies tā, kā cilvēki mēdz rīkoties: tu skaties uz citiem, bet neskaties uz sevi. Es, manuprāt, par aplūkojamo jautājumu esmu izteicies tīri labi un, ja kaut kas no sacītā vēl gluži neapmierina, tad ceru to vēlāk izlabot kopā ar Dāmonu, par kuru iedomājies esam tiesīgs zoboties, kaut gan neesi viņu ne reizi redzējis, un kopā ar citiem. Un, kad par šiem jautājumiem gūšu pilnīgu skaidrību, savos atzinumos dāsni
B
C
dališos arī ar tevi, jo, manuprāt, tev vēl ļoti vajag mācīties.

LAHĒTS. Tu, tiesa, esi gudrs, Nikij, tomēr ieteikšu Līsimaham un Melēsijam jauno cilvēku audzināšanā nelikties ne zinis par tevi un mani, bet nelaist vaļā šo mūsu Sokratu, kā jau sacīju pašā sākumā. Es rīkotos tāpat, ja arī mani dēli būtu atbilstošajā vecumā.

NĪKIJS. Arī es tam piekritu, ka, ja Sokrats ir ar mieru parūpēties par jaunajiem cilvēkiem, nav nekādas vajadzības meklēt kādu citu. Es vislabprātāk viņam uzticētu savu Nikēratu, ja viņš būtu ar mieru. D Taču ikreiz, kad viņam par to ieminos, viņš mani aizraida pie citiem, bet pats atsakās. Taču palūko, Līsimah, varbūt Sokrats tevi drīzāk uzklausīs.

LĪSIMAHS. Tas būtu pavisam taisnīgi, Nikij, jo arī es viņa labā daudz ko darītu, ko būtu ar mieru darīt tikai retajam. Ko teiksi, Sokrat? Vai uzklausīsi mūsu lūgumu un palīdzēsi šiem jaunajiem cilvēkiem kļūt iespējami labākiem?

SOKRATS. Tas būtu briesmīgi, Līsimah, – atteikties palīdzēt tam, kas vēlas kļūt iespējami labāks. E Un, ja nupat notikušajās pārrunās būtu noskaidrojies, ka man ir vajadzīgās zināšanas, bet šiem diviem nav, tad gan būtu pamats šim uzdevumam pieaicināt tieši mani. Taču nu mēs visi vienādā mērā esam bijuši bez padoma. Kuram no mums tad varētu dot priekšroku? Pēc manām domām, nevienam. Šādos 201 apstākļos paskatieties, vai mans padoms jums šķiet uzmanības vērts. Es uzskatu par vajadzīgu, vīri, – lai tas paliek starp mums –, ka mēs visi kopīgiem spēkiem sameklējam iespējami labāku skolotāju pirmām kārtām sev, jo tāds mums vajadzīgs, un tad arī jaunajiem cilvēkiem, neskopodamies ne ar naudu, nedz ar ko citu, bet atstāt sevi pašreizējā stāvoklī neiesaku. Ja nu kāds par mums zobotos, ka mēs tādos

gados vēl uzskatām par vajadzīgu iet skolā, tad, manuprāt, varam atsaukties uz Homēru, kas teicis, ka “kaunēties nevajag tādām, ko nospiedis trūkums”.⁴⁶ Un, ja kāds ko saka, necelsim par to ne ausis un gādāsim kopīgi par sevi un jaunajiem cilvēkiem.

LĪSIMAHS. Tava runa man patīk, Sokrat, un, kaut būdams pats vecākais, gribu jo citīgāk mācīties kopā ar jauniešiem. Taču izdari man pa prātam un atnāc rīt no paša rīta uz manām mājām, bet noteikti, lai vēl pārrunātu šo ieceri. Taču šimbrīžam beigsim savu tikšanās reizi.

SOKRATS. Jā, tā darišu, Līsimah. Rīt aiziešu pie tevis, ja dievs gribēs.

EUTIDĒMS

Personas: preambulā un iespraustajās sarunās – KRITONS, SOKRATS; pārstāstītajās sarunās – SOKRATS, EUTIDĒMS, DIONĪSODORS, KLEINIJS, KTĒSIPS¹

KRITONS. Kas tas bija, Sokrat, ar ko tu vakar 271
sarunājies Likejā²? Nudien, jūs apņēma tik ciešs klau-
sītāju pulks, ka man nekādi nelaimējās tikt tuvāk
klāt, lai dzirdētu, un tā neko skaidri saprast nevarēju.
Taču, pastiepjoties virs pārējiem, man tomēr izdevās
ko redzēt, un man likās, ka tavš sarunbiedrs bija kāds
citzemnieks. Kas viņš tāds bija?

SOKRATS. Par kuru tu vaicā, Kriton? Tur bija
divi, nevis viens.

KRITONS. Tas, par ko runāju, sēdēja pa labi no
tevis kā trešais, bet starp jums abiem bija Aksioha B
jauniņais dēls³. Un man šķita, ka viņš stipri paaudzies
un gandrīz tikpat vecs, cik mūsu Kritobūls⁴. Taču
viens ir tieviņš, otrs – labi attīstījies un glīts, un patī-
kams no skata.

SOKRATS. Tad tas, pēc kā tu vaicā, ir Eutidēms.
Bet cilvēks, kas sēdēja man līdzās pa kreisi, bija viņa
brālis Dionīsodors. Arī viņš bija sarunas dalībnieks.

KRITONS. Nepazīstu ne vienu, ne otru, Sokrat!
Tā tad atkal kādi jauni sofistī, kā rādās! Bet no ku- C
rienes? Un kas ir viņu gudrība?

SOKRATS. Viņu ģimene, liekas, nāk no Hijas⁵ vai
kādas citas turienes vietas, bet tad viņi kā kolonisti
pārcēlušies uz Tūrijām⁶. No turienes izraidīti, viņi
jau daudzus gadus uzturas mūsu zemēs. Kas attiecas

uz viņu gudrību, par kuru tu jautā, tad tā ir brīnumaina, Kriton. Šie divi vienkārši ir visziņi, un iepriekš nemaz nesapratu, kas īsti ir pankratiasti⁷. Viņi patiešām ir universāli cīnītāji, ne jau tādā nozīmē kā akarnāniešu brāļi, abi pankratiasti.⁸ Tie bija spējīgi cīnīties tikai ar savu fizisko spēku. Turpretī šie divi pirmām kārtām ir tik izcili ar savu fizisko spēku un cīņas prasmi, ka spēj pieveikt visus pretiniekus; viņi ne vien paši māk lieliski cīnīties bruņojumā, bet arī to iemācīt jebkuram, kas vien maksā. Turklāt viņi ir ļoti spēcīgi tiesas cīņās un prot runāšanas un runu rakstīšanas prasmi tiesas vajadzībām iemācīt arī citiem. Līdz šim viņu spējas attiecās vienīgi uz minētajiem priekšmetiem, bet nu viņi savai pankratiastu mākslai⁹ uzlikuši kroni. Vienīgo cīņas veidu, kurā vēl nebija izmēģinājušies, viņi tagad apguvuši visā pilnībā, tā ka neviens pats vairs nespēj viņiem pretoties – tik stipri viņi kļuvuši vārdu kaujās un prasmē atspēkot jebkuru apgalvojumu, vienalga, vai tas būtu nepatiess vai patiess. Es, Kriton, esmu nodomājis nodot sevi abu vīru rokās, jo viņi sola īsā laikā padarīt arī ikvienu citu par teicamu šo lietu pratēju.

KRITONS. Kā tā, Sokrat? Tavos gados? Vai nebaidies, ka esi jau par vecu?

SOKRATS. Nē, nepavisam, Kriton. Pret bailēm man ir pietiekams pretarguments un iedrošinājums. Proti, šie divi bija jau tikpat kā sirmgalvji, kad viņi ķērās pie šīs zinības, pēc kuras tīkoja, pie eristikas¹⁰. Pirms gada vai diviem viņi no tās vēl neko nesajēdza. Es vienīgi baidos, ka varu likt kaunā arī šos svešiniekus, tāpat kā Konnu, Mētrobija dēlu, kitaristu, kas mani joprojām apmāca kitaras spēlē.¹¹ To redzēdami, zēni, mani skolāsbiedri, smejas par mani un

Konnu sauc par veču skolotāju. Un nu baidos, ka arī abi svešinieki varētu dabūt ciest no tāda apkauņojuma. Un viņi, iespējams, baidīdamies no tā, droši vien nemaz negribēs mani pieņemt. Bet es, Kriton, jau esmu pierunājis citus sirmgalvjus tur kļūt par manien skolasbiedriem un arī šajā gadījumā lūkošu pārlicināt citus. Un tu – kālab tu gan nevarētu man pievienoties mācībās? Bet kā esmu viņiem izmantošim tavus dēlus. Lai dabūtu šos, viņi, esmu pārlicināts, pieņems par skolniekiem arī mūs.

KRITONS. Tam nekas nestāv ceļā, Sokrat, ja tu tā domā. Taču vispirms paskaidro man, kāda ir šo vīru gudrības būtība, lai es zinātu, ko mēs pie viņiem iemācīsimies.

SOKRATS. To tu tūdaļ dzirdēsi, jo nevaru teikt, ka neesmu viņos uzmanīgi klausījies. Biju pati uzmanība un visu atceros, un mēģināšu tev visu izstāstīt no paša sākuma.

Ar kāda dieva labvēlību nejauši biju apsēdies tur, kur tu mani ieraudzīji –, ģērbtuvē, viens pats, un es jau grasījos piecelties. Taču mirklī, kad cēlos augšā, ļāva sevi manīt ierastā dievišķā zīme¹². Tāpēc atkal apsēdos, un pēc īsa brīža ienāca abi – Eutidēms un Dionīsodors un reizē ar viņiem, kā man šķita, daudzi viņu skolnieki. Ienākuši abi pastaigājās šurp turp pa segto eju. Viņi vēl nebija veikuši divus vai trīs apļus, kad ienāca Kleinijs, kas, kā tu pamatoti atzīmēji, stipri paaudzies. Viņam sekoja kupls pielūdžēju pulks, viņu vidū Ktēsips no Paianijas¹³, visai skaists un krietns jauneklis, kam gan vēl piemīt jaunības pārgalvība. Kleinijs, mani no ieejas pamanīdams sēžam vienu, devās tiešā ceļā pie manis un apsēdās pa labi, kā tu jau atzīmēji. Kad abi, Dionīsodors un Eutidēms,

viņu ieraudzīja, viņi vispirms apstājās un aprunājās savā starpā, ne reizi vien paskatīdamies uz mums – es viņus ļoti uzmanīgi novēroju. Tad viņi nāca mums klāt, un viens no viņiem, Eutidēms, apsēdās jaunietim blakus, bet otrs – pie manis pa kreisi; pārējie ieņēma vietu, kā pagadījās.

C Es ar abiem sirsnīgi apsveicinājos, jo sen nebiju viņus redzējis, bet tad sacīju Kleinijam: “Lūk, Kleinij, tie ir divi gudri vīri – Eutidēms un Dionīsodors, gudri ne jau kādās nenozīmīgās jomās, bet gan svarīgās. Viņi zina visu, kas attiecas uz karu, visu, kas jāzina nākamajam karavadonim, – armiju izkārtotšanu un vadīšanu un visu, kas jāapgūst, lai cīnītos bruņojumā. Viņi arī māk padarīt citus spējīgus aizstāvēties tiesās, ja kāds tiem dara pāri.”

D Šie mani vārdi sastapa no viņu puses nievīgu attieksmi. Abi sāka smieties un saskatījās, un Eutidēms teica: “Tas vairs nav mūsu interešu galvenais priekšmets, Sokrat, tā mums tagad ir tikai tāda blakuslieta.”

Es izbrīnījies atbildēju: “Tai nu gan jābūt lieliskai nodarbei, ja tik svarīgas lietas jums ir tikai blakuslieta. Pie dieviem, pasakiet man, kas ir šī lieliskā lieta!”

“Tikums,” viņš atbildēja. “Domājam, ka spējam to piešķirt ātrāk un labāk par jebkuru citu.”

E “Ai, Zev”, iesaucos, “tas nu gan ir kas lielisks, par ko runājat! Kur esat izdarijuši šo laimīgo atradumu? Es par jums vēl biju tādās domās, kādas tikko kā izteicu, – ka esat īpaši spēcīgi cīņā bruņojumā, un šādā garā arī izteicos par jums. Kad bijāt šeit iepriekšējā reizē, jūs to, atceros, nosaucāt par savu mācību priekšmetu. Bet, ja patiešām pārzināt zinību, par kuru runājat, tad esiet žēlīgi – uzrunāšu jūs abus tieši tā, it kā jūs būtu dievi, un lūgšu jūs man piedot, ko pirmīt

sacīju. Tikai skatieties, Eutidēm un Dionīsodor, ka tik sakāt taisnību: nav nekāds brīnums, ja jūsu solījuma diženums rada neticību.”

“Atmet šaubas, Sokrat,” viņi teica, “tā tiešām ir.”

“Tad dēvēju jūs laimīgus par tādu ieguvumu, daudz vairāk nekā Lielo ķēniņu¹⁴ par viņa valsti. Tikai pasakiet man: vai jums ir nodoms šo savu gudrību šeit parādīt? Ko esat izlēmuši?”

“Tieši tāpēc mēs jau esam šeit, Sokrat, lai to parādītu un mācītu, ja kāds to vēlas mācīties.”

B

“To vēlēsimies visi, kam tās nav, – par to galvoju jums, vispirms es pats, tad Kleinijs, ko te redzat, bez tam vēl tas tur Ktēsips un visi pārējie,” sacīju, norādīdams uz Kleinija pielūdzējiem, kas jau bija nostājušies mums visapkārt. Ktēsips bija apmeties patālu no Kleinija, un man likās, ka Eutidēms, runādams ar mani, bija noliecies uz priekšu un Ktēsipam aizšķērsoja vidū starp mums esošā Kleinija skatu. Tad nu Ktēsips, gribēdams redzēt savu mīluli un reizē dzirdētķārs, bija uzlēcis kājās un pirmais nostājies mums tieši pretī. Sekodami viņa piemēram, pārējie darīja to pašu un nostājās mums visapkārt – Kleinija pielūdzēji, kā arī Eutidēma un Dionīsodora skolnieki. Uz šiem tad norādīju Eutidēmam, kad sacīju, ka viņi visi esot ar mieru mācīties. Ktēsips ļoti dzīvi apliecināja savu piekrišanu, tāpat pārējie, un visi kopīgi aicināja abus parādīt savas gudrības spēku.

C

D

Tad es viņiem vēl teicu: “Eutidēm un Dionīsodor! Jums noteikti, katrā ziņā jāizdara viņiem pa prātam, un arī manis labad parādiet savu prasmi. Skaidrs, ka to parādīt lielākoties nebūs nekāda nieka lieta, taču atbildiet man uz šādu jautājumu: kuru jūs varat padarīt par krietnu cilvēku? Vai tikai tādu, kas jau

E ir pārlicināts, ka viņam jāmacās pie jums, vai arī tādu, kas vēl nav pārlicināts par to, jo viņš netic, ka šī lieta – tikums vispār iemācāma vai arī ka jūs abi būtu tam īstie skolotāji? Vai šī pati māksla apņemas pārlicināt arī tādu cilvēku, ka tikums ir mācāms un ka jūs esat tie, no kuriem to vislabāk var iemācīties, jeb vai tā būtu kāda cita māksla?”

“Šī pati māksla, Sokrat,” atbildēja Dionīsodors.

275 “Tā tad, Dionīsodor,” sacīju, “jūs esat tie, kas šobrīd vislabāk no visiem cilvēkiem prastu pievērst filozofijai un gādībai par tikumu?”

“Jā, tā tiešām domājam, Sokrat.”

“Atlieciet savu pārējo prasmju demonstrēšanu uz citu reizi,” sacīju, “un parādiet šo vienu. Pārliciniet šo jaunekli, ka jāpievēršas filozofijai un jā rūpējas par tikumu, un jūs sagādāsiet prieku man un visiem klātesošajiem.

Apstākļi šim jauniešim ir šādi: es un visi klātesošie ļoti vēlamies, lai viņš kļūst iespējami labāks cilvēks. Viņš ir Aksioha, vecākā Alkibiada dēls, tagad dzīvojošā Alkibiada brālēns; viņa vārds ir Kleinijs. B Viņš ir jauns, un mēs viņa jaunības dēļ, dabiski, baidāmies, ka kāds cits mums varētu aizsteigties priekšā, pievērst viņa prātu citām interesēm un viņu samaitāt. Tā tad jūs esat ieradušies pašā laikā. Ja nu jums nekas nav pretim, pārbaudiet šo jauniņi un iesaistiet viņu mūsu klātbūtnē sarunā.”

Tā apmēram sacīju, un Eutidēms drosmīgi un pašpārlicināti atbildēja: “Mums nekas nav pretim, C Sokrat, ja vien jaunais cilvēks būs ar mieru atbildēt.”

“Noteikti,” sacīju, “viņš pie tā ir pieradis. Šie ļaudis bieži nāk viņam klāt ar daudziem jautājumiem un sarunājas ar viņu, tā ka viņš ir pietiekami dūšīgs atbildētājs.”

To, kas tam sekoja, Kriton, – kaut es spētu tev to pienācīgi krāšņi izstāstīt! Tas nav nekāds nieks – uzņemties tādas gudrības gūzmas pārstāstījumu. Tāpēc man, sākot savu stāstījumu, nākas, tāpat kā dzejniekiem, piesaukt mūzas un Mnēmi¹⁵. D

Ja mani neviļ atmiņa, Eutidēms iesāka apmēram šādi: “Kleiniņ, kas tie par cilvēkiem, kas mācās? Vai tie ir gudrie vai nezinīgie?”

Jaunais cilvēks, izdzirdot šo sarežģīto jautājumu, nosarka un apmulsumā paskatījās uz mani. Saprazdams viņa satraukumu, teicu: “Drosmi, Kleiniņ! Un tik atbildi bez bailēm, kā tev šķiet pareizi. Iespējams, E ka tas tev nesīs ļoti lielu labumu.”

Kamēr to sacīju, Dionīsodors, smaidīdams pār visu seju, mazliet noliecās uz manu pusi un iečukstēja ausī: “Sokrat, esmu pārliecināts, ka, lai ko jaunieš atbildētu, viņš tiks atspēkots.” 276

Viņš nebija vēl beidzis, kad Kleinijs jau atbildēja, tā ka nepaspēja jauno cilvēku brīdināt, lai uzmanās. Un tā viņš atbildēja, ka tie esot gudrie, kas mācās.

Nu Eutidēms vaicāja: “Vai ir tādi cilvēki, ko tu sauc par skolotājiem?”

Kleinijs to atzina.

“Un vai šie skolotāji nav tādu cilvēku skolotāji, kas mācās, tāpat kā kitaras skolotājs un elementārskolotājs bija tavi un citu bērnu skolotāji, bet jūs – viņu skolnieki?”

Viņš tam piekrita.

“Un, kamēr mācījāties, jūs vēl nezinājāt to, ko mācāties, vai ne?”

“Nē,” viņš atbildēja.

“Un vai jūs bijāt gudri, kamēr to nezinājāt?” B

“Noteikti ne,” atbildēja Kleinijs.

“Tātad, ja nebijāt gudri, tad nezinīgi?”

“Noteikti.”

“Tātad, mācīdamies, ko jūs vēl nezinājāt, jūs mācījāties, būdami nezinīgi.”

Jaunietis pamāja ar galvu.

“Tātad tie ir nezinīgie, kas mācās, Kleiniņ, nevis gudrie, kā tu domā?”

Kad viņš to teica, Dionīsodora un Eutidēma pavadoņi it kā pēc kora apmācītāja norādījuma vienlaikus trokšņaini pauda savu piekrišanu un smējās. Jaunais cilvēks vēl nebija pilnīgi atgīdies, kad Dionīsodors pārņēma turpinājumu savās rokās.

“Bet nu pasaki, Kleiniņ,” viņš teica, “kad elementārskolotājs jums kaut ko nodeklamēja, kuri bērni tad iemācījās deklamēto – gudrie vai nezinīgie?”

“Gudrie,” atbildeja Kleinijs.

“Tātad tie ir gudrie, kas mācās, nevis nezinīgie, un tu tikko kā Eutidēmam neatbildēji labi.”

Un te abu vīru apbrīnotāji, viņu gudrības apburti, sacēla smieklu šalti un piekrišanas vētru, bet mēs pārējie izbijušies klusējām.

Kad Eutidēms ievēroja mūsu izbīli, viņš, gribēdams vēl vairāk kāpināt mūsu apbrīnu, neatlaidās no jaunā cilvēka, bet jautāja vēl. Un, tāpat kā to dara labie dejotāji¹⁶, viņš savus jautājumus par vienu un to pašu priekšmetu pagrieza divreiz uz citu pusi:

“Ko mācās tie, kas mācās? To, ko viņi zina, vai to, ko nezina?”

Un Dionīsodors man atkal klusu pačukstēja:

“Tas, Sokrat, ir cits variants iepriekšējam.”

“Ai, Zev,” iesaucos, “arī iepriekšējais jums jau bija lielisks sasniegums!”

“Visi jautājumi, ko uzdodam, Sokrat, ir tādi paši,” viņš teica. “No tiem nav glābiņa.”

“Tāpēc,” uz to sacīju, “arī esat, kā man šķiet, tik lielā cieņā savos skolniekos.”

Tikmēr Kleinijs Eutidēmam jau bija atbildējis, ka tie, kas mācās, mācoties to, ko viņi nezina.

Bet Eutidēms jautāja vēl tādā pašā garā kā iepriekš: 277
“Vai tu zini burtus?”

“Jā,” atbildēja Kleinijs.

“Vai visus?”

Viņš atbildēja, ka visus.

“Un, ja kāds nodeklamē vienalga ko, vai tie nav burti, ko viņš deklamē?”

Viņš tam piekrita.

“Tātad,” Eutidēms turpināja, “viņš deklamē ko tādu, ko tu zini, ja vien zini visus burtus.”

Viņš piekrita arī tam.

“Un vai tu nemācies to, ko kāds deklamē? Bet mācās taču tas, kas nepazīst vēl burtus?”

“Nē,” atbildēja viņš, “tas esmu es, kas mācās.”¹⁷

“Tātad,” Eutidēms turpināja, “tu mācies to, ko jau zini, ja vien pazīsti visus burtus.”

Kleinijs piekrita.

B

“Tātad neesi pareizi atbildējis,” teica Eutidēms.

Un viņš vēl nebija pavisam pateicis savu sakāmo, kad Dionīsodors pārtvēra vārdu kā bumbu un jauno cilvēku vēlreiz ņēma uz grauda. Viņš teica: “Eutidēms tevi māna, Kleinij. Pasaki man: vai mācīties nenozīmē saņemt tā zināšanu, ko mācās?”

Kleinijs tam piekrita.

“Un zināt,” teica Dionīsodors, “taču nav nekas cits kā būt jau ieguvušam zināšanu?”

Kleinijs to atzina.

“Tātad nezināt nozīmē vēl nebūt ieguvušam zināšanu?”

- C Kleinijs piekrita.
 “Vai tiem, kas kaut ko saņem, tas jau ir vai nav?”
 “Nav.”
 “Vai neesi piekritis, ka pie tiem, kam nav, pieder arī nezinīgie?”
 Kleinijs pamāja ar galvu.
 “Tātad tie, kas mācās, pieder pie tiem, kas saņem, nevis pie tiem, kam ir?”
 Kleinijs piekrita.
 “Tātad,” Dionīsodors turpināja, “tie, kas mācās, ir nezinīgie, Kleinij, nevis zinīgie.”
- D Eutidēms jau grasījās kā cīkstonis jaunekli no-
 mest zemē trešo reizi.¹⁸ Tad, redzēdams viņu izsistu
 no sliedēm un gribēdams viņam dot atelpu, lai viņš
 nezaudē drosmi pavisam, uzrunāju viņu mierinādams:
 “Nebrīnies, Kleinij, ja šīs runas tev šķiet neparastas.
 Tu varbūt nemaz nemani, ko abi svešinieki ar tevi
 dara. Bet viņi dara to pašu, kas notiek koribantu¹⁹
 iesvētīšanā, kad iesvētāmo nosēdina uz troņa. Arī tur
 dejo un joko, kā tu varbūt zini, ja esi iesvētīts.²⁰ Un
- E arī šobrīd abi nedara neko citu, kā vien dejo ap tevi
 un joko, lai pēc tam iesvētītu. Tāpēc pieņem, ka tu
 tagad dabū dzirdēt tikai pirmo sofistisko svētumu
 daļu. Vispirms, kā saka Prodijs²¹, jāapgūst pareizais
 vārdu lietojums. To tev arī norāda abi svešinieki –
 ka nezināji vārda “mācīties” nozīmi. Cilvēki šo vārdu
 lieto attiecībā uz to, kam sākumā nav bijis nekādas
 278 zināšanas par kādu priekšmetu, bet kas tad saņem
 šo zināšanu. Bet viņi šo pašu vārdu lieto arī tad, kad
 šī zināšana jau iegūta, un to izmanto, lai attiecīgo
 priekšmetu pētītu gan praksē, gan teorijā. Tiesa,
 šajā gadījumā lielākoties lieto apzīmējumu “saprast”,
 nevis “mācīties”, bet dažkārt arī saka “mācīties”.

Taču tu neesi pamanījis, ka, kā viņi pierāda, šo apzīmējumu lieto attiecībā uz pretējiem cilvēkiem – zinīgiem un nezinīgiem. Pavisam līdzīgi ir ar otro jautājumu, ko viņi tev uzdeva: vai cilvēki mācās to, ko viņi zina vai ko nezina? Tā ir tikai rotaļāšanās ar zinātniskajiem jēdzieniem. Tāpēc arī saku, ka šie vīri ar tevi dzen jokus. Bet par rotaļu to saucu tāpēc, ka, lai cik daudz apgūtu tādus trikus, kaut vai visus, tomēr nezinātu vairāk par priekšmetu būtību. Varētu vienīgi cilvēkus apcelt, izmantojot vārdu atšķirīgās nozīmes, aizlikt viņiem kāju priekšā un paklupināt, tāpat kā aizvelk ķebliņus projām tādām, kas taisās apsēsties, un tad priecājas un smejas, redzot viņu atmuguriski nogāžamies zemē. Tātad uzskati, ka tas no viņu puses bijis tikai joks. Taču skaidrs, ka vēlāk viņi parādīsies no nopietnās puses, un es viņiem atgādināšu, lai viņi tur man doto solījumu. Abi taču apņēmušies parādīt savu mudinātāju gudrību. Bet tad, man šķiet, viņi uzskatījuši par vajadzīgu vispirms ar tevi pajokot. Taču nu, Eutidēm un Dionīsodor, izbeidziet jokus, laikam jau ir gana. Un turpmāk mudiniet jauno cilvēku un parādiet viņam, kā jārūpējas par gudrību un tikumu. Bet vispirms jums abiem darīšu zināmu, kā to iedomājos un kādā veidā vēlos par to dzirdēt. Ja nu jums liksies, ka to daru diletantiski un smieklīgi, tad nesmeijieties par mani. Mana vēlme dzirdēt jūsu gudrību ir tik liela, ka uzdrīkstēšos jūsu priekšā improvizēt. Tad uzklausiet mani pacietīgi un nesmeijieties – jūs paši un jūsu skolnieki. Un tu, Aksioha dēls, atbildi man: Vai mēs, visi cilvēki, gribam, lai mums klātos labi? Bet vai šis jautājums tik nav viens no smieklīgajiem, kā nupat bažījos? Ir taču bezjēdzīgi uzdot tādus jautājumus: kurš gan negrib, lai viņam labi klātos?"

279 “To grib visi bez izņēmuma,” atbildēja Kleinijs.
 “Labi,” sacīju. “Bet nu tālāk: tā kā gribam, lai mums labi klātos, kā tas panākams? Vai ar to, ka mums piederētu daudz labumu? Bet vai šis jautājums nav vēl vientiesīgāks par iepriekšējo? Ir taču acīmredzami, ka tas tā ir.”

Viņš tam piekrita.

“Tad pasaki: kas tās ir par lietām, kas mums ir labumi? Bet varbūt arī tas ir jautājums, kurš nav sarežģīts un kura atrisināšanai nevajag nekāda dziļa gara. Ikviens mums taču pateiks, ka bagātība ir labums, vai ne?”

“Katrā ziņā,” viņš atbildēja.

B “Un tāpat veselība, skaistums²² un pietiekamā mērā citas fiziskās priekšrocības.”

Viņš tam piekrita.

“Un dižciltīga izcelsme, vara un dzimtenē saņemti goda apliecinājumi, bez šaubām, arī ir labumi.”

Viņš to atzina.

“Kādi labumi,” turpināju, “mums vēl paliek pāri? Kas ir ar saprātību, taisnīgumu un drošsirdību? Vai, pie Zeva, tavuprāt, rīkosimies pareizi, Kleinij, ja to visu pieskaitīsim pie labumiem, vai tad, kad nepieskaitīsim? Iespējams, ka to mums arī varētu kāds apstrīdēt. Kā tu par to domā?”

C “Tie ir labumi,” atbildēja Kleinijs.

“Bet nu padomā labi, vai neesam apgājuši kādu kaut cik vērtīgu labumu.”

“Manuprāt,” atbildēja Kleinijs, “neesam neko apgājuši.”

Tad es, sasprindzinādams savu atmiņu, teicu: “Nē, pie Zeva, mēs riskējam, ka esam apgājuši vislielāko no labumiem.”

“Kuru tad?” viņš vaicāja.

“Veiksmi, Kleinij. To taču visi, pat visnenožīmīgākie cilvēki, atzīst par vislielāko labumu.”

“Tev taisnība.”

Tad, vēlreiz pārdomājis, sacīju: “Mēs par mata D
tiesu nekļūvām smieklīgi svešinieku priekšā, es un tu, Aksioha dēls.”

“Kā tā?”

“Tāpēc, ka veiksmi jau uzskaitījām iepriekš un tagad vēlreiz to pieminējām. Ir taču smieklīgi sen nokārtotu lietu vēlreiz izvilkt dienas gaismā un divreiz runāt par vienu un to pašu.”

“Kā tas saprotams?” viņš jautāja.

“Gudrība,” atbildēju, “taču ir veiksmē. To saprot pat bērns.”

Viņš bija pārsteigts. Tik jauns un naivs viņš vēl bija.

Un es, redzēdams viņa pārsteigumu, vaicāju: “Vai tu nezini, Kleinij, ka tur, kur svarīga ir laba flautas spēle, veiksmīgākie ir flautisti²³?” E

Viņš piekrita.

“Un vai burtu rakstīšanā un lasīšanā veiksmīgākie nav elementārskolotāji?”

“Noteikti.”

“Un pret jūras briesmām – vai ir tādi, kas pret tām vispār ir veiksmīgāki nekā prasmīgi stūresvīri?”

“Nē, tādu nav.”

“Un tālāk: ar ko tu karā labprātāk dalītos briesmās un nejaušībās – ar prasmīgu karavadoni vai 280
nezinīgu?”

“Ar prasmīgu.”

“Un vēl: ja tu būtu slimš, ar kuru ārstu tu labprātāk atrastos briesmās – ar zinīgu vai nezinīgu?”

“Ar zinīgu.”

“Vai tāpēc,” turpināju, “ka ar zinīgu tev, tavu prāt, klātos labāk nekā ar nezinīgu?”

Viņš tam piekrita.

“Tātad gudrība visos gadījumos padara cilvēkus veiksmīgus. Diezin vai gudrība kādreiz varētu kļūdīties; tā katrā ziņā rīkosies pareizi un sasniegs savu mērķi, citādi tā vairs nebūtu gudrība.”

- B Galu galā visumā vienojāties – nezinu, kā, – par to, ka tam, kam piemīt gudrība, vairs nevajag klāt nekādas veiksmes. Kad par to bijām vienisprātis, viņam no jauna vaicāju, kā mums būs ar iepriekšējiem kopīgajiem secinājumiem. “Mēs taču bijām vienojušies,” teicu, “ka, ja mūsu rīcībā ir daudz labumu, mēs esot laimīgi un mums klājos labi.”

Viņš tam piekrita.

“Un vai mēs būsīm laimīgi mūsu rīcībā esošo labumu dēļ, ja tie mums necik nebūs noderīgi, vai tikai tad, ja tie būs noderīgi?”

“Ja tie būs noderīgi,” viņš atbildēja.

- C “Vai tie mums būtu noderīgi ar to vien, ka tie mums ir, kaut arī mēs tos nelietotu? Piemēram, ja mums būtu ēdienu atliku likām, bet mēs tos neēstu, vai dzērienu, bet mēs tos nedzertu, – vai mums tad būtu kāds labums no tiem?”

“Protams, nekāds,” viņš teica.

“Un, ja visi amatnieki būtu sarūpējuši visu, kas katram vajadzīgs darbā, bet to nelietotu, vai viņiem tad klātos labi tāpēc, ka viņiem ir viss, kas nepieciešams amatniekam? Ņemsim piemēram namdari. Ja viņš būtu iegādājies visus darbarīkus un piemērotos kokmateriālus, bet nedarītu savu namdara darbu, vai viņam tad būtu kāds labums no sava īpašuma?”

- D “Nekāds,” atbildēja viņš.

“Un, ja kāds ieguvis bagātību un visus iepriekš uzskaitītos labumus, bet tos neizmanto, vai viņš tad šo labumu ieguves dēļ būtu laimīgs?”

“Nekādā ziņā, Sokrat,” viņš atbildēja.

“Tātad, kā šķiet,” turpināju, “tam, kas grib būt laimīgs, tamlīdzīgie labumi ne vien jāiegūst, bet arī jālieto. Citādi viņam no tiem nav ne mazākā labuma.”

“Tev taisnība.”

“Bet vai, Kleinij, lai būtu laimīgs, pietiek ar to, E
ka iegūst šos labumus un tos lieto?”

“Man vismaz tā šķiet.”

“Vienalga, vai tos izmanto pareizi vai nepareizi?”

“Nē, tikai ja pareizi.”

“Tu jauki spried,” sacīju. “Manuprāt, no tā, ka kaut ko lieto nepareizi, ir lielāks ļaunums nekā tad, ka tam vispār neķeras klāt. Viens ir slikts, otrs ne slikts, ne labs. Vai tāds nebūs mūsu viedoklis?”

Viņš tam piekrita.

“Un vai kokmateriālu apstrādē un lietošanā vēl ir 281
kas cits, kas dara iespējamu to pareizo izmantošanu kā vien namdara prasme?”

“Protams, nav.”

“Un arī dažādu rīku izgatavošanā tās ir profesionālās zināšanas, kas nodrošina pareizu to lietošanu.”

Viņš tam piekrita.

“Un kā tas ir ar to labumu izmantošanu, kurus minējām pirmām kārtām, – bagātības, veselības un skaistuma? Vai arī te kāda zināšana norāda, kā tādas lietas pareizi izmantojamas, un izkārto praktisko pusi, B
jeb vai tas ir kas cits?”

“Kāda zināšana,” viņš atbildēja.

“Tātad zināšana nodrošina ne vien veiksmi, bet arī pareizu rīcību visos īpašuma jautājumos un rīcībā.”

Viņš to atzina.

“Un, pie Zeva,” turpināju, “vai bez saprātības un gudrības pārējie labumi būs kaut cik noderīgi? Vai cilvēkam, kam daudz pieder un kas daudz uzsāk, bet kam nav prāta, būs lielāks labums nekā tam, kam ir neliels īpašums, bet kam ir prāts? Apsver jautājumu šādi: jo mazāk viņš uzsāks, jo mazāk kļūdisies; jo mazāk kļūdisies, jo mazāk pieredzēs neveiksmes; jo mazāk pieredzēs neveiksmes, jo mazāk būs nelaimīgs.”

“Katrā ziņā,” viņš teica.

“Kurš drīzāk būs tas, kas rīkosies mazāk aktīvi, – trūcīgais vai bagātais?”

“Trūcīgais,” viņš atbildēja.

“Un vājais vai stiprais?”

“Vājais.”

“Cilvēks, kam parāda godu, vai tāds, kam neparāda?”

“Tāds, kam neparāda godu.”

“Kurš rīkosies mazāk aktīvi – drosmīgais un saprātīgais vai glēvais?”

“Glēvais.”

“Tad arī kūtrais drīzāk nekā darbīgais?”

Viņš tam piekrita.

“Un lēnais drīzāk nekā ātrais, tāpat cilvēks ar vājinātu redzi un dzirdi drīzāk nekā tāds ar asu redzi un dzirdi?”

D Par visiem tamlīdzīgiem jautājumiem mēs bijām vienisprātis.

“Vispār, Kleinij,” sacīju, “attiecībā uz to visu, ko sākumā atzinām par labumiem, šķiet, runa nav par to, ka tie jau paši par sevi būtu labumi, bet apstākļi, liekas, ir šādi: ja tos vada ignorance, tie ir jo ļaunāki par savu pretstatu, jo spējīgāki tie ir kalpot savai

sliktajai vadītājai. Bet, ja vadība ir saprātības un gudrības rīcībā, tad labumi ir jo lielāki. Taču pašiem par sevi tiem ne vienā, ne otrā gadījumā nav nekādas vērtības.”

“Tā vien šķiet,” viņš teica, “ka ir tā, kā tu saki.” E

“Kas nu izriet no sacītā? Laikam taču tas, ka vispār nekas nav ne labums, ne ļaunums, izņemot divas lietas: gudrība ir labums, ignorance – ļaunums?”

Viņš bija tādās pašās domās.

“Labi,” sacīju, “tad aplūkosim pārējo. – Tā kā mēs visi tiecamies pēc laimes un noskaidrojies, ka tā atkarīga no lietu izmantošanas, proti, pareizās izmantošanas, bet pareizo izmantošanu un veiksmi nodrošina zināšanas, tad, kā šķiet, ikvienam jācenšas visiem līdzekļiem kļūt iespējami zinīgākam, vai ne?” 282

“Jā,” viņš teica.

“Un pārliecībā, ka viņam ir daudz svarīgāk no tēva, aizbildņiem un citiem draudzīgiem cilvēkiem, īpaši tiem, kas uzdodas par mīlētājiem – citzemniekiem vai pilsoņiem –, saņemt to, nevis bagātību, Kleinij, viņam lūgtin jālūdzas, lai tam piešķir viņu gudrību. Lai to panāktu, nav nekā apkaunojoša, nedz nosodāma pakalpot un verdziski paklausīt mīlētājam un jebkādam cilvēkam un būt gatavam viņam izdarīt jebkuru godīgu pakalpojumu, tiecoties kļūt gudram.²⁴ Vai tu tā nedomā?” piebildu. B

“Tev, manuprāt, visnotaļ ir taisnība,” viņš atbildēja.

“Jā, Kleinij,” sacīju, “ja gudrība mācāma un netiek cilvēkiem pati no sevis. Tas ir jautājums, ko netikām vēl aplūkojuši un par ko vēl neesam vienojušies.” C

“Kas attiecas uz mani, Sokrat,” teica viņš, “tad tā man šķiet mācāma.”

Par šo atbildi nopriecājos un teicu: “Tas ir lieliski sacīts, labākais no cilvēkiem, un tu esi rīkojies pareizi, man aiztaupīdams apjomīgu pētījumu par šo punktu – par to, vai gudrība ir vai nav mācāma. Un nu, tā kā to uzskati par mācāmu un par vienīgo līdzekli, kas cilvēku padara laimīgu un veiksmīgu, vai tad neatzīsi, ka katrā ziņā jātiecas pēc gudrības, un vai tev pašam nav padomā to darīt?”

“Noteikti, Sokrat,” viņš atbildēja, “cik vien iespējams.”

To dzirdēju ar prieku. “Esmu jums, Dionīsodor un Eutidēm, rādījis piemēru mudinātājai runai, kādu vēlos. Tā varbūt ir diletantiska, smagnēja un izplūdusi. Lai nu tas no jums, kas ir ar mieru, mums demonstrē šo pašu tematu, apstrādātu pēc mākslas likumiem. Bet, ja jūs to nevēlaties, tad turpiniet no tās vietas, kur es apstājos. Parādiet jaunajam cilvēkam, vai viņam jāiegūst visas zināšanas vai tā ir tikai viena, kas viņam jāiemanto, lai dzīvotu laimīgi un būtu krietns cilvēks, un kas tā tāda ir. Kā jau sacīju pašā sākumā, mums ļoti rūp, lai šis jaunietis kļūtu gudrs un krietns.”

283 To tiku sacījis, Kriton. Tam, kas būs tālāk, nu veltīju milzīgu uzmanību; es cieši novēroju, kādā veidā viņi ķersies pie sarunas un kāds būs izejas punkts jaunā cilvēka mudināšanai vingrināties gudrībā un tikumā.

Pirmais vārdu ņēma vecākais no viņiem – Dionīsodors, un mēs visi vērsām savus skatienus uz viņu, it kā tūdaļ dabūsim dzirdēt nez kādas brīnumainas runas. Tās mums arī tika: patiešām apbrīnojama, Kriton, bija runa, ko šis vīrs uzsāka. Tev vērts to dzirdēt, lai saprastu, cik spēcīgs bija tās spēks mudināšanā uz tikumu.

“Pasaki man, Sokrat un jūs pārējie,” viņš teica, “kas apgalvojat, ka ļoti vēlaties, lai jaunais cilvēks būtu gudrs, – vai jūs, tā runādami, jokojat vai patiešām to vēlaties un runājat nopietni?”

Un man radās iespaids, ka mēs, viņuprāt, pirmīt būtu tikai jokojuši, kad viņus aicinājām parunāt ar jaunekli, un ka tāpēc arī viņi tikai jokojuši, nevis runājuši nopietni. Šādā iespaidā vēl uzstājīgāk apliecināju, ka runājam pavisam nopietni.

Tad sacīja Dionīšodors: “Padomā labi, Sokrat, lai tev nenāktos atsaukt, ko tu šobrīd saki.”

“Esmu jau padomājis,” atbildēju. “To nekad neatsaukšu.”

“Tātad jūs tiešām apgalvojat, ka vēlaties,” viņš teica, “lai viņš kļūst gudrs?”

“Katrā ziņā.”

“Bet vai Kleinijs šobrīd,” viņš turpināja, “ir gudrs vai nav?”

“Viņš saka, ka vēl neesot. Viņš taču nav nekāds lielībnieks.”

“Bet jūs,” viņš teica, “vēlaties, lai viņš būtu gudrs, nevis nezinīgs?”

Mēs to atzinām.

“Tātad jūs vēlaties, lai viņš kļūtu tas, kas viņš nav, un lai viņš vairs nebūtu tas, kas viņš tagad ir.”

To dzirdot, es apmulsu, un viņš, manīdams manu apjukumu, tūdaļ turpināja: “Tātad, ja vēlaties, lai viņš vairs nebūtu tas, kas viņš tagad ir, jūs acīmredzot vēlaties, lai viņš būtu gājis bojā? Tie nu gan ir milzum vērtīgi draugi un milētāji, kas savam mīlulim vairāk par visu novēl bojāeju!”

Ktēsips, to izdzirdot, sašuta sava mīluļa dēļ un iesaucās: “Svešinieki no Tūrijām! Ja tas nebūtu pārāk

rupji, es teiktu: lai tas nāk pār tavu galvu! Kā tu vari man un pārējiem piedēvēt tādus melus, ko izteikt vien uzskatu par zaimiem, – ka vēlos viņa bojāeju!”

“Kā tad tā, Ktēsip?” atbildēja Eutidēms. “Vai tev šķiet, ka ir iespējams melot?”

“Jā, pie Zeva,” viņš atbildēja, “ja vien neesmu zaudējis prātu.”

“Runājot par lietu, par ko ir runa, vai nerunājot par to?”

284 “Runājot par to,” viņš atbildēja.

“Ja viņš par to runā, tad viņš taču nerunā par kādu citu lietu kā vien par to, par kuru runā?”

“Acīmredzami,” atbildēja Ktēsips.

“Bet lieta, par kuru viņš runā, ir arī daļa no esošajām lietām neatkarīgi no pārējām.”

“Noteikti.”

“Tātad tas, kas runā par šo lietu, runā par ko esošu?”

“Jā.”

“Un tas, kas runā par ko esošu un esošajām lietām, runā taisnību. Tātad Dionīsodors, ja viņš runā par ko esošu, runā taisnību un tev nepiedēvē nekādus melus.”

B “Jā, Eutidēm,” atbildēja Ktēsips, “bet tas, kas tā runā, nerunā par ko esošu.”

Uz to Eutidēms sacīja: “Bet neesošais taču neeksistē?”

“Nē, neeksistē.”

“Tātad lietas, kuru nav, nekur neeksistē?”

“Nekur.”

“Un vai ir iespējams attieksmē pret tām [pret neesošo] rīkoties tādējādi, ka kāds, lai viņš būtu kas būdams, varētu uztaisīt to, kā nekur nav?”

“Manuprāt, ne,” atbildēja Ktēsips.

“Un kā? Vai runātāji, kad viņi runā tautas priekšā, neko nedara?”

“Nē, viņi kaut ko dara,” atbildēja Ktēsips.

“Un, ja viņi ko dara, tad arī ko taisa?”

“Jā.”

C

“Tā tad runāšana ir darīšana un taisīšana?”

Viņš piekrita.

“Tā tad neviens,” turpināja Eutidēms, “nesaka to, kā nav, jo pretējā gadījumā viņš ko darītu. Taču tu atzini, ka neviens nespēj uztaisīt to, kā nav. Tādējādi no taviem vārdiem izriet, ka neviens nemelo un, ja runā Dionīsodors, viņš runā taisnību un to, kas ir.”²⁵

“Jā, pie Zeva, Eutidēm,” atbildēja Ktēsips. “Viņš gan zināmā veidā runā par to, kas ir, taču nesaka to, kā īstenībā ir.”

“Ko tu saki, Ktēsip?” teica Dionīsodors. “Vai tad ir ļaudis, kas runā par lietām tā, kādas tās ir?”

“Jā, tādi patiešām ir,” viņš teica, “tikumiski pilnvērtīgie cilvēki un tie, kas saka taisnību.”

D

“Tad nu kā?” teica otrs. “Vai tas, kas ir labs, neizturas labi, bet tas, kas slikts, – slikti?”

Viņš piekrita.

“Tad tu piekrīti, ka tikumiski pilnvērtīgie cilvēki runā par lietām tā, kādas tās ir?”

“Piekrītu.”

“Tā tad, Ktēsip, labie runā slikti par slikto, ja vien viņi saka par lietām to, kādas tās ir.”

“Jā, pie Zeva,” atbildēja Ktēsips, “to viņi dara cītīgi, vismaz noteikti par sliktajiem cilvēkiem. Un, ja tu man klausīsi, sargies piederēt pie tiem, lai labie par tevi nerunā slikti. Iegaumē: tikumiski pilnvērtīgie runā slikti par sliktajiem.”

E

“Un par dižajiem,” teica Eutidēms, “viņi runā diži un par kaislīgajiem – kaislīgi?”

“Jā, katrā ziņā,” atbildēja Ktēsips. “Un par saltajiem viņi runā salti un arī viņu sarunas dēvē saltas.”

“Nu tu lamājies, Ktēsip,” teica Dionīdors, “jā, lamājies.”

“Pie Zeva, nepavisam ne, Dionīsodor,” teica Ktēsips, “jo man pret tevi ir draudzīgas jūtas. Taču es tev kā draugam lieku pie sirds un mēģinu tevi pārliecināt, lai tu nekad manā klātbūtnē tik rupji neizsakies, – ka vēlos to cilvēku bojāeju, kuri man ir visdārgākie.”

Tā kā man likās, ka viņi izturas viens pret otru pārāk agresīvi, vērsos pie Ktēsipa jokodamies un sacīju: “Manuprāt, Ktēsip, mums no svešiniekiem jāpieņem, ko viņi saka, ja viņiem tik mums to atvēlēt, nevis strīdēties par kādu vārdu. Ja viņi tiešām māk cilvēkus tādā pašā veidā iznīcināt, ka tos no sliktiem un neprātīgiem padara par krietniem un prātīgiem, lai nu abi būtu paši atraduši vai iemācījušies no citiem paņēmienu, kā cilvēku iznīcināt un pazudināt, izdeldējot nelieti un atkal liekot viņam parādīties krietnam, – ja nu viņi to māk, un acīmredzot to māk, jo viņi skaidri apliecināja, ka viņu jaunatrstā māksla ļaujot viņiem nekrietnus cilvēkus padarīt labus, – tad atvēlēsim viņiem to: lai iznīcina jaunieti un padara viņu par prātīgu cilvēku un tāpat mūs visus pārējos. Bet, ja jums jaunajiem ir baīl, tad lai mēģinājūmam izmanto mani kā kārieti.²⁶ Būdamš jau vecs, esmu gatavs uzņemtš risku. Nododu sevi šim te Dionīsodoram kā kolhidietei Mēdejai.²⁷ Lai viņš mani iznīcina un, ja vēlas, uzvāra vai dara ar mani, ko grib; lai tikai ļauj man atkal parādīties krietnam!”

Te vārdu ņēma Ktēsips: “Arī es, Sokrat, esmu gatavs nodot sevi svešinieku rīcībā. Lai viņi mani dirā vēl vairāk, nekā viņi dara šobrīd, lai tik mana āda beigās pārvēršas nevis par ādas maisu kā Marsijam,²⁸ bet par tikumu. Dionīsodors te gan domā, ka es uz viņu dusmojos, bet es nedusmojos, tikai runāju pretī attiecībā uz to, kur viņš, manuprāt, savā runā man dara pāri. Taču tu, cildeno Dionīsodor, nesauc pretīrunāšanu par lamāšanos, jo lamāšanās ir kas cits.”

Nu viņam Dionīsodors uzdeva jautājumu: “Vai tu, Ktēsip, runā par pretīrunāšanu kā par ko eksistējošu?”

“Noteikti,” atbildēja viņš, “esmu par to pilnīgi pārliecināts. Vai tad tu, Dionīsodor, domā, ka nav iespējams runāt pretī?”

“Tomēr tu,” teica Dionīsodors, “diezin vai varētu pierādīt, ka jekad esi kādu dzirdējis runājam pretī kādam citam.”

“Tev taisnība,” teica Ktēsips, “tomēr šobrīd tev to pierādu, dzirdēdams Ktēsipu runājam pretī Dionīsodoram.”

“Vai tu varētu par to galvot?”

“Noteikti,” viņš atbildēja.

“Nu ko?” turpināja Dionīsodors. “Vai katrai esošajai lietai ir savs apzīmējums valodā?”

“Noteikti.”

“Tam, kāda tā ir vai kāda tā nav?”

“Tam, kāda tā ir.”

“Ja tu atceries, Ktēsip, mēs tikko kā pierādījām, 286 ka neviens nerunā par kādu lietu, kāda tā nav,²⁹ jo noskaidrojās, ka neviens nesaka neesošo.”

“Kāda tam nozīme?” atbildēja Ktēsips. “Vai tad tāpēc runājam mazāk viens otram pretī?”

“Vai runājam viens otram pretī, ja abi runājam par vienu un to pašu lietu? Vai tādā gadījumā mēs neteiktu vienu un to pašu?”

Ktēsips piekrita.

- B “Bet, ja neviens no mums abiem,” viņš turpināja, “nerunā par šo lietu, vai mēs tad varētu viens otram runāt pretī? Jeb vai šajā gadījumā nav tā, ka neviens no mums vispār nav pieminējis šo priekšmetu?”

Viņš piekrita arī tam.

“Un, ja es runāju par šo priekšmetu, bet tu par kādu citu lietu saki ko citu, vai mēs tad runājam viens otram pretī? Jeb vai nav šādi: es runāju par šo lietu, bet tu par to vispār neko nesaki? Un kā tas, kas neko nesaka, var runāt pretī tam, kas ko saka?”

- C Ktēsips apklusā, bet es, brīnīdamies par sacīto, vaicāju: “Kā tu domā, Dionīsodor? Tas ir apgalvojums, ko esmu dzirdējis no daudziem un ne reizi vien, un ikreiz ar izbrīnu. Arī Protagora piekritēji to plaši izmantoja un arī vēl vecākie.³⁰ Bet manās acīs tas allaž ir kas dīvains; man šķiet, tas reizē dara galu citiem apgalvojumiem un arī sev pašam. Domāju, ka no tevis arī vislabāk uzzināšu patiesību par to. Runāt nepatiesību nav iespējams – to taču nozīmē šis apgalvojums, vai ne? Taču, ja runā, tad saka patiesību vai vispār nerunā.”

Viņš piekrita.

- D “Ja nav iespējams runāt nepatiesību, vai tad tomēr nav iespējams to domāt?”

“Arī tas nav iespējams,” viņš atbildēja.

“Tātad,” sacīju, “vispār nav nepatiesu domu.”

“Nē.”

“Tātad nav arī ignorances, nedz nezinīgu cilvēku. Kas gan cits būtu ignorance, ja tā eksistētu, kā vien nepatiesi domāt par lietām?”

“Noteikti,” viņš atbildēja.

“Bet tas taču nav iespējams,” sacīju.

Viņš piekrita, ka nav.

“Vai tu to saki runāšanas pēc, Dionīsodor, lai tīkmsminātos ap kādu paradoksu, vai tiešām tīci, ka nav neviena nezinīga cilvēka?”

“Atspēko tu mani,” viņš teica.

E

“Bet vai pēc tava apgalvojuma tas ir iespējams – atspēkot, ja neviens nemaldās?”

“Nē, nav iespējams,” teica Eutidēms.

³¹“Vai tad Dionīsodors,” sacīju, “tikko kā mani neaicināja atspēkot?”

“Kā gan var aicināt uz to, kas nemaz neeksistē? Vai tad tu viņu aicini?”

“Tas tāpēc, Eutidēm,” atbildēju, “ka ne visai labi saprotu šīs gudrības un šīs fineses, jo man ir pagrūta uztvere. Varbūt tev arī uzdošu pārāk primitīvu jautājumu, piedod man. Paskaties: ja nav iespējams pateikt ko nepatiesu, nedz to domāt, nedz būt nezinīgam, tad taču arī nav iespējams savā rīcībā kļūdīties? Tas, kas dara, nemaz nevar kļūdīties lietā, ko viņš dara. Vai tad šāds nav jūsu viedoklis?”

287

“Katrā ziņā,” atbildēja viņš.

“Tāds, lūk, ir mans primitīvais jautājums. Ja nekļūdāmies ne savā rīcībā, ne runā, ne domāšanā, ko tad, pie Zeva, ja apstākļi ir tādi, jūs esat ieradušies te mācīt? Jūs nupat kā apgalvojāt, ka mākat vislabāk piešķirt tikumu ikvienam, kas grib mācīties?”

B

Tad Dionīsodors, pārņemdam vārdu, teica: “Vai tad tiešām esi tik atpalicis, Sokrat? To, ko sacījām pašā sākumā, to atceries un tagad atcerēsies arī to, ko varbūt teicu pērn, bet ar pašreizējām runām tu nezini, ko iesākt?”

“Tās arī ir ļoti grūtas,” teicu, “– gluži dabiski, jo tās saka gudri vīri. Īpaši tavš pēdējais apgalvojums – ar to ir sasodīti grūti ko iesākt. Kad tu saki, ka es nezinot, ko ar to iesākt, ko tu ar to gribi teikt, Dionīsodor? Acīmredzot to, ka nemāku to atspēkot? Pasaki man – kāda gan cita jēga ir šai frāzei, ka es nezinot ko iesākt ar pašreizējām runām?”

“Bet ar to, ko tu saki,” viņš atbildēja, “nepavisam nav grūti ko iesākt. Tik atbildi.”

“Pirms *tu* būsi atbildējis, Dionīsodor?” vaicāju.

“Tu neatbildēsi?” viņš teica.

“Vai tas ir taisnīgi?”

“Taisnīgi, bez šaubām,” teica viņš.

“Uz kāda pamata?” jautāju. “Acīmredzot uz tā, ka esi tagad ieradies pie mums kā tāds gudrības kalngals runas mākslā un zini, kad jāatbild un kad ne? Un šobrīd, piemēram, tu neatbildi ne pušplēsta vārda, jo zini, ka to nevajag!”

“Tu muldi,” viņš teica, “un ir nedomā atbildēt. Bet, mans labais, paklausī un atbildi, ja jau atzīsti, ka esmu gudrs.”

“Tad man jau būs jāpaklausa,” sacīju. “Kā liekas, esmu spiests to darīt, jo tu te esi pavēlnieks. Tātad jautā.”

“Vai tās ir būtnes ar dvēseli, kuras domā, vai būtnes bez dvēseles?”

“Būtnes ar dvēseli.”

“Vai tu zini kādu frāzi,” viņš turpināja, “kam ir dvēsele?”

“Pie Zevas, es gan ne.”

“Tad kāpēc tu tikko kā vaicāji, kāda jēga ir manai frāzei?”

“Tikai tāpēc,” atbildēju, “ka kļūdījos sava prāta

truluma dēļ. Bet varbūt nemaz neesmu kļūdījies un izteicos pareizi, sacīdams, ka frāzēm ir kāda jēga? Ko tad teiksi? Vai esmu kļūdījies vai neesmu? Ja neesmu kļūdījies, tu nespēsi mani atspēkot, lai cik gudrs būdams, nedz zināsi ko iesākt ar manis teikto. Ja esmu kļūdījies, tev arī tādā gadījumā nebūs taisnība, jo tu taču apgalvo, ka vispār nav iespējams kļūdities. Un to nesaku pret taviem pērnējiem izteikumiem. Nē,” turpināju, “Dionīsodor un Eutidēm, šis apgalvojums, šķiet, paliek savā vietā un arī vēl tagad, tāpat kā agrāk, krīt zemē, iepriekš nosviedis pretinieku.³² Līdzekli, kā no tā izvairīties, pat jūsu māksla vēl nav varējusi atrast, lai cik apbrīnojama tā būtu vārdu nozīmes precīzā noteikšanā.”

Tad sacīja Ktēsips: “Nudien, jūsu runas ir apbrīna vērtas, jūs vīri no Tūrijām vai Hijas, vai jebkuras citas vietas, ar kuru jums tīk saistīt savu vārdu.³³ Jums gan tas ir tīrais nieks runāt blēņas.”

Nu es nobijos, ka varētu sākties apsaukāšanās, un es atkal mēģināju Ktēsipu nomierināt un teicu: “Ktēsip, to pašu, ko pirmīt sacīju Kleinijam, atgādinu tagad tev: tu nesaproti, cik apbrīnojama ir šo svešinieku gudrība. Taču viņi nevēlējās mums to parādīt visā nopietnībā, bet atdarinādami Proteju, ēģiptiešu sofistu,³⁴ dzen ar mums savus jokus. Mēs savukārt atdarināsim Menelāju³⁵ un neatstāsimies no abiem vīriem, kamēr viņi nebūs mums parādījušies savā nopietnajā izskatā. Es ticu, ka abi mums parādīs ko lielisku, tiklīdz viņi sāks rīkoties nopietni. Lūgsim un pierunāsim viņus, vērsīsimies pie viņiem ar lūgsnām, lai viņi mums atklājas. Es pats viņus vadīšu, norādīdams, kādā veidā lai viņi man parādās atbilstoši manām lūgsnām.”

D Atsākot tur, kur pirmīt apstājos, mēģināšu, cik vien spēšu, visu secīgi izklāstīt, lai viņus mudinātu būt ar mani žēlsirdīgiem un just līdzī maniem nopietnajiem pūliņiem, un arī savukārt būt nopietniem.

Bet tu, Kleinijs,” turpināju, “atgādini man, kur pirmīt apstājāties. Ja nemaldos, tas bija apmēram tai vietā, kur beigās bijām vienisprātis, ka jānododas filozofijai, vai ne?”

“Jā,” atbildēja Kleinijs.

“Un filozofija taču ir zināšanas iegūšana. Vai tā nav?” sacīju.

“Jā,” viņš atbildēja.

E “Kuras zināšanas ieguve mums nozīmē pareizu ieguvi? Vai tā nav vienkārši tās zināšanas ieguve, kas mums nesīs labumu?”

“Noteikti,” viņš atbildēja.

“Un vai mums būtu kāds labums no tā, ja mēs prastu, apstaigājot krustām šķērsām visu zemi, uzziņāt, kur aprakts visvairāk zelta?”

“Droši vien,” viņš atbildēja.

289 “Bet pirmīt,” turpināju, “taču pierādijām, ka mums nebūtu nekāda labuma no tā, ka mēs pat bez kādiem pūliņiem un zemes pārrakšanas tiktu pie visa zelta. Arī tad, ja mēs prastu akmeņus pārvērst zeltā, šai prasmei nebūtu nekādas vērtības. Ja mēs nemācētu zeltu arī izmantot, mums no tā nebūtu nekāda labuma. Vai tad neatceries?”

“Atceros ļoti labi,” viņš atbildēja.

“Tāpat, kā liekas, nav nekāda labuma no citām zināšanām – ne no finanšu zinības³⁶, ne ārstniecības, ne kādas citas, ja tā prot tikai ražot, bet neprot izmantot ražoto. Vai tā nav?”

Viņš tam piekrita.

“Pat ja eksistētu kāda zinība, kas prastu cilvēkus B
darīt nemirstīgus, bet neprastu izmantot nemirstību,
tad arī no tās, šķiet, nebūtu nekāda labuma, sprie-
žot pēc mūsu iepriekšējiem secinājumiem.”

Arī šai ziņā bijām visnotaļ vienisprātis.

“Tātad, manu daiļo zēn,” sacīju, “mums vajadzīga
tāda zinība, kurā ražošana tieši sakristu ar prasmi
izmantot ražoto.”

“Tā šķiet,” viņš teica.

“Ja mēs būtu prasmīgi liru izgatavotāji, tas vēl C
nebūt nenozīmētu, ka mēs arī pārzinātu šā instrumenta
skandināšanu, jo šajā gadījumā ražošanas prasme ir
šķirta no lietošanas prasmes. Liru izgatavošana un
kitaras spēlēšana³⁷ taču ir ļoti atšķirīgas lietas, vai ne?”

Viņš piekrita.

“Tāpat mums nekā nedod flautas izgatavošana,
jo apstākļi te ir tādi paši kā liru izgatavošanā.”

Viņš domāja tāpat.

“Bet, pie dieviem,” teicu, “ja mēs iemācītos runu
sacerēšanas mākslu, vai tai, mūsu iegūtai, nevaja-
dzētu mūs padarīt laimīgus?”

“Domāju, ka ne,” atbildēja Kleinijs.

“Kāds tev tam pamats?” jautāju.

D

“Es redzu,” viņš teica, “ka ir runu sacerētāji, kas
nemāk izmantot pašu sacerētās runas, tāpat kā liru
izgatavotāji nemāk izmantot savas liras. Arī šeit tie
ir citi, kas spējīgi izmantot minēto sacerētāju darbu.
Tātad ir skaidrs, ka arī runu jomā pagatavošanas
prasme ir šķirta no lietošanas prasmes.”

“Līdz ar to, man šķiet,” sacīju, “tu sniedz pietie-
kamu pierādījumu tam, ka runu sacerēšanas māksla
nav tā, kas jāiemanto, lai būtu laimīgs. Tomēr cerēju,
ka no šīs puses parādīsies ilgi meklētā zinība. Man

E šie vīri – runu sacerētāji gan paši, kad esmu kopā ar viņiem, šķiet nepārspējami gudri, Kleiniņ, gan viņu māksla kā kaut kas dievišķs un augsts. Tas nav nekas pārsteidzošs, jo tā ir daļa no apvārdošanas mākslas un tikai mazliet atpaliek no tās. Šī izpaužas čūsku, 290 zirnekļu, skorpionu un citu dzīvnieku, kā arī slimību noburšanā, otra – tiesnešu, Tautas sapulces locekļu un citu pūļu apburšanā un ietekmēšanā.³⁸ Vai tad tu,” piebildu, “domā par to citādi?”

“Nē,” viņš atbildēja, “es domāju tāpat kā tu.”

“Kurp lai vēl vēšamies?” teicu. “Pie kādas mākslas?”

“Man nav padoma,” atbildēja viņš.

“Bet es, manuprāt,” sacīju, “esmu to atradis.”

“Un kas tā tāda būtu?” vaicāja Kleiniņš.

B “Karavadoņa māksla,” atbildēju, “man visdrīzāk šķiet tā, kuru iemantojot cilvēks varētu būt laimīgs.”

“Man tā vis nešķiet.”

“Kā tā?” vaicāju.

“Tā taču ir cilvēkmedību māksla.”

“Un tad?” vaicāju.

“Neviens medību veids,” viņš teica, “nesniedzas tālāk par medījuma samedīšanu un iegūšanu. Kad cilvēki dabūjuši rokā, ko samedījuši, viņi nav spējīgi to izmantot. Mednieki un zvejnieki to nodod pavāriem. Arī ģeometri, astronomi un rēķināšanas lietpratēji ir mednieki, jo viņi nevis rada figūras katrs savā nozarē, bet tikai atklāj jau esošās. Un, tā kā viņi neprot tās izmantot, bet vienīgi samedīt, viņi nodod savus atklājumus dialektiķiem lietošanai,³⁹ ciktāl viņiem vēl visā pilnībā netrūkst prāta.”

“Labi, mans visskaistais un visgudrais Kleiniņ. Bet vai tas tā ir?”

“Jā, noteikti,” viņš atbildēja. “Un tas pats attiecas uz karavadoņiem. Kad viņi sagrābuši kādu pil-
sētu vai sagūstījuši kādu armiju, viņi tās nodod
valstsvīriem, jo paši neprot izmantot sagrābto, tāpat
kā paipalu ķērāji savu ķērienu nodod paipalu audzē-
tājiem. Ja nu mums vajadzīga māksla, kas to, ko tā
ieguvusi vai nu ražodama, vai sagrābdama, prot arī
pati izmantot, un ja šai mākslai mūs jāpadara laimī-
gus, tad mums karavadoņu mākslas vietā jāsameklē
kāda cita.”

KRITONS. Ko tu saki, Sokrat? Vai šādas domas
paudis šis jauniņais zēns? E

SOKRATS. Vai tad netici, Kriton?

KRITONS. Nē, nemūžam. Manuprāt, ja viņš to
ir teicis, tad viņam nevajag ne Eutidēma, ne kāda
cita cilvēka savai audzināšanai.

SOKRATS. Tad, pie Zeva, tas varbūt būs bijis
Ktēsips, tikai es to neatceros.

KRITONS. Kā? Ktēsips? 291

SOKRATS. Bet to gan zinu pavisam droši, ka tas
nav bijis ne Eutidēms, ne Dionīsodors, kas to teicis.
Varbūt, lielisko Kriton, tur bija kāda augstāka būtne,
kas to sacījusi. Ka esmu to dzirdējis, par to esmu pa-
visam pārlicināts.

KRITONS. Jā, pie Zeva, Sokrat! Tā, man šķiet,
bijusi kāda augstāka būtne, daudz augstāka. Un tālāk?
Vai jūs vēl meklējāt kādu citu mākslu? Un vai atra-
dāt vai neatradāt to, kādēļ uzsākāt savu pētījumu?

SOKRATS. Kur nu atradām, mans labais! Nē, B
mēs kļuvām tikai smieklīgi. Kā bērni, kas dzenas
pakaļ cīruļiem, ticējām, ka teju, teju dabūsim rokā
ikvienu no zinībām, taču tās ikreiz aizbēga no mums.
Bet kālab lai tev tik daudz stāstu? Kad nu bijām

tikuši līdz ķēnišķīgajai mākslai⁴⁰ un aplūkojām to, vai tā nebūtu tā, kas mums nodrošinātu laimi, tad iestigām kā labirintā. Kad jau ticējām, ka esam sa-
 C tieguši mērķi, nācās griezties atpakaļ un konstatēt, ka atrodamies atkal sava pētījuma sākumā un esam tikpat tālu no mērķa kā tad, kad uzsākām pētījumu.

KRITONS. Un kā jums tas tā atgadījās, Sokrat?

SOKRATS. To pateikšu. Mēs bijām tādās domās, ka politika un ķēnišķīgā māksla ir viens un tas pats.

KRITONS. Un tad?

SOKRATS. Un šai mākslai, tā domājām, karava-
 doņa māksla un pārējās mākslas nodod pārzināša-
 nai darbus, kurus pašas radījušas, kā vienīgajai, kas
 prot tās izmantot. Tā mums skaidri likās esam tā
 māksla, ko meklējām un kas valstī būtu labklājības
 D pamats; īsi, tā, kas pēc Aishila vārsnām⁴¹ vienīgā
 atrodas pie valsts stūres un, visu vadīdama un visu
 pārzinādama, veic visus svētīgos darbus.

KRITONS. Un vai tad jums nebija taisnība, tā domājot, Sokrat?

SOKRATS. Tu spriedīsi pats, Kriton, ja gribi mani uzklausīt. – Tad nu pēc iepriekšējās pieredzes atsākām savu aplūkojumu apmēram šādi: vai šī ķē-
 nišķīgā māksla, kas pārzina visu, mums nodrošina vai
 nenodrošina kādas sekmes? Un vai tad tu tā neteiktu,
 Kriton?

E KRITONS. Protams.

SOKRATS. Tad kādas, tavuprāt, ir tās sekmes? Ja es tev, piemēram, vaicātu: “Ko panāk ārstniecība, pārzinādama visu, kas tai pakļauts?” – Vai tu tad neatbildētu: “Veselību”?

KRITONS. Protams.

SOKRATS. Un tālāk – jūsu māksla, zemkopība?⁴²

Ko tā panāk, pārzinādama visu, kas tai pakļauts? Vai tad neteiksi, ka tā mums gādā pārtiku – zemes augļus?

KRITONS. Protams.

SOKRATS. Un ķēnišķīgā māksla, kas pārzina visu, kas tai pakļauts, – ko veic tā? Iespējams, tev nebūs gluži viegli to pateikt. 292

KRITONS. Nē, pie Zeva, Sokrat.

SOKRATS. Arī mums tas nebija viegli, Kriton. Taču vismaz tik daudz tu zini, ka, ja tā ir mūsu meklētā māksla, tai jābūt noderīgai.

KRITONS. Noteikti.

SOKRATS. Tātad tai mums jāsegādā kāds labums?

KRITONS. Katrā ziņā.

SOKRATS. Un kā labumu kopīgi – es un Kleinījs – atzinām neko citu kā noteiktu zināšanu. B

KRITONS. Jā, tā tu sacīji.

SOKRATS. Visi pārējie veikumi – tādu ir daudz, piemēram, bagātības, brīvības un vienotības nodrošināšana pilsoņiem, – visi šie veikumi, noskaidrojās, nav ne slikti, ne labi. Taču šai mākslai pilsoņi jāpadara gudri un viņiem jāpiešķir zināšana, lai būtu tā, kas dod labumu un dara laimīgus. C

KRITONS. Tā tas ir. Vismaz tobrīd bijāt vienprātis, spriežot pēc tā, ko pastāstīji par sarunām.

SOKRATS. Vai ķēnišķīgā māksla padara cilvēkus gudrus un labus?

KRITONS. Kāpēc gan ne, Sokrat?

SOKRATS. Bet vai visus cilvēkus un visādā ziņā? Un vai tā gādā jebkuru zināšanu – kurpnieka, namdara un visas pārējās?

KRITONS. Nedomāju vis.

SOKRATS. Bet kādu tad zināšanu? Un kādam mums no tās jābūt labumam? Tā nedrīkstētu radīt D

nevienu veikumu, kas nav ne slikts, ne labs, un piešķirt citu zināšanu kā vien zināšanu kā tādu, pašu par sevi. Vai mums tad nevajadzētu noteikt šīs zināšanas būtību un labumu, ko no tās gūsim? Vai gribi, lai sakām, Kriton: tā ir zināšana, kas mums dod iespēju citus padarīt labus?

KRITONS. Noteikti.

E SOKRATS. Bet kādā ziņā šie būs labi un kam noderīgi? Vai atkal teiksim: viņi padarīs citus labus un šie citi atkal citus? Bet kādā ziņā viņi ir labi, tas mums nekur neparādījās, jo veikumus, ko piedēvē politikai, tikām noniecinājuši. Tieši tā kā parunā: “Korints, Zeva dēls”,⁴³ un, kā sacīju, esam tikpat tālu vai vēl tālāk no tā, lai zinātu, kāda ir tās zināšanas būtība, kas mūs padarīs laimīgus.

KRITONS. Jā, pie Zeva, Sokrat, tā vien šķiet, ka esat iekūlušies sprukās.

293 SOKRATS. Kas attiecas uz mani, Kriton, tad, redzēdams, ka esmu tādās sprukās, liku lietā visu savu daiļrunību un lūdzu abus svešiniekus, it kā tie būtu Dioskūri⁴⁴, mūs – mani un jaunekli – glābt no bangām, kas apdraudēja mūsu sarunu, kļūt visādā ziņā nopietniem un mums nopietni parādīt, kāda ir tās zināšanas būtība, kuru iemantojot mēs varētu skaisti nodzīvot savu atlikušo mūžu.

KRITONS. Un tad? Vai Eutidēms bija ar mieru jums to parādīt?

SOKRATS. Protams. Un viņš iesāka savu runu, mans draugs, visai pašapzinīgi:

B “Vai lai tev, Sokrat, mācu to zinību, ap kuru jūs jau labu laiku neveiksmīgi ņematies, vai lai pierādu, ka tev tā jau ir?”

“Laimīgais,” sacīju, “vai tas ir tavā varā?”

“Protams,” viņš atbildēja.

“Tad, pie Zeva, pierādi, ka tā man ir. Tas taču tik vecam vīram būtu daudz vieglāk nekā to mācīties.”

“Labi,” viņš teica, “tad atbildi man. Vai ir kāda lieta, ko tu zini?”

“Jā gan,” atbildēju, “pat daudzas, tiesa, tikai maznozīmīgas.”

“Ar to pietiek,” viņš teica. “Un vai tu uzskati par iespējamu, ka kaut kas no esošajām lietām neeksistē?”

“Nē, pie Zeva, to gan neuzskatu.”

C

“Bet tu kaut ko zini?”

“Jā.”

“Tātad, ja zini, tu esi zinīgs?”

“Noteikti, vismaz šai ziņā.”

“Tam nav nekādas nozīmes. Bet vai tev, ja esi zinīgs, nav obligāti jāzina viss?”

“Nē, pie Zeva,” atbildēju, “jo ir daudz citu lietu, ko nezinu.”

“Ja tu ko nezini, tad esi nezinīgs.”

“Jā, mans mīļais,” atbildēju, “bet tikai attiecībā uz to.”⁴⁵

“Vai tad tāpēc esi mazāk nezinīgs?” viņš teica. “Tikko tu apgalvoji, ka esi zinīgs, un tā sanāk, ka tu esi tas, kas esi, un tad atkal tas, kas neesi, attiecībā uz vienām un tām pašām lietām.”

D

“Labi, Eutidēm,” teicu, “tu, kā saka, neesi uz mutes kritis. – Kā tad man ir tā zināšana, kuru meklējam? Ir taču neiespējami, ka viena un tā pati lieta reizē ir un nav; ja zinu vienu, tad zinu visu, jo es nevaru būt reizē zinīgs un nezinīgs. Tā tu taču to sāproti, un tāda taču ir tava gudrība?”

“Tu pats sevi atspēko, Sokrat,” bilda viņš.

E

“Bet vai ar tevi, Eutidēm, nav atgadījies tas pats?”

sacīju. “Nudien, kopā ar tevi un Dionīsodoru, šo mīlo galvu,⁴⁶ pacietīšu nekurnēdams visu ko. Bet pasaki man: vai nav tādu lietu, ko jūs abi zināt, un citas, ko nezināt?”

“Nē, nekādā gadījumā, Sokrat,” atbildēja Dionīsodors.

“Ko jūs sakāt?” teicu. “Tātad jūs neko nezināt?”

“Gluži otrādi,” viņš atbildēja.

294 “Tātad jūs zināt visu, jo zināt kaut ko?”

“Visu,” viņš teica. “Un arī tu: ja zini ko vienu, zini visu.”

“Ai, Zev,” iesaucos, “cik brīnumains, liels labums mums atklājies tavos vārdos! Vai arī visi pārējie cilvēki zina visu vai nezina neko?”

“Nav taču iespējams,” viņš teica, “ka viņi kaut ko vienu zina, bet ko citu nezina un reizē būtu zinīgi un nezinīgi.”

“Kā tad galu galā ir?” vaicāju.

“Visi,” atbildēja viņš, “zina visu, ja zina kaut ko vienu.”

B “Pie dieviem,” sacīju, “Dionīsodor, nu jau redzu, ka izturaties nopietni, – esmu, tiesa, ne bez pūliņiem, panācis, ka tagad runājat nopietni. Bet vai jūs abi tiešām zināt visu? Piemēram, par namdara un kurpnieka mākslu?”

“Protams,” atbildēja viņš.

“Un vai arī mākat lāpīt kurpes?”

“Pat, pie Zeva, pazolēt,” viņš atbildēja.

“Un vai arī zināt, cik ir zvaigžņu un smilšu graudu un tamlīdzīgas lietas?”

“Noteikti,” viņš atbildēja. “Vai tu domā, mēs sacīsim, ka nezinām?”

Nu iejaucās Ktēsips. “Pie Zeva, Dionīsodor,”

viņš teica, “tad sniedziet man tādu pierādījumu, lai es zinātu, ka jūs runājat taisnību.” C

“Kādu pierādījumu lai sniedzu?” viņš vaicāja.

“Vai zini, cik zobu ir Eutidēmam, un vai Eutidēms zina, cik zobu ir tev?”

“Vai tev nepietiek ar to,” viņš teica, “ka esi dzirdējis, mēs zinām visu?”

“Nekādā gadījumā,” teica Ktēsips. “Pasakiet mums tikai to vien un pierādiet, ka runājat taisnību. Kad pateiksiet, cik katram no jums ir zobu, un pārskaitot noskaidrosim, ka jūs to zināt, tad mēs jums ticēsim arī pārējās lietās.”

Uzskatīdami, ka par viņiem zobojas, viņi atteicās un uz katru Ktēsipa jautājumu tikai saskanīgi atbildēja, ka zina visu. Ktēsips beigās jau pavisam neiegrozoti uzdeva visādus jautājumus, pat visnepieklājīgākos – vai viņi to zina, bet taujātie kā tādi mežakuļi, kas metas pretī sitenam, milzum drosmīgi atvairīja jautājumus, saskanīgi apgalvodami, ka viņi to zina. Un tā arī pats, Kriton, aiz neticības beidzot jutos spiests pajautāt Eutidēmam, vai Dionīsodors mākot arī dejoj. E

“Jā gan,” atbildēja viņš.

“Taču tu, saprotams, savos gados nemāki kūleņot pār zobeniem un virpuļot uz riteņa?⁴⁷ Jeb vai savā gudrībā tomēr esi ticis tiktāl?”

“Nav nekā,” viņš teica, “ko es neprastu.”

“Un vai jūs,” turpināja, “zināt visu tikai šodien vai arī vienmēr?”

“Arī vienmēr,” viņš teica.

“Un vai tad, kad bijāt vēl maziņi un tūlīt pēc piedzimšanas, jau zinājāt visu?”

Abi to vienlaikus apliecināja.

295 Mums tas likās neticami, un Eutidēms teica: “Tu netici, Sokrat?”

“Es ticu tikai tam,” atbildēja, “ka jūs acīmredzami esat veikli.”

“Ja tu būtu ar mieru man atbildēt,” teica Eutidēms, “es pierādīšu, ka arī tev pašam piemīt šī brīnumainā zināšana.”

“Nudien,” sacīju, “es ar lielāko prieku šai ziņā tieku atspēkots. Ja nezināju, ka esmu gudrs, bet tu man pierādīsi, ka zinu visu un vienmēr, tad kādu vēl lielāku atradumu es varētu izdarīt visa sava mūža garumā?”

“Tad atbilde man,” viņš teica.

B “Es atbildēšu, jautā.”

“Labi, Sokrat,” teica viņš. “Vai tu kaut ko zini vai ne?”

“Jā gan.”

“Vai iemesls tam, ka tu to zini, ir tas, ka esi zinīgs, vai kāds cits?”

“Nē, šis, jo tu, manuprāt, domā dvēseli. Vai tad tu to nedomā?”

“Vai tu nemaz nekaunies, Sokrat?” teica viņš. “Tev jautā, bet tu uzdod pretjautājumu.”

“Lai tā būtu,” atbildēju. “Bet kā lai rīkojos? Es taču darišu tā, kā liksi. Bet, ja nesaprotu, ko tu man jautā, vai tad tomēr liksi atbildēt bez papildjautājumiem no manas puses?”

C “Tu taču noteikti,” viņš teica, “kaut ko saproti no tā, ko saku?”

“Jā,” atbildēju.

“Tad atbilde saskaņā ar to, ko saproti.”

“Bet, ja nu tu jautādams iedomājies ko vienu, bet es saprotu ko citu un tad atbildu saskaņā ar to,

vai tev pietiks, ja mana atbilde necik neattieksies uz jautājumu?”

“Man gan,” viņš atbildēja, “taču tev ne, kā man šķiet.”

“Tad, pie Zeva, neatbildēšu,” sacīju, “iekam negūšu skaidrību.”

“Tu neatbildēsi,” teica viņš, “saskaņā ar to, ko saproti, jo nemītējiem gvelzt niekus un esi vientiesīgāks, nekā klājas.”

Tad sapratu, ka viņš dusmojas uz mani par to, ka es precizēju viņa izteikumus, jo gribēja mani sagūstīt savu vārdu tīklā. Es atcerējos Konnu⁴⁸; arī viņš dusmojas ikreiz, kad viņam neklausa. Tāpēc viņš man grūtās galvas dēļ veltī mazāk uzmanības. Un, tā kā biju nodomājis iet mācībās arī pie Eutidēma, nospriedu, ka jāpiekāpjas, lai viņš, mani uzskatīdams par trulu, neatteiktos pieņemt par skolnieku. Tāpēc sacīju: “Ja tev šķiet, ka jārikojas šādi, tad tā arī jā-
E
dara. Tu taču katrā ziņā proti labāk diskutēt nekā es. Tu esi profesionālis, es – tikai diletants. Tad nu atsāc savus jautājumus no sākuma.”

“Un tu,” viņš teica, “atbildi vēlreiz: vai to, ko zini, tu zini kāda iemesla dēļ vai ne?”

“Jā,” atbildēju, “dvēseles dēļ.”

“Atkal šis te,” viņš teica, “atļaujas piebildi pie
296
vaicātā! Es nejautāju, kāda iemesla dēļ tev ir zināšana, bet vai tai ir kāds iemesls.”

“Savas neaudzinātības dēļ,” sacīju, “atbildēju plašāk, nekā vajag, piedod man. Nu atbildēšu vienkārši tā: ko zinu, to es zinu kāda iemesla dēļ.”

“Un vai iemesls,” viņš turpināja, “vienmēr ir viens un tas pats jeb vai tas reizēm ir viens, citreiz – cits?”

“Vienmēr, kad zinu,” atbildēju, “viens un tas pats.”

“Vai tad neatmetīsi,” teica viņš, “savas blakuspiezīmes?”

“Es tikai gribēju, lai šis “vienmēr” mūs nemaldina.”

B “Mūs tas nemaldinās,” viņš teica, “varbūt tevi. Taču atbildi: vai tev tavas zināšanas vienmēr ir šā iemesla dēļ?”

“Vienmēr,” atbildēju, “jo šis “kad” nu jāatmet.”

“Tātad tu vienmēr zini šā iemesla dēļ. Un, tā kā tu vienmēr zini, vai tad ko vienu zini šā iemesla dēļ, kura dēļ zini, bet ko citu – kāda cita iemesla dēļ, vai visu šā iemesla dēļ?”

“Visu šā iemesla dēļ,” atbildēju, “ko vispār zinu.”

“Tad nu atkal,” viņš teica, “kāda blakuspiezīme!”

“Labi,” atbildēju, “atmetu šo “ko vispār zinu”.”

C “Neko neatmet,” viņš teica, “jo es to neprasu no tevis. Bet atbildi man: vai tu vari zināt visu kopumā, ja nezini visas lietas?”

“Tas nu gan būtu brīnums,” sacīju.

“Un nu,” viņš teica, “vari piebilst, ko vien gribi, jo atzīsti, ka zini visu.”

“Dabiski,” sacīju, “jo tam, “ko vispār zinu” taču nav nekādas vērtības. Es tātad zinu visu.”

D “Un tu taču arī atzini, ka zini visu savas zināšanas iemesla dēļ, vienalga, vai piemetini “kad zinu” vai ko vien gribi, jo atzini, ka zini vienmēr un visu reizē. Skaidrs, ka jau zināji, būdams bērns un kad piedzimi, un kad tevi radīja. Pat pirms savas piedzimšanas, pirms radās debesis un zeme, tu zināji visu, ja zini vienmēr. Un, pie Zeva,” viņš piebilda, “pats zināsi visu un visas lietas, ja es to gribu.”

“Kaut tu to gribētu,” atbildēju, “daudzgodāto⁴⁹ Eutidēm, ja tu patiešām runā taisnību! Taču neesmu gluži pārliecināts, ka tu to spēsi, ja vien tavs te

klātesošais brālis Dionīsodors negribētu to pašu, ko tu; tad gan tas varētu būt iespējams. Taču pasakiet man – nespēju pret jums, vīriem, kuru gudrība ir tik brīnumaina, vispār apstrīdēt, ka zinu visu, jo jūs to sakāt, – lūk, ko: kā es varu apgalvot, Eutidēm, ka zinu, ka krietnie vīri ir netaisnīgi?⁵⁰ Pasaki – vai zinu to vai nezinu?”

“Protams, zini,” viņš atbildēja.

“Bet ko?” vaicāju.

“Ka krietnie cilvēki nav netaisnīgi.”

“To,” sacīju, “zināju jau labi sen. Taču es nevaicāju pēc tā, bet gan pēc tā, kur uzzināju, ka krietnie ir netaisnīgi?”

“Nekur,” atbildēja Dionīsodors.

“Tātad es to nezinu,” sacīju.

“Tu sabojā visu sarunu,” Eutidēms teica Dionīsodoram. “Nu atklāties, ka šis te kaut ko nezina un reizē ir zinīgs un nezinīgs.” Un Dionīsodors nosarka.

“Bet tu,” sacīju, “ko tu par to domā, Eutidēm? Vai tev nešķiet, ka tavam brālim taisnība – viņam, kas zina visu?”

“Vai tad esmu Eutidēma brālis?”⁵¹ pasteidzās iestarpināt Dionīsodors.

Uz to es: “Pagaidi, mans labais, līdz Eutidēms man būs paskaidrojis, kā zinu, ka krietnie cilvēki ir netaisnīgi; nenoskaud man šo pamācību.”

“Tū atkāpies, Sokrat,” teica Dionīsodors, “un atsakies atbildēt.”

“Dabiski,” sacīju. “Esmu vājāks par katru no jums; kā tad lai nebēgu no jums abiem? Esmu taču daudz nespēcīgāks par Hēraklu. Un tomēr viņš nespēja noturēties cīņā ar hidru – sofistu, kas bija tik gudra, ka, kad tai nocirta vienu tās runas mākas galvu, šo

vienu aizstāja ar daudzām, un ar krabi, citu sofistu,⁵² kas ieradās no jūras un, man šķiet, tikko kā bija iznācis krastā.⁵³ Kad tas viņam mācās virsū, tāpat no kreisās puses,⁵⁴ ar runām un kodieniem, viņš sauca palīgā Iolāju, savu brāļadēlu, un šis viņam arī pienācīgi palīdzēja.⁵⁵ Bet mans Iolājs – ja tas man nāktu palīgā, ļaunumu tikai padziļinātu.⁵⁶”

“Tad atbildi,” sacīja Dionīsodors, “ja jau esi uzņēmis šo dziesmu. – Vai Iolājs bija vairāk Hērakla brāļadēls nekā tavs?”

“Vislabākais, ko es varu darīt, Dionīsodor,” teicu, “ir tev atbildēt. Tu taču neatkāpsies no sava jautājuma – par to esmu gandrīz pārliecināts – aiz nenovīdības un lai nepieļautu, ka Eutidēms man iemāca šo gudrību.”

“Tad atbildi,” teica viņš.

“Es atbildu,” sacīju. “Iolājs bijis Hērakla brāļadēls, manējais, kā šķiet, – nekādi. Viņa tēvs taču nebija Patrokls, mans brālis, bet vīrs ar līdzīgu vārdu – Īfikls, Hērakla brālis.”

“Un Patrokls,” vaicāja viņš, “ir tavs brālis?”

“Jā gan,” atbildēju, “bet no mātes, nevis no tēva puses.”

“Tātad viņš ir tavs brālis un arī nav tavs brālis.”

“No tēva puses ne, mans visulabais,” sacīju, “viņa tēvs bija Hairedēms, mans – Sofronisks.”

“Bet tēvs,” viņš teica, “bija gan Sofronisks, gan Hairedēms?”

298 “Jā gan,” atbildēju, “viens – mans, otrs – viņa.”

“Tātad,” teica viņš, “Hairedēms bija kas cits nekā tēvs?”

“Jā, nekā mans,” atbildēju.

“Bet vai viņš bija tēvs, būdams kas cits nekā tēvs? Vai tad tu esi tas pats, kas šis akmens⁵⁷?”

“Baidos,” sacīju, “ka tavā iedarbībā vēl kļūšu tas pats. Tomēr, manuprāt, neesmu.”

“Tātad esi kas cits nekā šis akmens?” viņš turpināja.

“Noteikti kas cits.”

“Ja esi kas cits nekā šis akmens,” teica viņš, “tad neesi akmens. Un, ja kas cits nekā zelts, tad neesi zelts.”

“Tā tas ir.”

“Tātad,” viņš teica, “arī Hairedēms, būdams kas cits nekā tēvs, nav tēvs.”

Te vārdu ņēma Eutidēms un teica: “Ja Hairedēms ir tēvs, tad savukārt arī Sofronisks, būdams cits nekā tēvs, nav tēvs, tā ka tu, Sokrat, esi bez tēva.” B

Te iejaucās Ktēsips. “Bet vai ar jūsu tēvu,” teica viņš, “nav noticis tas pats? Vai viņš ir kas cits nekā mans tēvs?”

“Nekas tamlīdzīgs!” atbildēja Eutidēms.

“Tātad tas pats?” teica Ktēsips.

“Patiesām tas pats.”

“Es gan negribētu, lai tas tā būtu. Bet, Eutidēm, vai viņš ir tikai mans vai arī citu cilvēku tēvs?” C

“Arī citu,” viņš atbildēja. “Jeb vai tu domā, ka viens un tas pats reizē ir tēvs un nav tēvs?”

“Tā tiešām tiku domājis,” atbildēja Ktēsips.

“Kā?” teica viņš. “Vai tad tas, kas ir zelts, arī nav zelts? Un tas, kas ir cilvēks, nav cilvēks?”

“Nē taču, Eutidēm,” atbildēja Ktēsips. “Tu, kā mēdz teikt, nesien diegu kopā ar diegu. Tas, ko saki, taču ir pavisam dīvaina lieta – ka tavs tēvs esot visu cilvēku tēvs!”

“Bet viņš tas ir,” sacīja viņš.

“Vai tikai cilvēku?” turpināja Ktēsips. “Jeb vai arī zirgu un visu pārējo dzīvo būtnu?”

- D "Visu," viņš teica.
 "Un tava māte ir arī to māte?"
 "Jā, arī mana māte."
 "Tad tava māte būtu arī māte jūras ežiem?"
 "Jā, un arī tava."
 "Un tu tad būtu teļu, sunišu un sivēnu brālis?"
 "Jā, bet arī tu," teica viņš.
 "Un turklāt tev par tēvu būtu arī suns."
 "Jā," viņš teica, "bet arī tev."
 "To tu," teica Dionīsodors, "tūdaļ atzīsi, ja man atbildēsi, Ktēsip. Tad pasaki man – vai tev ir suns?"
 "Jā, visai nikns," atbildēja Ktēsips.
 "Vai tam ir mazuļi?"
- E "Jā, un tikpat nikni."
 "Tātad suns ir to tēvs?"
 "Jā," viņš atbildēja, "es pats redzēju, ka viņš ap-
 lēca kuci."
 "Un vai tas nav tavs suns?"
 "Protams," atbildēja viņš.
 "Tātad viņš, būdams tēvs, ir arī tavējais. Tādējādi šis suns ir tavs tēvs, bet tu esi kucēnu brālis."
 Un Dionīsodors, lai Ktēsips viņam neaizsteigtos priekšā, pasteidzās turpināt. "Un vēl," viņš teica, "atbildi man uz kādu sīku jautājumu: vai tu per šo suni?"
 Ktēsips iesmējās un teica: "Jā, pie dieviem, jo tevi pērt man nav iespējams."
 "Vai tātad tu neper savu tēvu?"
- 299 "Būtu daudz taisnīgāk," teica Ktēsips, "ja es pērtu jūsu tēvu, ka viņam nācis prātā radīt tik gudrus dēlus. Taču, Eutidēm, no šīs jūsu gudrības jūsu un sunišu tēvam neapšaubāmi ticis daudz laba.⁵⁸"
 "Bet daudz laba, Ktēsip, nevajag ne viņam, ne tev."
 "Arī tev pašam ne, Eutidēm?" jautāja viņš.

“Tāpat nevienam citam cilvēkam. Pasaki man, Ktēsip: vai, tavuprāt, slimniekam nāk vai nenāk par labu dzert zāles, kad viņam vajag? Un vai, dodoties karā, ir labāk tō darīt, apgādātam ar ieročiem vai neapbruņotam?” B

“Manuprāt, ar ieročiem,” viņš atbildēja. “Tomēr paredzu, ka atkal pateiksi ko jauku.”

“To tu zināsi vislabāk,” teica Eutidēms. “Taču atbildi. – Tā kā tu piekriti, ka cilvēkam nāk par labu dzert zāles, kad viņam vajag, vai viņam tad nevajadzētu dzert šo labumu iespējami lielākā daudzumā un vai viņam neklāsies labi, ja dzirai piejauks pilnu ratu kravu saberztas ziemziedes?”

Uz to sacīja Ktēsips: “Katrā ziņā, Eutidēm, ja vien dzērējs ir Delfu skulptūras augumā.”⁵⁹ C

“Un tāpat karā,” Eutidēms turpināja, “tā kā ir labi būt apgādātam ar ieročiem, jāņem līdzī pēc iespējas vairāk šķēpu un vairogu, ja jau tas ir labums.”

“Noteikti,” teica Ktēsips. “Vai tad tu nedomā tā, Eutidēm? Vai tev pietiktu ar vienu vairogu un vienu šķēpu?”

“Jā gan.”

“Un vai tu arī Gērionu un Briareju⁶⁰ tā apbruņotu?” vaicāja Ktēsips. “Es gan iedomājos tevi kompetentāku cīņā pilnā bruņojumā, tāpat tavu biedru.”

Eutidēms aplusa, bet Dionīsodors atgriezās pie Ktēsipa iepriekšējām atbildēm un jautāja: “Vai, tavuprāt, ir labi, ka cilvēkam pieder zelts?” D

“Protams, un daudz,” atbildēja Ktēsips.

“Un vai tu nedomā, ka labumiem jābūt vienmēr un visur?”

“Protams,” atbildēja viņš.

“Un vai tu atzīsti, ka zelts ir labums?”

“To esmu jau atzinis,” atbildēja viņš.

E “Vai tātad tam nav jābūt klāt vienmēr un visur un iespējami lielākā daudzumā? Un vai vislaimīgākais nebūtu tas, kam vēderā atrastos trīs talanti⁶¹ zelta un viens – galvaskausā, un pa vienam zelta statēram⁶² katrā acī?”

“Stāsta, Eutidēm,” sacīja Ktēsips, “ka par laimīgākajiem un izcilākajiem skitiem uzskata tos, kam galvaskausos ir daudz zelta, tāpat kā tu suni tikko nosauci par manu tēvu; vēl vairāk pārsteidz, ka viņi dzer no saviem apzeltītajiem galvaskausiem un aplūko to iekšpusi, turēdami rokās galvaskausa vāku.”⁶³

300 “Vai skiti un pārējie cilvēki,” vaicāja Eutidēms, “redz redzēt spējīgo vai nespējīgo?”⁶⁴

“Redzēt spējīgo, protams.”

“Tātad arī tu?” viņš jautāja.

“Arī es.”

“Vai redzi mūsu apmetņus?”

“Jā.”

“Tātad tie ir redzēt spējīgi.”

“Visā pilnībā,” atbildēja Ktēsips.

“Un ko tad tie redz?”

“Neko.⁶⁵ Taču tu varbūt netici, ka tie redz, tik vientiesīgs esi. Man liekas, Eutidēm, tu guli, būdams nomodā, un, ja iespējams runāt un neko nepateikt, tu šobrīd to dari.”

B “Vai nav iespējams,” jautāja Dionīsodors, “klusējot runāt?”

“Nekādā ziņā,” atbildēja Ktēsips.

“Un arī ne runājot klusēt?”

“Vēl jo mazāk,” atbildēja viņš.

“Vai tev, kad tev uz mēles ir akmeņi, malka un dzelzs gabali, uz mēles nav klusējošais?”

“Nē,” Ktēsips atbildēja. “Kad paeju tiem smēdē garām, dzelzs runā un skaļi kliedz, to iegremdējot ūdenī. Tādējādi tu aiz savas gudrības nepamanīji, ka neko neesi pateicis. Bet pierādiet man arī otro punktu – kā ir iespējams runānot klusēt.”

Un man likās, ka Ktēsips nopūlas sava mīluļa dēļ. C

“Kad tu klusē,” teica Eutidēms, “vai tu tad neklusē par visām lietām?”

“Jā gan,” atbildēja viņš.

“Tātad tu klusē arī par runājošajām, jo tās ir daļa no visām.”

“Kā tā?” teica Ktēsips. “Vai tad tās visas neklusē?”

“Nē taču,” atbildēja Eutidēms.

“Tātad, mans visulabais, tās visas runā?”

“Noteikti, vismaz tās, kas runā.”

“Bet,” teica Ktēsips, “ne jau par to vaicāju; mans jautājums ir šāds: vai visas klusē vai runā?”

“Ne viens, ne otrs un abējādi,” teica Dionīsodors, D
atņemdams otram vārdu. “Esmu pārlicināts, ka ar šo atbildi nezināsi, ko iesākt.”

Te Ktēsips, kā radis, skaļi iesmējās. “Eutidēm,” viņš sacīja, “tavs brālis teicis gan “jā”, gan “nē”. Viņš nu ir pagalam un pieveikts!”

Kleinijs varen nopriecājās un sāka smieties, tā ka Ktēsips izauga vismaz desmitreiz lielāks. Bet Ktēsips, mans velna pulveris, šīs asprātības bija noklausījies no viņiem pašiem, jo tādu vairs nav nevienam no mūsdienu cilvēkiem.

Tad es teicu: “Ko tu smeijies, Kleinij, par tik nopietnām un skaistām lietām?” E

“Vai tad kādreiz esi redzējis kādu skaistu lietu, Sokrat?” jautāja Dionīsodors.

“Jā,” atbildēju, “pat daudzas, Dionīsodor.”

301 “Atšķirīgas no skaistā vai vienādas ar to?”

Es nu sajutos visbriesmīgākajā apjukumā un nopriedu, ka esmu to pelnījis, ka uzdrošinājos vērt vaļā muti. Tomēr atbildēju: “Tās ir atšķirīgas no skaistā paša par sevi, taču ikvienai ir klāt zināms skaistums.”

“Tātad,” viņš teica, “ja tev klāt ir vērsis, tu esi vērsis, un, tā kā šobrīd esmu pie tevis, tu esi Dionīsodors?”

“Tak nezaimo tā,”⁶⁶ sacīju.

“Bet kā tad,” viņš turpināja, “kāda lieta, kurai klāt ir kāda cita, var kļūt par citu?”

B “Vai tas tevi mulsina?” vaicāju. Jau mēģināju uz savu roku atdarināt šo vīru gudrību, jo es kāroju tās.

“Kā lai nemulstu,” viņš teica, “es un visi pārējie cilvēki tā priekšā, kā nav?”

“Ko tu saki, Dionīsodor?” teicu. “Vai skaistais nav skaists un neglītāis nav neglīts?”

“Ja *es* tā domāju.”

“Bet vai tu tā domā?”

“Noteikti,” viņš atbildēja.

C “Vai tātad viens un tas pats nav viens un tas pats un citālais – citāds? Arī bērns, manuprāt, nevarētu šaubīties par to, ka citālais ir citāds. Taču tu, Dionīsodor, to tīšām atstāji bez ievēribas, jo attiecībā uz pārējo jūs šķietat man līdzīgi amatniekiem, kas katrs savā jomā veic to, kas viņam pienākas; arī jūs lieliski veicat sarunas risināšanu.”

“Vai tad zini,” viņš jautāja, “kas pienākas ikvienam amatniekam? Vispirms – kam pienākas kalšana? Vai tu to zini?”

“Jā, kalējam.”

“Un māla veidošana?”

“Podniekam.”

“Un kaušana, nodīrāšana, gaļas sadalīšana gabalos, vārīšana un cepšana?”

“Pavāram,” atbildēju.

D

“Ja kāds dara to, kas viņam pienākas, vai viņš tad rīkojas pareizi?”

“Neapšaubāmi.”

“Kā saki, pavāram pienākas sadalīšana un nodīrāšana. Vai esi to atzinis vai ne?”

“Esmu to atzinis,” atbildēju, “taču esi iecietīgs pret mani.”

“Tātad skaidrs,” viņš teica, “ka, ja kāds nokauj pavāru, sadala viņu gabalos, vāra un cep, viņš darīs pienācīgo. Un, ja kāds kaļ kalēju un veido podnieku, arī viņš rīkojas pareizi.”

“Pie Poseidona,” sacīju, “nu tu savai gudrībai uzliec kroni. Vai tā kādreiz tiks arī man, ka es to varētu uzskatīt par savu?”

E

“Vai tad tu, Sokrat,” viņš jautāja, “to atzītu par savu?”

“Protams, tikai tad, ja tu to gribi,” atbildēju.⁶⁷

“Un kā?” viņš teica. “Vai tu domā, ka pazīsti to, kas tev pieder?”

“Jā, ja vien tu nedomā citādi; jo sākums ir tavās rokās, beigas – šā te Eutidēma.”⁶⁸

“Vai tu uzskati,” jautāja viņš, “ka tavs ir tas, kas ir tavā valdījumā un ar ko vari rīkoties pēc sava ieskata? Vai tu, piemēram, kādu vērsi un aitu uzlūko par savu īpašumu, ja vari tos pārdot, atdāvināt vai ziedot jebkuram dievam, bet, ja tas tā nav, neuzskatīsi par savu?”

302

Pārliecināts, ka nu nāks klajā kaut kas jauks, un reizē gribēdams to jo ātrāk dzirdēt, pateicu: “Jā, tas noteikti tā ir. Tamlīdzīgas lietas pieder tikai man.”

“Vai par dzīvajām būtnēm,” teica viņš, “tu nesauc tās, kam ir dvēsele?”

B “Jā,” sacīju.

“Un vai piekrīti, ka no dzīvajām būtnēm tavas ir vienīgi tās, ar kurām vari darīt to visu, ko tikko kā minēju?”

“Piekrītu.”

Pēc tam viņš izrādīšanās pēc iestarpināja pauzi, it kā pārdomādams ko ārkārtīgi nozīmīgu, un tad teica: “Pasaki man, Sokrat, – vai tev ir kāds senču dievs?”

Man radās aizdomas, ka saruna virzās uz tādu iznākumu, kāds tai arī tiešām bija, un lūkoju pēc bēgšanas iespējas, grozīdamies šurpu turpu, it kā sagūstīts tiklā, un atbildēju: “Nē, man nav, Dionīsodor.”

C “Kas tu esi par nožēlojamu cilvēku! Tu neesi pat atēnietis, ja tev nav ne senču dievu, ne svētumu, nedz vispār nekā skaista un laba.”

“Pietiek, Dionīsodor!” sacīju. “Runā taču labvēlīgāk un nemāci mani tik bargi! Man taču ir gan savi mājas un senču svētumi, gan viss cits tamlīdzīgais, kas ir pārējiem atēniešiem.”

“Vai tad pārējiem atēniešiem,” viņš vaicāja, “nav senču Zeva?”

D “Nē,” atbildēju, “šo apzīmējumu nepazīst neviens jonietis – ne tie, kas emigrējuši no mūsu pilsētas kā kolonisti, ne mēs paši; mūsu senču dievs ir Apollons, jo viņš radījis Ionu.⁶⁹ Zevu pie mums nesauc par senču dievu, bet gan par Mājas sargu un Fratrijas⁷⁰ sargu, tāpat Atēnu – par Fratrijas sargu.”

“Ar to pietiek,” teica Dionīsodors. “Tev, liekas, ir kāds Apollons, kāds Zevs un kāda Atēna.”

“Jā gan,” sacīju.

“Tātad tie ir tavi dievi?” vaicāja viņš.

“Mani senči,” atbildēju, “un pavēlnieki.”

“Tātad tavi,” viņš teica. “Vai tad neatzini, ka tie ir tavējie?”

“Atzinu gan,” atbildēju. “Ko tad man bija darīt?”

“Un šie dievi ir dzīvās būtnes? Tu taču atzini: viss, kam ir dvēsele, ir dzīvā būtne? Jeb vai šiem dieviem nav dvēseles?”

“Ir,” atbildēju.

“Tātad viņi ir arī dzīvās būtnes?”

“Jā, dzīvās,” teicu.

“Bet no dzīvajām būtnēm,” viņš turpināja, “tu atzini par savējām tās, ko vari atdāvināt, pārdot vai pēc sava ieskata ziedot jebkuram dievam.”

“Jā,” sacīju, “tā atzinu. Atkāpties nekādi nespēju, Eutidēm.”

“Labi, tad pasaki man uzreiz: tā kā atzīsti par savējiem Zevu un citus dievus, tad drīksti viņus pārdo, atdāvināt vai ar viņiem darīt, ko vēlies, tāpat kā ar pārējām dzīvajām būtnēm?”

Bet es, Kriton, šā argumenta it kā zemē notriekts, zaudēju valodu. Taču man palīgā nāca Ktēsips. “Brīnišķi, Hērakl!” viņš iesaucās. “Cik skaists secinājums!”

“Vai Hērakls ir brīnišķs,” teica Dionīsodors, “vai brīnišķais – Hērakls?”

Uz to sacīja Ktēsips: “Ai, Poseidon, cik milzīgs argumentācijas spēks! Es atkāpjos, šie divi vīri nav pieveicami!”

Tad, mīļo Kriton, klātesošo vidū nebija neviena, kas šo runas sasniegumu un abus vīrus nebūtu cēlis vai debesis. Visi smējās, trokšņoja un no prieka bezmaz zaudēja prātu. Līdz tam tikai Eutidēma atbalstītāji bija trokšņaini pauduši savu piekrišanu ik skaistajam izteikumam, bet tagad jau gandrīz vai

C arī Likeja kolonnas dārdēja aiz sajūsmas par abiem vīriem. Arī es pats biju noskaņots atzīt, ka vēl nekad nebiju redzējis tik gudrus cilvēkus. Visā pilnībā atradāties viņu gudrības varā, ņemos viņus slavēt un cildināt un teicu:

“Cik jūs abi gan esat laimīgi ar savām brīnišķīgajām dotībām, ka varējāt tik ātri, tik īsā laikā paveikt tik milzīgu uzdevumu!⁷¹ Jūsu runās, Eutidēm un Dionīsodor, arī citādā ziņā ir daudz skaista, taču īpaši lieliski ir tas, ka neliekaties ne zinis par cilvēku lielāko daļu, pat ne par pašiem nozīmīgākajiem un sabiedrībā atzītajiem, bet domājat vienīgi par sev līdzīgajiem. Esmu pārliecināts, ka jūsu runas var būt pa prātam tikai pavisam nelielam cilvēku skaitam – tādiem, kas jums līdzīgi. Pārējie noskaņoti tādējādi, ka, nešaubos, drīzāk kaunētos atspēkot citus ar tādiem argumentiem nekā tikt pašiem atspēkoti. Un jūsu runās ir vēl šāda cilvēkiem labvēlīga un laipna iezīme: kad jūs apgalvojat, ka neeksistē nekas skaists, nedz labs, nedz balts, nedz kas cits tamlīdzīgs, nedz vispār kas no pārējā atšķirīgs, tad faktiski gluži vienkārši aizbāžat⁷² cilvēkiem muti, kā sakāt arī paši. Ka nodarāt to ne vien citiem, bet arī, kā šķiet, sev pašiem, tas ir visai patīkami un atņem jūsu runām no mācošo raksturu. Taču pats lieliskākais ir tas, ka jūsu izgudrojumi ir tādi un tie veidoti ar tik lielu prasmi, ka tos visīsākajā laikā var iemācīties jebkurš. To arī sapratu, novērodams Ktēsīpu un redzēdams, cik ātri viņš improvizēdams prata jūs atdarināt.

304 Šī iespēja jūsu paņēmienu ātri nodot citiem ir jauka lieta, taču tā nav piemērota publiskai diskusijai. Ja jūs uzklausītu manu padomu, jūs sargāsieties runāt daudzu cilvēku priekšā, lai viņi, ātri apgūstot

priekšmetu, nepaliktu jums parādā pateicību. Cik vien iespējams, diskutējiet vieni paši savā starpā, bet, ja nāktos to darīt cita klātbūtnē, tad tikai tāda cilvēka priekšā, kas par to samaksā. Un, ja esat prātīgi, jūs šos padomus dosit arī saviem skolniekiem. B
Arī viņi lai nekad nediskutē ar citiem, bet lai to dara tikai ar jums vai savā starpā. Vienīgi tas, kas ir rets, tiek augstu vērtēts, bet ūdens, kas pēc Pindara vārdiem ir pats labākais,⁷³ ir vislētākais. Un nu,” sacīju vēl, “pieņemiet arī mani un mūsu Kleiniju.”

Pēc šīs sarunas, Kriton, un vēl dažām īsām piezīmēm gājām prom. Un nu apdomā, vai tu ar mani kopā iesi mācībās pie šiem diviem vīriem. Viņi taču apgalvoja, ka ir spējīgi apmācīt katru, kas ir ar mieru maksāt, neatstumjot nevienu viņa dotību vai vecuma dēļ. Un ko tev dzirdēt būs vissvarīgāk: arī nodošanās darījumiem, saka viņi, nevienu necik nekavējot viegli apgūt viņu zinību. C

KRITONS. Kas attiecas uz mani, Sokrat, tad man tiešām tik klausīties sarunas un es arī labprāt mācītos. Taču baidos, ka arī es esmu viens no tiem, kas nav līdzīgi Eutidēmam, bet piederu pie tiem, kas, kā tu pats teici,⁷⁴ labprātāk ļautu sevi atspēkot ar tādām argumentiem nekā atspēkotu citus. Šķiet gan smieklīgi tevi vest pie prāta, tomēr gribu tev pastāstīt, ko esmu dzirdējis. Viens no tiem, kas bija jau aizgājuši no jūsu sanāksmes, lūk, pienāca man pastaigas laikā klāt. Tas bija cilvēks, kas iedomājas esam varen gudrs, viens no tiem, kas ir veikli tiesas runu sacerēšanā. D

“Kriton,” viņš teica, “vai tu nemaz neklausies šos gudros vīrus?”

“Nē, pie Zeva,” atbildēju. “Drūzmas dēļ nevarēju tikt tuvāk klāt, lai ko sadzirdētu.”

“Taču,” viņš teica, “bija vērts klausīties.”

E “Kāpēc?” vaicāju.

“Tu būtu dzirdējis runājam vīrus, kas pašlaik ir paši prasmīgākie šāda veida runās.”

Tad vaicāju: “Un kāds tev no viņiem palika iespaids?”

“Kāds gan cits kā vien tāds, kas vienmēr rodas, kad dzird runājam tādus pļāpas, kas liek lietā nevajadzīgu centību nekam nevajadzīgai lietai.” Tādi bija gandrīz burtiski viņa vārdi.

“Tomēr,” sacīju uz to, “filozofija ir jauka lieta.”

305 “Kāda nu jauka,” viņš sacīja, “mans lieliskais? Tai nav ne mazākās vērtības. Un, bijis tu tagad klāt, tev, manuprāt, būtu nācies kaunēties par savu draugu. Viņš bija tik neapdomīgs, ka bija ar mieru ielaisties ar cilvēkiem, kam necik nerūp, ko viņi saka, un kas ķeras pie jebkura vārda, kas nāk prātā. Un šie, kā jau teicu, tagad tiek pieskaitīti pie pašiem ievērojamākajiem cilvēkiem. Bet īstenībā, Kriton,” viņš teica, “gan pati nodarbe, gan cilvēki, kas tai nodevušies, neko nav vērti un ir tikai smieklīgi.”

B Man gan šķiet, Sokrat, ka viņu nodarbošanās nav pelnījusi ne šā vīra, nedz citu cilvēku nopulgojumu. Tomēr viņš, manuprāt, pamatoti pēla vēlmi ielaisties sarunā ar šiem vīriem daudzu cilvēku priekšā.

SOKRATS. Kriton, šādi vīri ir apbrīnojami. Taču vēl nezinu, ko teikt. Kas par cilvēku bija šis vīrs, kurš pienāca tev klāt un nosodīja filozofiju? Vai viens no tiem, kas prasmīgi uzstājas tiesā, runātājs, vai no tiem, kas palīdz runātājiem, runu sacerētājs, ar kurām runātāji uzstājas tiesā?

C KRITONS. Runātājs, pie Zeva, jau nu nekādā gadījumā. Arī neticu, ka viņš kādreiz pats uzstājies

tiesā. Taču stāsta, ka viņš patiešām ir lietpratējs un sacerot lietpratīgas runas.

SOKRATS. Jau saprotu. Es tieši grasījos runāt par šiem cilvēkiem. Viņi, kā saka Prodiks, veido robežu starp filozofu un valstsvīru. Viņi domā, ka ir gudrāki par visiem, turklāt ne vien, ka ir tādi, bet arī, ka viņus augstu vērtē prāvs cilvēku skaits. Un, ja viņi tomēr nebauda visu cilvēku atzinību, tad tam par šķērslī neesot neviens cits kā filozofijas piekritēji. D
Viņi iedomājas, ka, šos parādot kā nekam nederīgus ļaudis, paši visos cilvēkos neapstrīdami iemantošot gudrības virsotnes laurus, jo īstenībā viņi esot visgudrākie. Un, ja viņi ar pašu runām negūstot panākumus, tas notiekot tāpēc, ka viņiem aizšķērsojot ceļu Eutidēms un viņa piekritēji. Ka viņi sevi uzskata par augstākajā mērā gudriem, esot dabiski, jo viņi paņēmot mērenu tiesu no filozofijas, tāpat mērenu no politikas – uz pavisam dabiska aprēķina pamata: šādi E
viņi gūstot no abām tik, cik vajag, un, nepakļaujoties briesmām un cīņiem, baudot savas gudrības augļus.

KRITONS. Vai tev šķiet, Sokrat, ka viņiem ir taisnība? Šo vīru runā tomēr ir zināma pievilcība.

SOKRATS. Tā tas ir, Kriton, – gan vairāk pievilcības nekā patiesības. Ir grūti viņus pārliecināt par to, ka gan cilvēki, gan visas pārējās lietas, kas atrodas vidū starp divām pusēm un ir līdzdalīgas abās, no kurām viena ir slikta un otra laba, ir labākas par vienu un sliktākas par otru; tās, kas sastāv no diviem atšķirīgiem labumiem, ir sliktākas par abiem tai ziņā, kādā katrs no tiem ir labs; un vienīgi tās, kas sastāv no diviem atšķirīgiem sliktumiem un atrodas vidū starp tiem, ir labākas par katru no tiem, B
kam tās ir līdzdalīgas. Un, ja filozofija un politiskā

- darbība ir kas labs, bet attiecībā uz atšķirīgām lietām un vīri, kas līdzdalīgi abās, atrodas vidū starp tām, tad viņu apgalvojums nekā nav vērts, jo viņi ir sliktāki nekā abu pārstāvji. Bet, ja no abām viena ir laba un otra slikta, tad viņi ir labāki par vienu un sliktāki par otru. Ja abas ir sliktas, tad viņiem varētu būt taisnība, citādi tas nav iespējams. Es nedomāju,
- C ka viņi abas atzīs par sliktām, nedz arī vienu par sliktu, otru par labu. Patiesībā viņi, būdami līdzdalīgi abās, ir sliktāki par abām attiecībā uz to, kur politika un filozofija pelnī ievēribo. Tātad, patiesībā atradāmies trešajā vietā, viņi tiecas radīt iespaidu, ka ir pirmajā. Tomēr jābūt iecietīgiem pret viņu vēlmēm un neva-
- D laipni jāizturas pret ikvienu cilvēku, kas izsakās kaut cik prātīgi un vīrišķīgi aizstāv savu viedokli.

KRITONS. Arī es pats, Sokrat, kā tu aizvien dabū dzirdēt no manis, esmu neziņā par saviem dēliem – ko man ar viņiem darīt. Viens vēl diezgan jauniņš un mazs, bet Kritobūls jau ir pieaudzis, un viņam vajadzīgs kāds, kas viņu vada. Ikreiz, kad esmu kopā ar tevi, man rodas šādas pārdomas: pēc manām domām, ir neprāts bērnu labā citādā ziņā pielikt tik lielas pūles – apprecoties gādāt par to, lai māte būtu

E no iespējami dižciltīgākas ģimenes un lai mantas ziņā viņiem tiktu jo lielāka bagātība, – un atstāt novārtā viņu audzināšanu. Bet, kad redzu kādu no tiem vīriem, kas sakās esam cilvēku audzinātāji, tad mani pārņem šausmas. Ikviens no viņiem, tuvāk aplūkojot, man, patiesību sakot, liekas pavisam dīvains.

307 Un tā arī nezinu, kā lai zēnu pievērsu filozofijai.

SOKRATS. Miļo Kriton, vai tad nezini, ka ikvienā profesijā ir liels skaits nenozīmīgu cilvēku, kam nav

nekādas vērtības, bet maz nopietnu garu, kas pelnī jebkuru cieņu. Ņemsim, piemēram, ģimnastiku: vai tā tev nešķiet skaista lieta, tāpat naudas pelnīšanas zinība, retorika un karavadoņa māksla?

KRITONS. Manuprāt, katrā ziņā.

SOKRATS. Un vai tu neredzi, ka ikvienā no šīm profesijām lielum lielā daļa to pārstāvju ir smieklīga visās lietās, ko viņi dara? B

KRITONS. Jā, pie Zeva! Tev visnotaļ ir taisnība.

SOKRATS. Bet vai tu tāpēc pats izvairītos no šīm profesijām un liegsi tās savam dēlam?

KRITONS. Nē, Sokrat, tas gan nebūtu taisnīgi.

SOKRATS. Tad, Kriton, arī nedari to, kas neklājas. Neliecies ne zinis par cilvēkiem, kas nodarbojas ar filozofiju, – par to, vai viņi ir krietni vai slikti, bet pārbaudi jo rūpīgi pašu lietu. Ja tā tev rādās mazvērtīga, tad atturi no tās ikvienu, ne tikai savus dēlus. C
Ja turpretim tā tev šķiet tāda, par kādu to uzskatu es, tad seko tai drosmīgi un vingrinieties tajā, kā teikts, gan pats, gan tavi bērni.

PIEZĪMES

- Izdevumi, kuros latviešu valodā publicēti Piezīmēs minētie darbi:
- H o m ē r s. Īliada. A. Ģiezena atdz. R., 1961.
- H o m ē r s. Odiseja. A. Ģiezena atdz. R., 1967.
- P l a t o n s. Sokrata prāva. Ā. Feldhūna tulk. R., 1997. (“Sokrata aizstāvēšanās”, “Faidons”)
- P l a t o n s. Dzīres. Menons. G. Lukstiņa tulk. R., 1980. (Izdevumā nav *Stephanus* paginācijas)
- P l a t o n s. Dialogi un vēstules. Ā. Feldhūna tulk. R., 1999. (“Protagors”)
- P l a t o n s. Gorgijs. Ā. Feldhūna tulk. R., 2004.
- P l a t o n s. Dialogi. Ā. Feldhūna tulk. R., 2006. (“Harmids”, “Alkibiads pirmais”)
- K s e n o f o n t s. Dzīres. Ā. Feldhūna tulk. R., 2005.
- K s e n o f o n t s. Atmiņas par Sokratu. Ā. Feldhūna tulk. R., 2005.
- A r i s t o t e l i s. Poētika. A. Ģiezena tulk. R., 1959.
- Afrodīte mirdzošā tronī... Ā. Feldhūna atdz. R., 1994.

IONS

¹ *Ions* – Avotos sastopams dzejnieks Ions no Hijas salas, bet rapsods ar tādu vārdu minēts tikai šajā Platona dialogā.

² *Efesa* – ostas pilsēta Kārijā (novads Mazāzijas dienvidrietumos).

³ *Epidaura* – ostas pilsēta Argolidas ziemeļaustrumkrastā (Peloponēsā), Asklēpija, ārstniecības dieva, kulta vieta.

⁴ *Panātēnaji* – atēniešu lielākie, ik pēc četriem gadiem svina mie svētki, kuros kopš Perikla (ap 495–429) bez ģimnastiskajām sacensībām notika arī mūzikās.

⁵ *Mētrodots* – filozofa Anaksagora draugs, kas sarakstījis alegoriskus Homēra skaidrojumus. *Lampsaka* – pilsēta Misijā, novadā Mazāzijas ziemeļrietumu daļā.

⁶ *Stēsimbrots* – vēsturnieks un rapsods, Homēra komentētājs. *Tasa* – sala un pilsēta Egejas jūrā.

⁷ *Glaukons* – iespējams, Aristoteļa (“Dzejas māksla”, 25) pieminētais Homēra komentētājs.

⁸ Rapsodi cēla priekšā arī *Hēsioda* (8. gs.) eposus – “Teogonija” un “Darbi un dienas”, kā arī *Arbiloha* (7. gs.) dzeju.

⁹ *Polignots* (5. gs. 1. pusē) – izcils gleznotājs no Tasas, kuram par nopelniem piešķirtas Atēnu pilsoņtiesības.

¹⁰ *Daidals* – mītisks tēlnieks un daudzpusīgs izgudrotājs, labirinta celtnieks Krētas salā.

¹¹ *Epejs* – Trojas zirga izgatavotājs (“Odiseja”, VIII, 493).

¹² *Teodors* (ap 470. g.) – metāllējējs (Hērodots, I, 51; III, 41).

¹³ Tie visi ir mītiskā laika mūziķi, *Olimps* – viens no mītiskajiem mūzikas izgudrotājiem (sal. Platons, “Dzīres”, 215C), *Tamirs* – trāķiešu dziedonis, kas esot Grieķijā inesis Dionīsa kultu. *Fēmijs* – rapsods, kas piespiedu kārtā dziedāja Pēnelopes preciniekiem (“Odiseja”, I, 154–155; XXII, 330 un sek.).

¹⁴ Kādā nesaglabājušās traģēdijas “Oinejs” fragmentā.

¹⁵ *Hērakleja* – vairāku pilsētu nosaukums. Šeit laikam domāta dienvidos no Magnēsijas Kārijā esošā šāda nosaukuma pilsēta.

¹⁶ *Koribanti* bija Kibeles jeb Rejas – Zeva un citu olimpisko dievu mātes priesteri, kas dievi pielūdza ar ekstātisku mūziku un dejām, tāpat kā to darija bakhantes – Dionīsa pielūdzējas.

¹⁷ Šis dzejnieks nekur citur nav pieminēts. *Halkida* – vairāku pilsētu nosaukums.

¹⁸ *Paiāns* – himna kādam dievam, parasti – Apollonam par godu.

¹⁹ “Odiseja”, XXII, 2 un sek.

²⁰ “Īliada”, XXII, 312 un sek.

²¹ “Īliada”, VI, 369–502; XXII, 437–575.

²² “Īliada”, XXII, 430–436; XXIV, 747–760.

²³ “Īliada”, XXII, 408–429; XXIV, 143–717.

²⁴ *Mūsajs* – mītisks dziedonis, kas esot dzīvojis pirms Homēra un bijis Orfeja skolnieks. Viņam piedēvēja vairākas orākula vārsmas.

²⁵ *Nestors* – Pīlas ķēniņš, vecākais (viņš valda jau pār trešo paaudzi), gudrākais un daiļrunīgākais Trojas kara dalībnieks.

²⁶ *Patroklu* – Ahilleja draugu kaujā nogalināja Hektors.

²⁷ “Īliada”, XXIII, 335–340. A. Ģiezena atdzejojums ar manu precizējumu 340. vārsnā.

²⁸ *Mahaons* – Asklēpija dēls, grieķu ārsts Trojas karā.

²⁹ “Īliada”, XI, 639–640. Platona dotais otrās vārsnā citāts ir neprecīzs. Homēram tā (A. Ģiezena atdzejojumā) skan šādi:

Uzberza virsū un piebēra beidzot tam putrainus baltos.

³⁰ *Tā* – Īrida, dievu vēstnese.

³¹ “Īliada”, XXIV, 80–82.

³² *Melampodu* uzskatīja par pirmo cilvēku, kam bija pareģošanas spēja.

³³ “Odiseja”, XX, 351–357.

³⁴ “Īliada”, XII, 200–207.

³⁵ Efesa ietilpa pirmajā Atikas jūras savienībā, kurā hegemonija piederēja Atēnām. Peloponēsas kara laikā (431–404) Efesa 412. gadā nostājās Spartas pusē.

³⁶ Par šo *Apollodoru* nekas tuvāk nav zināms. *Kizika* – pussala un pilsēta pie Propontidas (tagad – Marmora jūras).

³⁷ *Fanostens* piedalījies Peloponēsas karā. *Andra* – vistālāk ziemeļos esošā Kiklādu sala.

³⁸ Arī par šo *Hērakleidu* nekas tuvāk nav zināms. *Klazomenas* – pilsēta Mazāzijas rietumkrastā.

³⁹ Efesu esot dibinājis Atēnu pēdējā mītiskā ķēniņa Kodra dēls Atals.

⁴⁰ *Protejs* – jūras dievība – pareģis, kas prata pārvērsties dažādos veidos.

⁴¹ Sokrats, no kura ironijas šautrām viņa sarunpartnerim dialoga norises laikā nācies ciest ne reizi vien (viņš pats gan tās nav manījis), labestīgi piedāvā ērtu alternatīvu.

LAHĒTS

¹ *Līsimahs* – dižciltīgs atēnietis, kura tēvs bija izcilais valstsvīrs Aristeids (miris ap 469), bagāto zemes īpašnieku interešu aizstāvis. Viņš bija stratēgs Maratonas kaujā (490) un kaujā pie Platajām (479), piedalījās Salamīnas kaujā (480). Turpretī par Līsimaha lomu valsts dzīvē avoti neko nevēstī.

Arī *Melēsijs* ir no dižciltīgas dzimtas. Viņa tēvs bija Tūkīdids, viens no ievērojamākajiem politiķiem aristokrātiem 5. gs. vidū, bet par Melēsiju vienīgo informāciju sniedz vēsturnieks Tūkīdids, VIII, 86, 9, pieminot viņu kā vienu no 400 vīriem, kas īstenoja oligarhisko režīmu pēc 411. gada apvērsuma.

Nikijs (pirms 469–413) – pēc Perikla nāves (429) ievērojamākais Atēnu valstsvīrs un karavadonis, viens no bagātākajiem atēniešiem. Viņš iebilda pret flotes ekspedīciju uz Sicīliju (415–413), tomēr tika iecelts par atēniešu karaspēka virspavēlnieku. Militārā avantūra beidzās ar atēniešu sakāvi. Nīkiju sicīlieši sodīja ar nāvi. Tūkīdids, cildinādams viņa prātu un karamākslas zināšanas, pārmet viņam, ka viņš, pakļaudamies pareģu ieteikumiem (tiem pamatā bija Saules aptumsums), novilcināja karaspēka atkāpšanos, kas būtu novērsusi militāro katastrofu.

Labēts – karavadonis, kas komandējis atēniešu karaspēku vairākās Peloponēsas kara operācijās, 418. gadā kritis kaujā pie Mantinejas. Par viņa lomu politikā nav nekādu ziņu.

² *Bruņojumā* – Domāts pilns hoplītu – smagi bruņoto kājnieku ekipējums, kurā ietilpa bruņas, liels vairogs, ķivere, stilbsargi, zobens un šķēps.

³ *Par tādīem* – par cilvēkiem, kas vaļširdīgi izplāj savas domas.

⁴ Atēniešu ģimenēs bija parasts vecāko dēlu nosaukt vecātēva vārdā.

⁵ Par Lahēta dēlu nav nekādu ziņu. Nīkija dēlu Nīkēratu (sal. 200D), ko avoti vairākkārt cildinoši piemin, Trīsdesmit vīri (“Trīsdesmit tirāni”) pēc 404. gada oligarhiskā apvērsuma sodīja ar nāvi (Ksenofonts, “Grieķu vēsture”, II 3, 39).

⁶ Sal. 1. piezīmē *Lisimahs* un *Melēsijs*.

⁷ *Mūs* – Lahētu un Nīkiju.

⁸ Abi piederēja pie Alopekes dēma (dēms – Atikas mazākā teritoriāli administratīvā vienība, kas aptuveni atbilst mūsu pagastam).

⁹ Gimnasijās un palaistrās. Gimnasijs (no *gymnós* – kails) – sporta komplekss fiziskās audzināšanas nodarbībām. Palaistra – būve laušānās, dūru cīņas un tamlīdzīgām nodarbībām. Gan gimnāsiji, gan palaistras bija iemīļotas pulcēšanās vietas, kur norisa

dažādas, arī filozofiskas pārrunas (sal., piemēram, Platona dialogus "Līsids" un "Harmids").

¹⁰ *Agatoklu*, kas esot bijis viens no Pindara skolotājiem, cildinoši piemin arī Protagors ("Protagors", 316E). *Dāmons* minēts kā Perikla draugs un skolotājs (sal. "Alkibiads pirmais", 118C).

¹¹ Kauja pie Dēlijas Boiotijas austrumpiekrastē, kurā atēniešus smagi sakāva tēbieši, notika 424. gadā. Alkibiads šajā kaujā piedalījās kā jātnieks. "Dzīrēs", 220E un sek., viņš stāsta par Sokrata nosvērtību atkāpjoties.

¹² *Arī jūs* – Sokrats un abi jaunie cilvēki.

¹³ *Mūsu draudzību* – draudzību, kas pastāvēja starp Līsimahu un Sokrata tēvu Sofronisku.

¹⁴ *Jūs* – Sokrats un abi karavadoņi.

¹⁵ Saruna notiek laikā starp Dēlijas kauju 424. gadā un Lahēta nāvi 418. gadā. Sokratam, kas dzimis 469. gadā, tad varēja būt ap 45 gadiem.

¹⁶ Nīkijs salīdzina karu ar sporta sacensību, karavīrus – ar atļētiem.

¹⁷ Hoplitu smagajos ieročos.

¹⁸ *Hoplomahi* – karavīri, kas cīnās smagā bruņojumā. Šeit: profesionāļi, kas demonstrē cīņas paņēmienus smagā bruņojumā.

¹⁹ *Jūras kareivis (epibātēs)* – kareivis, kas ietilpa triēras (karakuģa) apkalpē. Uz katras triēras bija ap divdesmi jūras kareivju (airētāju bija ap simt astoņdesmit), kas vai nu apšaudīja ienaidnieka kuģa karavīrus, vai pēc abordāžas cīnijās uz tā tuvciņā.

²⁰ Lahēta dzēlīgā ironija, šķiet, nav gluži vietā. Tas, ka Stēsiļejs pierīkoja pie šķēpa sirpi, padarot šķēpu arī par abordāžas rīku, viņu raksturo kā domājošu karavīru. Tālāk (183E) aprakstītajai neveiksmei, kuras dēļ viņš nokļuva smieklīgā stāvoklī, protams, ir nejaušības raksturs.

²¹ Sal. "Harmids", 156D.

²² Sokrats uzskata, ka tam viņš vēl pārāk jauns. Sal. 15. piezīmi.

²³ Sal. 184C.

²⁴ *Kāriešiem (Kārija* – sk. "Ions", 2. piezīmi) bija īpaši slikta slava kā neuzticamiem un uzpērkamiem cilvēkiem.

²⁵ T.i., ar lielu un grūtu darbu.

²⁶ *Solons* (ap 640–ap 560), izcils Atēnu valstsvīrs un likumdevējs,

dzejnieks un viens no grieķu "Septiņiem gudrajiem". Bieži citētā vārsnā viņš teicis:

Kaut kļūdamš vecs, es allaž daudz ko mācos vēl.

²⁷ *Doriskajai toņkārtai* bija vīrišķīgs, mierīgs raksturs, *joniskajai* – sievišķīgs, *frīgiskajai* – kaislīgs, *lidiskajai* – nevīrišķīgs, *rotalīgs*.

²⁸ Sal. 181D.

²⁹ No Nīkija un Lahēta.

³⁰ *Andreia* (<*anēr* – vīrs, vīrietis) – vīrišķība.

³¹ *Skiti* – kopapzīmējums Hērodota aprakstītajām ciltīm, kas senatnē dzīvoja pie Melnās jūras, pie Donas, Dņepras un Donavas.

³² "Īliada", V, 221 un sek.

³³ *Platajas* – pilsēta Boiotijā, kur grieķu apvienotais karaspēks 479. gadā sakāva persiešus.

³⁴ *Vairognesēji* – persiešu ar pītiem vairogiem apbruņots karaspēks.

³⁵ Sal. 188D un 27. piezīmi.

³⁶ Piemēram, karā. Sal. 181A–B.

³⁷ *Tā* – tās definīcija.

³⁸ Sal. "Gorgijs", 511D un sek., kur filozofiski domājošais stūresvīrs, pārvedis savus pasažierus sveikus un veselus no grūta un bīstama jūras brauciena, nododas pārdomām par to, vai viņš visiem pasažieriem, ko izglābis no jūras briesmām, ar to izdarījis pakalpojumu.

³⁹ *Papildus* – profesionālajām zināšanām.

⁴⁰ *Krommijā*, netālu no Korintas, Tēsejs nogalinājis bīstamu meža cūku.

⁴¹ *Lāmabs* – atēniešu karavadonis Peloponēsas karā (431–404).

⁴² *Aiksonietis* – Aiksonas dēma (sk. 8. piezīmi) ļaudīm bija strīdīgu, pašātkāru cilvēku slava.

⁴³ *Dāmons* – sk. 10. piezīmi.

⁴⁴ *Prodiks* – ievērojams sofists un valodnieks, sinonīmikas nodibinātājs.

⁴⁵ Atcerēsimies, ka dievbijīgā Nīkija pakļaušanās pareģu ieteikumiem 413. gadā noveda atēniešu karaspēku Sicīlijā pie sagraves un pašu Nīkiju pie bojāejas (sk. 1. piezīmē *Nīkijis*).

⁴⁶ "Odiseja", XVII, 347.

EUTIDĒMS

¹ *Kritons* – turīgs atēnietis, ar ko Sokratu saistīja ilggadēja draudzība, Platona dialoga “Kritons” titulfigūra. Viņš bija ar Sokratu kopā cietumā nakti pirms nāvessoda izpildes, kā arī paša nāvessoda izpildes dienā. Par *Eutidēmu* un *Dionīsodoru* – brāļiem sofistiem smeļamies galvenās ziņas no paša dialoga (271C). Dionīsodors pieminēts Ksenofonta “Atmiņās par Sokratu”, III, 1., 1, Eutidēms – Aristoteļa “Retorikā”, 1401^a 27, un “Sofistu atspēkojumos”, 177^b 12. *Kleinijs* – jauneklis no dižciltīgas ģimenes, Alkibiada brālēns. *Ktēsips* – jauneklis no dižciltīgas ģimenes, domājams, nedaudz vecāks par Kleiniju, darbības persona arī dialogā “Līsids”. Bijis kopā ar Sokratu nāvessoda izpildes dienā.

² *Likejs* – viens no Atēnu galvenajiem gimnasiņiem, austrumos no pilsētas.

³ *Aksioha* .. *dēls* – Kleinijs.

⁴ *Kritobūls* – Kritona vecākais dēls.

⁵ *Hija* – sala un pilsēta Egejas jūrā.

⁶ *Tūrijas* – pānhellēniska (visgrieķu) kolonija, ko atēniešu vadībā 443. gadā dibināja Dienviditālījā karos izpostītās Sibariādas vietā.

⁷ *Pankratiasti* – sportisti, kas nodarbojas ar pankratiju (“viscīņa”) – visai brutālu sporta disciplīnu, kurā bija apvienoti cīkstēšanās un dūru cīņas elementi. Atļauti bija dūru sitienu, grūdieni ar kāju, celi, elkoni, kā arī žņaugšana un locītavu izgriešana.

⁸ Par tiem nekas tuvāk nav zināms.

⁹ *Pankratiastu māksla* – Sokrats pankratiju – universālās cīņas jēdzienu pārnes no fiziskās jomas uz intelektuālo.

¹⁰ *Eristika* – polemizēšanas māksla.

¹¹ Tas ir joks, kas attiecas uz komediogrāfa Ameipsija komēdiju, kurā Sokrats parādīts ejam mācībās pie komēdijās vairākkārt izzobotā mūziķa Konna. Sokrats neko neaptver un krit kaunā citu Konna skolnieku – jauniešu acīs.

¹² *Ierastā dievišķā zīme* – sal. Platons, “Sokrata aizstāvēšanās”, 31D: “Jau kopš bērmības dzirdu kādu balsi, kas ikreiz, kad tā liek sevi manīt, tikai atrunā mani no tā, ko gribu darīt, bet nekad nemudina uz to.”

¹³ *Paianija* – Atikas dēms (sk. “Lahēts”, 8. piezīmi) austrumos no Atēnām.

¹⁴ *Liellais ķēniņš* – Persijas valdnieks.

¹⁵ *Mnēme* – Mnēmosīne (“Atmiņa”), mūzu māte.

¹⁶ No konteksta jāsaprot, ka labie dejojāji izdara vienu un to pašu kustību uz abām pusēm.

¹⁷ Kleinijs saprot vārdu *manthánein* parastajā nozīmē (“mācīties”), Eutidēms (kā Sokrats paskaidro 277E) – retākā nozīmē “saprast”. Kleinijam, kas saka: “*Mācās* to, ko nezina,” – Eutidēms atbild: “*Saprot* to, ko zina.” Uz to Dionīsodors, piešķirdams vārdam *manthánein* tā parasto nozīmi, pierāda: “Tie, kas mācās, ir nezinīgie, nevis zinīgie.” (Meridjē, 153. lpp.)

¹⁸ Cīkstoni pasludināja par uzvarētāju, kad viņš pretinieku nosvieda zemē trešo reizi.

¹⁹ *Koribanti* – sk. “Ions”, 16. piezīmi.

²⁰ *Kā tu varbūt zini, ja esi iesvētīts* – protams, joks.

²¹ *Prodiks* – sk. “Lahēts”, 44. piezīmi.

²² Simonidam (ap 566 – ap 468) vai Epiharmam (ap 550 – 460) piedēvētajā dzīru dziesmā (skolijā) kā pirmais labums minēta veselība, kā otrais – skaistums, kā trešais – bagātība bez krāpšanas. Sal. “Gorgijs”, 451E.

²³ Profesionālie.

²⁴ Sal. “Dzīres”, 184C un sek.

²⁵ a) Te Ktēsips varētu atbildēt: “Es taču arī esmu runājis, tātad runājis taisnību. Tātad taisnība ir pret taisnību.” (Āpelts, 98. lpp.)

b) Eutidēma spriešanas gaita: runāt ir rīkoties (*práttein*), un rīkoties ir taisīt (jeb radīt, *poieín*). Runāt ir radīt. Nav iespējams rīkoties ar to, kas neeksistē, tātad nevar to taisīt (jeb to radīt). Citiem vārdiem, nav iespējams runāt nepatiesi (*pseúdesthai*). Kur ir sofisms? Kas runā, rada kādas lietas apzīmējumu, bet nav pareizi no tā secināt, ka rada pašu lietu. (Meridjē, 162. lpp.)

²⁶ *Lai mēģinājumam izmanto mani kā kārieti* – sk. “Lahēts”, 24. piezīmi.

²⁷ *Kolhidiete Mēdeja* – Mēdeja pierunāja nīstamā Pelija meitas sadalīt gabalos savu tēvu, apsolīdama viņu vārot padarīt jaunu, taču viņām nepateica burvju vārdus, kas tēvam atdotu atkal dzīvību. Šo sižetu izmantojis Euripids traģēdijā “Peliadas”.

²⁸ *Marsijs*, Frīģijas satīrs vai silēns, lepns uz savu meistarību flautas spēlē, izaicināja uz sacensību kitaras spēlētāju Apollonu. Apollons pieveica Marsiju un viņam dzīvam novilkta ādu, ko pār-vērta par ādas maisu un pakarināja laukumā Frīģijas pilsētā Kalainās.

²⁹ Protagors (ap 480–410) teicis: “Cilvēks ir visu lietu mērs.” No tā izriet, ka ikviens personisks uzskats ir vienlīdz paties un nepatīss atkarībā no redzes viedokļa, no kāda to aplūko, un tas padara pretrunu neiespējamu (Platons, “Theaitēts”, 151E – 152C; 171C). (Meridjē, 165. lpp.)

³⁰ Sal. 29. piezīmi.

³¹ Rokrakstos teksts no šīs vietas līdz “Tas tāpēc ..” aiznākamajā rindkopā bojāts. Tulkojums pamatojas uz Hermanna konjektūru.

³² *Krīt zemē .. nosviedis pretinieku* – laušanās termini. Sal. 286C.

³³ Ktēsips ironiski uzrunā sofistus, kā mēdza piesaukt dievus.

³⁴ *Protejs* – sk. “Ions”, 40. piezīmi. Sokrats viņu sauc par so-fistu izlocīšanās prasmes dēļ.

³⁵ *Menelājs* piespieda viedīgo Proteju atbildēt uz jautājumu, kāda viņu gaida nākotne (“Odiseja”, IV, 454 un sek.)

³⁶ *Finanšu zinība* – visai nosacīts *chrēmatisμός* tulkojums. Grieķu termins vārdnīcās figurē ar tulkojumiem “naudas pelnī-šana”, “uzņēmējdarbība” u. c.

³⁷ *Kitaras spēlēšana* – neliela autora neprecizitāte: mēs kon-tekstā gaidītu “liras spēlēšana”. Taču lira un kitara ir ļoti rad-niecīgi instrumenti.

³⁸ Sal. “Gorgijs”, 454E un sek.

³⁹ Nav nevienas mākslas un nevienas speciālās zinātnes, kurai savu veikumu veids un virziens nebūtu pēdējā instancē jāpakļauj dialektiķim pārbaudei un aprobācijai. (Āpelts, 100. lpp.)

⁴⁰ *Ķēnišķīgā māksla* – valdišanas, valdnieka māksla.

⁴¹ *Pēc Aishila vārsēm* – Aishila traģēdijas “Septiņi pret Tēbām” sākumā (2–3) Eteokls runā par vīru, kas ir nomodā par pilsētas drošību un, turēdams rokās [valsts] stūres airi, neļauj sa-vām acīm vērties ciet miegam.

⁴² Kritons tāpat ir lauksaimnieks, kas kļuvis bagāts, apsaim-niekojot savus zemes īpašumus.

⁴³ Paruna raksturo tukšu salmu kulšanu. *Korints* – mītiskais Korintas dibinātājs un pirmais ķēniņš.

⁴⁴ *Dioskūri* – (“Zeva dēli”) – dvīņubrāļi, Lēdas un Zevas dēli. Pēc citas versijas Polideuks ir Zevas, Kastors – Tindareja, Lēdas vīrs, dēls. Viņus īpaši augstā godā turēja Spartā. Citastarp viņi bija glābēji no jūras briesmām.

⁴⁵ *Tikai attiecībā uz to* – nezinīgs attiecībā uz to, ko nezina, bet ne vispār nezinīgs.

⁴⁶ *Šo mīlo galvu* – homērisks izteiciens. Sal. “Gorgijs”, 513C: “Mīlā galva” – tā Sokrats uzrunā Kalliklu.

⁴⁷ Šādus priekšnesumus rāda akrobāti Ksenofonta “Dzīrēs”, II, 11 un VII, 2.

⁴⁸ *Konns* – sk. 11. piezīmi.

⁴⁹ *polytīmēte* – uzruna dieviem.

⁵⁰ Sokrats tīšuprāt uzdod savam pretiniekam bezjēdzīgu jautājumu. Uzticīgs saviem secinājumiem, sofists atbild pozitīvi. Vēlāk, kad Sokrats prasa precizējumu, viņš pūlas – pārāk vēlu – pateikt pretējo. (Meridjē, 182. lpp.)

⁵¹ Eutidēms, redzēdams, ka brālis savas pārsteidzīgās atbildes dēļ nokļuvis neērtā stāvoklī, pūlas viņu glābt.

⁵² Sal. “Faidonā”, 89C, citētu parunu: “.. dieviem .. pat Hērakls nevarot pretī turēties.”

⁵³ Abi sofisti bija tikai pavisam nesen atkal ieradušies Atēnās.

⁵⁴ Dionīsodors sēdēja Sokratam pa kreisi (271B).

⁵⁵ Kamēr Hērakls cīnījās ar Lernes (avots Argosā) hidru, viņam uzbruka milzīgs krabis un iekoda kājā. Hērakls krabi nogalināja un sauca palīgā *Iolāju*, savu brāļadēlu (Iolāja tēvs bija Īfikls, Hērakla pusbrālis, kura vecāki bija Amfitrions un Alkmēne). Iolājs hidrai nosvilināja Hērakla nocirsto galvu kaklus, tā ka tās vairs nevarēja no jauna ataugt. Sokrats abus neradījumus sauc par sofistiem, jo tie ir tikpat viltīgi un grūti pieveicami kā šie.

⁵⁶ Laikam domāts pārāk nesavaldīgais Ktēsips, taču arī varbūt Patrokls, Sokrata brālis.

⁵⁷ *ho lithos* – Noteiktais artikuls, šķiet, apzīmē akmens solu, uz kura sēž Sokrats. (Meridjē, 184. lpp.)

⁵⁸ Protī, pēriena.

⁵⁹ Delfos bijušas vairākas ļoti augstas statujas. Taču pēc franču

zinātnieka Burgē (*Bourguet*) uzskata te domāta Apollona skulptūra, ko grieķi veltījuši šim dievam pēc Salamīnas kaujas (480. gadā). Hērodots, VIII, 121, stāsta, ka tā bijusi 12 olekšu (= vairāk nekā 5,5 m) augsta.

⁶⁰ *Gērions* un *Briarejs* – grieķu mitoloģijā milži, no kuriem pirmajam bija trīs ķermeņi, otrajam – simt roku.

⁶¹ *Talants* – grieķu lielākā masas un naudas vienība (Atikā – 26,2 kg). No viena talanta sudraba izkala 60 minū (= 6000 drahmu).

⁶² *Statērs* – zelta statērs: monēta 24 Atikas drahmu vērtībā.

⁶³ Pēc Hērodota, IV, 65, skitiem bija paraža no nogalināto ienaidnieku galvaskausiem izgatavot dzeramkausus. Bagātnieki to iekšpusi apzeltījuši. Tādējādi viņi dzēruši no *saviem*, t. i., sev piederošajiem galvaskausiem.

⁶⁴ *dynatós horán* apzīmē gan to, kas spēj redzēt, gan to, ko spēj redzēt.

⁶⁵ Viltīgais Ktēsips pārsteidz sofistus, kuru paņēmienu jau sen noskatījis: “neko” taču ir kaut kas, proti, vārds.

⁶⁶ Sokrats ar to grib teikt, ka tie ir zaimi viņu, nezinīgu cilvēku, salīdzināt ar tik dievišķīgi gudru kā Dionīsodors. (Meridjē, 188. lpp.)

⁶⁷ Ironiska replika uz 301B (“ja es tā domāju”).

⁶⁸ Sokrats arī šeit svinīgi vērsas pie abiem brāļiem, kā mēdz uzrunāt dievības.

⁶⁹ *Ions* – mītiskais joniešu ciltstēvs, Apollona un Atēnu ķēniņa Erehteja meitas Kreūsas dēls.

⁷⁰ *Fratrija* (“brālība”) – Vairāku dzimtu vairākas fratrijas veido filu – Atikas pilsoņu kopienas lielāko apakšvienību. Pēc 6. gs. pr. Kr. fratrijām bija vairs tikai reliģiska nozīme.

⁷¹ T. i., apgūt eristikas mākslu.

⁷² *ksyrráptete* – aizšujat.

⁷³ Sal. Pindara pirmo olimpisko dziesmu, 1: “Pats labākais – ūdens..”

⁷⁴ 303D.

ATSKATS UZ TRIM DIALOGIEM

IONS

Mazajā dialogā “Ions” sastopam Sokratu sarunājamies ar grieķu zemēs plaši pazīstamo rapsodu Ionu, kas tikko izcīnījis uzvaru Lielajos Asklēpījos Epidaurā un grasās piedalīties rapsodu sacensībās Lielajos Panatēnajos – visu grieķu lielākajos svētkos.

Kas ir rapsodi?

Rapsodi bija profesionāli episkās dzejas, pirmām kārtām Homēra eposu recitētāji gan sabiedriskas nozīmes sarīkojumos, sākot ar lokāla mēroga svinībām līdz pat lielajiem Visgrieķijas reliģiskajiem svētkiem (visos šajos pasākumos norisa arī rapsodu sacensības), gan privātos pasākumos (piemēram, mielastos).

Rapsodi nomainīja Homēra laika aoidus – episku sacerējumu autorus, kas savus darbus cēla priekšā paši. Visai īsā laikā rapsodi kļuva par neatņemamu sabiedrisko parādību visos grieķu novados. Atēnās rapsodu priekšnesumi ieviesās pirms 7. gs., kad tos reglamentēja Solons (ap 640–560).

Rapsodu priekšnesumiem nebija mūzikas pavadījuma. Viņu izteiksmes līdzekļi bija balss modulācija, žesti un mīmika, tādējādi tuvojoties aktieru mākslas paņēmieniem. Platons “Ionā”, 532D un arī citur, lieto līdzās terminus “rapsodi” un “aktieri”. Rapsods stājās publikas priekšā dārgā, krāšņā tērpā ar zelta vainagu galvā – goda parādīšana dievībai, kuras svētkos notika rapsoda uzstāšanās, un dzejniekam, kura sacerējumu viņš cēla priekšā. Avoti apliecina, ka rapsodi bez Homēra darbiem recitējuši arī Hēsioda, Arhiloha, Mimnerma un Fokilida sacerējumus. Sal. “Ions”, 530B, kur Sokrats it kā ar skaudību atzīmē, ka rapsodam nākas nodarboties ne vien ar Homēru, bet arī citiem labiem dzejniekiem.

Par spīti rapsodu lielajai popularitātei masās un tam, ka viņi ar saviem emocionālajiem priekšnesumiem mācējuši aizraut un savīļnot klausītājus, bija izveidojies priekšstats, ka viņi ir aprobežoti

cilvēki. Jaunais Eutidēms, ko Sokrats sīki izvaicā, kurai profesijai viņš nodomājis pievērsties, uz pēdējo jautājumu, vai viņš negribot kļūt par rapsodu, jo viņam mājās taču esot savākti visi Homēra sacerējumi, šo priekšlikumu sašutis noraida, “jo rapsodi, zinu, gan māk eposus no galvas, bet paši ir gatavie muļķi” (Ksenofonts, “Atmiņas par Sokratu”, IV, 2., 10). Un Ksenofonta “Dzīrēs”, III, 6, Antistens retoriski vaicā Nikēratam: “Vai pazīsti vēl kādu stulbāku cilvēku sugu par rapsodiem?”

Platona Ionam dotais raksturojums visā pilnībā atbilst sabiedrības viedoklim. Sokratam nākas pamatīgi papūlēties, lai Ionu pārliecinātu par to, ka ikvienas nozares lietpratējs var labāk nekā rapsods spriest par to, vai Homērs pareizi atainojis attiecīgās nozares reālijas. Un Ions paliek līdz pēdējam pie savas pārliecības, ka viņš no Homēra smēlies pietiekamas zināšanas par karamākslu, lai varētu būt tikpat labs karavadonis kā rapsods, bet dzimtenē viņu neizmantojot kā karavadoni tikai tāpēc, ka Epidaura pakļauta Atēnu virsvadībai un Atēnas, kā arī Sparta iedomājoties, ka tiks galā pašu spēkiem. Taču Ions, lai cik aprobežots citkārt būdams, rūpīgi seko tam, kāda iedarbība ir viņa priekšnesumiem uz klausītājiem. Ja viņam izdodas tos saviļņot un saraudināt, viņš var priecāties par gaidāmo honorāru, bet, ja tos sasmidina, pašam nāksies raudāt, jo neko nesaņems (535E).

Bet par rapsodiem nu gana. Dialoga uzmanības centrā ir nevis rapsods, bet dzejnieks. Dialoga formu nomaina divi plaši Sokrata monologi (533C – 535A un 535E – 536D), kuros viņš rapsodam izskaidro, kā top dzejnieka darbi. Pēc Sokrata izklāsta, kas beigu posmā izceļas ar svinīgumu un emocionālu kāpinājumu, dzejnieka daiļradē nav ne visniecīgākās vietas racionālajam momentam, prātam, refleksijai. Labie dzejnieki – kā episkie, tā liriskie – rada savus darbus jūsmas un apmātības stāvoklī. Viņi nav spējīgi dzejot, iekams nav dievišķās jūsmas pārņemti un zaudējuši sajēgu. Tāpat kā magnēts pievelk dzelzs gredzenus un tiem piešķir spēku pievilkt citus gredzenus, tā arī mūza iedvēš cilvēkiem dievišķu jūsmu un ar šo iejūsmināto starpniecību tiek iejūsmināti citi un izveidojas ķēde. Pirmais tajā ir pats dzejnieks; tās vidējie posmi ir rapsodi un aktieri, arī vēl koristi un citi ar dzeju saistīti cilvēki, bet klausītājs ir pats pēdējais no gredzeniem.

Ideja par mūzu kā dzejnieka iedvesmotāju nepavisam nav jauna. Arī Homērs un Hēsiods, sākdami savus darbus, piesauc mūzu.

Domu par dzejnieka daiļrades iracionālo raksturu Platons paudis arī citos darbos. Lai pirmām kārtām minam Sokrata izteikumus viņa aizstāvēšanās runā. Sokrats, gribēdams gūt izskaidrojumu Delfu orākulam, kas viņu dēvējis par gudrāko no cilvēkiem, vispirms nesekmīgi izvaicājis valstsvīrus, tad pievērsies dzejniekiem, bet viņam nācies pārliecināties, ka viņi “savus darbus rada nevis ar gudrību (zināšanām), bet ar zināmām dabas dotām spējām un dievišķā jūsmā – tāpat kā pareģi un orākulu sludinātāji. Arī tie saka daudz laba, bet nezina neko par to, ko paši saka” (“Sokrata aizstāvēšanās”, 22A–C).

“Faidrā”, 245A, Platons aplūko dažādus ārprāta veidus, kurus dievi piešķir cilvēkiem. Viens no apsēstības un ārprāta veidiem nāk no mūzām. “Pārņemdams maigās, neaptraipītās dvēseles, tas modina un iejūsmina tās uz dziesmām un citāda veida dzeju .. Bet tas, kas brīvs no mūzu ārprāta tuvojas dzejas valstības vārtiem, iedomādamies, ka kļūs par labu dzejnieku ar prasmi vien, nesasniedz pilnību un prātīga cilvēka dzeju aizēno ārprātīgo māksla.”

Visbeidzot ieklausīsimies Atēnieša vārdos “Likumos”, 719C: “Dzejnieks, kad viņš apsēdies uz mūzu trijkāja, vairs nevalda pār savu prātu.”

“Ions” gandrīz vienprātīgi tiek uzskatīts par vienu no Platona jaunības darbiem. Ievērojamais vācu klasiskais filologs Vilamovics-Mellendorfs (*U. von Wilamowitz-Moellendorf*) nevilcinās dialogu pasludināt par pašu pirmo Platona darbu. Pēc Meridjē, 28. lpp., alūzija uz Efesas politisko situāciju norāda, ka dialogs nav sacerēts pēc 391. gada un ka tas, visticamāk, sarakstīts 3–4 gadus agrāk.

LAHĒTS

Dialoga dalībnieki sapulcējušies gimnasijā, kur viņi tikko noskatījušies kāda hoplomahijas – cīņas hoplīta pilnā bruņojumā – lietpratēja demonstrējumā.

Kas viņi tādi ir?

Pirmām kārtām te ir divi ģimenes tēvi – Lisimahs un Melēsijs, kas, noraizējušies par savu dēlu audzināšanu, lūguši divus ievērojamus

karavadoņus – Lahētu un Nikiju, kas pēc Perikla nāves (429. gadā) ir Atēnu vadošais valstsvīrs, noskatīties hoplomaha priekšnesumā un dot savu atzinumu, vai hoplomahijas apguve nāktu abu dēliem par labu.

Te mēs uzduramies savdabīgai grieķu mentalitātes iezīmei – tieksmei pēc pēcnāves slavas, karstai vēlmei palikt cildenā atmiņā nākamajās paaudzēs.

Abiem ģimenes galvām bijuši slaveni tēvi: Līsimaha tēvs bijis izcilais Atēnu valstsvīrs Aristeids (miris ap 469. gadu), Melēsija – Tūkīdids (nesajaukt ar vēsturnieku!), kas 5. gs. vidū bija viens no ievērojamākajiem politiķiem aristokrātiem. Taču šie slavenie vīri bijuši pārāk aizņēmti valsts darbā, lai varētu dēlu audzināšanai veltīt pienācīgu uzmanību, un tāpēc Līsimahs un Melēsijs palikuši savu slaveno tēvu ēnā un neko ievērojamu nav sasnieguši. Nu abi apzinās, ka arī viņi atstājuši novārtā dēlu audzināšanu, un steidz savu kļūdu labot.

Abi karavadoņi par hoplomahijas apguves lietderīgumu ir pretējās domās. Nikijs ar detalizētu pamatojumu atzīst to par jaunam cilvēkam visai noderīgu (181E – 182D). Lahēts turpretim to uzskata par pilnīgi lieku. Viņa motivācija ir visai virspusēja. Neviens hoplomahs vēl neesot kaujās neko nozīmīgu paveicis (183C), bet hoplomahu, kura demonstrējumos klātesošie tikko noskatījušies, Lahētam reiz gadījies kaujā novērot visai smieklīgā lomā (183C – 184A).

Lahēts ierosina diskusijā iesaistīt Sokratu, kas, citastarp, viņa vadībā cīnījies pie Dēlijas (424. gadā) un smagajos atkāpšanās apstākļos sevi parādījis kā drošsirdīgu un nosvērtu karavīru. Tā kā abi karavadoņi attiecībā uz hoplomahijas apguvi ir atšķirīgās domās, tad lai Sokrats izlemjot jautājumu, pievienojot savu balsi vienai vai otrai pusei.

Un te kārtējo reizi iepazīstam Sokratu kā konsekventu balsu vairākuma lēmēj spēka pretinieku. Viņš ar piemēriem no ikdienas dzīves uzskatāmi pierāda, ka svarīgus jautājumus izšķir vienīgi kompetence, nevis balsu vairākums. Un tagad, kad runa ir par Melēsija un Līsimaha dēlu nākotni, par viņu pievēršanu tikumam, vajadzētu vismaz zināt, kas ir tikums, jo, kā gan citādi varētu dot padomu, kā tas iegūstams. Taču aplūkot tikumu kopumā būtu

pārāk plašs jautājums, tāpēc pētījama kāda tā daļa, proti, tā, kas vistuvāk skar strīdīgo jautājumu – hoplomahijas apguvi, un tā ir drošsirdība, kas arī, nevienam neiebilstot, kļūst par diskusijas objektu (190D).

Diskusija noris divos posmos – viena starp Sokratu un Lahētu, otra – starp Sokratu un Nikiju.

Drošsirdības definējumi, ko citu pēc cita dod Lahēts – drošsirdīgs, bet vienkāršs cilvēks (par viņa radurakstiem nekas nav zināms), kam, kā viņš pats atzīst, trūkst jebkādas pieredzes diskusijās (194A), ir visai primitīvi un, dabiski, pirmām kārtām attiecas uz militāro jomu. Tie paši par sevi nav nepareizi, bet tiem trūkst vispārinātāja rakstura; tie ir populāri definējumi, kas nespēj apmierināt dialektiķa prasības (190E – 194B).

Nikijs, kas ir izglītots cilvēks un var arī lepoties ar to, ka saietas ar filozofiem, piedāvā drošsirdības definējumu, kura būtisks elements ir zināšana, kas Sokrata skatījumā ir nešķirami saistīta ar tikuma jēdzienu. Tomēr Sokratu neapmierina arī Nikijs definīcija, jo tā savukārt ir pārāk plaša, skardama tikumu vispār, taču ne specifisko drošsirdības tikumu (194D – 199E).

Lahēts un Nikijs diskusijas laikā apmainās zobgalībām, kas visai uzskatāmi apliecina viņu atšķirīgo intelektuālo un kultūras līmeni. Lahēts, piemēram, nekādi nespēj saprast, kāds zināšanai varētu būt sakars ar drošsirdību (195A). Un nodarboties ar finesēm, kā to darot Nikijs, pēc Lahēta domām, pietāvēt drīzāk sofistam nekā vīram, kam uzticēta valsts vadība (197D). Nikijs savukārt aizrāda Lahētam, ka tam gan neklājoties ņirgāties par filozofiem, kurus tas vispār nekad neesot redzējis un no kuriem viņš, Nikijs, cerot iegūt trūkstošās zināšanas, kurās tad jo dāsni dališoties arī ar Lahētu, kam vēl ļoti vajagot mācīties (200A–C).

Kāda tad ir dialoga nozīme? Uz šo jautājumu sniedzam A. Kruazē atbildi:

“Ir skaidrs, ka mums te ir vienkāršs metodes izklāsts. Drošsirdības definīcija ir tikai iegansts. Visa sacerējuma priekšmets īstenībā ir parādīt: a) ka secīgs izklāsts ļauj saglabāt [līdzsvarā] “par” un “pret”, nenonākot pie kategoriska secinājuma; b) ka, lai pētītu kompleksu problēmu, kāda ir hoplomahijas vērtība, problēma vispirms jāreducē līdz vienkāršiem terminiem, ko iespējams definēt;

c) ka pareizai kāda priekšmeta definēšanai nepietiek nedz ar to, ka norāda kādas nejauši paņemtas raksturīgas īpašības, nedz ar to, ka nosaka kādu vispārīgāku, bet nespecifisku iezīmi” (Kruazē, 88. lpp.).

Gan ļoti vispārīgi, taču reizē ar to visai precīzi dialogu raksturo G. Šnaiders: “Kā “Lahētā”, tā “Eutifronā” mūsu priekšā pamatā ir sokratickā pētīšanas un mācīšanas metode, kas it īpaši izveidojusies pretstatā sofistikai.”¹

Dialoga norise domājama laikā starp Dēlijas kauju 424. gadā un Mantinejas kauju 418. gadā, kurā krita Lahēts.

Pēc Kruazē, 89. lpp., dialogs pieskaitāms Platona jaunības darbiem.

EUTIDĒMS

Platona pētnieki ir vienisprātis, ka dialogs “Eutidēms” būtiski nepapildina mūsu zināšanas par Platona domu pasauli. Taču viņi arī ir vienisprātis par to, ka Platona sacerējumu klāstā nav neviena, kas literārās formas spilgtuma, dramatiskā efekta ziņā līdzinātos “Eutidēmam”.

Atsaucoties uz vācu filologu H. Bonicu (*Bonitz*), L. Meridjē salīdzina dialogu ar piecu cēlienu jeb epeizodiju komēdiju. Viņš savā ievadā “Eutidēma” izdevumam, 120. lpp., dod detalizētu šīs “komēdijas” uzbūves raksturojumu, ko sniedzam saīsinātā izklāstā.

Aplūkojot sacerējuma centrālo daļu, t.i., Sokrata stāstījumu, atstājot malā sarunu ar Kritonu, kura ievada un noslēdz stāstījumu, “komēdijas” cēlienu saturs ir šāds.

Pirmais cēliens: sofistu un Kleinija saruna (275C – 277C); otrais cēliens: Sokrata un Kleinija saruna (278E – 282E); trešais cēliens: Eutidēma un Dionīsodora diskusija ar Sokratu un Ktēsipu (283A – 288D); ceturtais cēliens: Sokrata un Kleinija otrā saruna (288D – 293A); piektais cēliens: plaša diskusija, kurā, tāpat kā trešajā cēlienā, piedalās sofisti, Sokrats un Ktēsips (293A – 304A).

¹ Platons Dialoge “Laches” und “Eutyphron”, übersetzt und erläutert von Gustav Schneider. Leipzig, 1922, S. 1.

“Komēdijai” ir arī “koris” – abu sofistu skolnieki, kas jūsmīgi sveic katru savu skolotāju panākumu diskusijā. Pēc Kleinija sarunas ar sofistiem, kurā brāļi sagrauj kautro, bezpalīdzīgo pusaudzi, sofistu pavadoņi “it kā pēc kora apmācītāja norādījuma vienlaikus trokšņaini pauda savu piekrišanu un smējās” (276C), un “abu vīru apbrīnotāji .. sacēla smieklu šalti un piekrišanas vētru” (276D). Bet vislielākās “kora” gaviles atskan, kad Dionīsodors izplāj sofistu demonstrējuma pēdējo, vismuļķīgāko, zaimīgo “pierādījumu” (302E – 303A). “Tad .. nebija neviena, kas šo runas sasniegumu un abus vīrus nebūtu cēlis vai debesīs.; tagad jau gandrīz vai arī Likeja kolonnas dārdēja aiz sajūsmas” (303B).

Sacerējumam – “komēdijai” skaidri izjūtama viļņveidīga ritmiska gaita – satraukuma un nomierināšanās mija. “Trijos posmos norisinās sofistu uzstāšanās, un katrs no šiem posmiem līdzinās satraucošam negaisam, kura vējbrāzmas nomaina cita citu. Bet katram no šiem posmiem seko Sokrata saruna vai nu ar Kleiniju, vai Kritonu, kura iedarbojas kā saulesstars pēc negaisa” (Āpeltis, 15. lpp.).

Smalki diferencēta ir dialoga dalībnieku valoda, un mums brīžiem pat šķiet, ka redzam kustības un žestus, kas pavada viņu runu. Platons mums padara arī uzskatāmu dialogu norises vietu, piemēram, Likeja ģērbtuvī, kurā bija nometies Sokrats (272E), vai kolonādi, pa kuru, ieradušies Likejā, pagājās Eutidēms un Dionīsodors (273A). Visa “komēdijas” uzbūve, ik detaļa liecina par prasmīga dramaturga roku.

Tiktāl par dialoga formu. Taču mūs, protams, pirmām kārtām interesē saturs. Lasītājs, dabiski, uzdos jautājumu, kādu uzdevumu sev spraudis autors. Vai viņš tikai kārtējo reizi gribējis diskreditēt, parādīt smieklīgā gaismā divus ambiciozus sofistus, kā viņš to darījis ar Hipiju, kam veltījis divus dialogus – “Hipijs lielākais” (sk. gr.: Platons. Dialogi un vēstules. R., 1999) un “Hipijs mazākais” (sk. gr.: Platons. Dialogi. R., 2006).

Nē, šoreiz Platonam, vēršoties pret abiem sofistiem, ir daudz plašāks, principiāls vēriens. Lai cik spilgti, cik individualizēti dialogā raksturoti abi brāļi, Platons viņus izmantojis kā prototipus savu pretinieku – 4. gadsimta pirmo gadu desmitu sofistu raksturošanai, kuriem vairs nebija nekā kopīga ar tādiem 5. gadsimta

izcilajiem sofistiem kā Protagors vai Prodijs, bet kuru rokās lielā mērā atradās jaunās paaudzes audzināšana. Platons šajā apstākli nevarēja nesaskatīt nopietnu draudu Atēnu jaunatnes, visas tautas tikumiskajai un garīgajai nākotnei un jutās spiests par viņa izpratnē pareizo jaunatnes audzināšanu stāties pretī sofistu tīkojumiem. Līdz ar to ir skaidrs, ka dialoga galvenā problēma ir jaunatnes audzināšana. “Eutidēms” ir epizode Platona polemikā ar viņa pretiniekiem.

Taču šī polemika netiek risināta diskusijā starp abām pretējos viedokļus pārstāvošajām pusēm – starp Sokratu un brāļiem sofistiem. Platons uzskatījis par efektīvāku parādīt abas puses darbībā, un te nu kļūst skaidrs, ka Sokrata maieutikai² nav nekā kopīga ar sofistu izdarībām.

Brāļu sofistu un Sokrata audzināšanas metožu fundamentālā atšķirība parādīta viņu attieksmē pret Kleiniju. Kaut gan brāļi sarunas sākumā apņēmušies jaunietim norādīt ceļu uz tikumu un Sokrats viņiem šo solījumu vairākkārt atgādina, viņi ir nedomā savu solījumu turēt, jo viņiem pirmām kārtām rūp savus kuplā skaitā ieradušos piekritējus apžilbināt ar saviem tikai nesen apgūtās eristikas³ – polemizēšanas mākslas demonstrējumiem. Bet tas, ko viņi dara sarunā ar Kleiniju, ir visnotaļ antipedagoģiski un spēj jaunieti vienīgi apmulsināt un stindzināt, un viņam atņemt jebkuru ticību pašam sev. Viņi apber Kleiniju ar jautājumu krusu, atbildi uz kuriem, lai arī ko viņš pateiktu, sofisti ieprogrammējuši kā nepareizu.

Gribēdams dot Kleinijam atelpu un satraukto jaunieti nomierināt, kā arī parādīt sofistiem, ko viņš turpmāk no tiem audzināšanas jomā grib dzirdēt (jaunietis gan vairs viņu rokās nenonāk), Sokrats

² *Maieutika* – vecmātes māksla (Sokrata māte bija vecmāte). Tāpat kā bērnu pieņemēja palīdz bērnam ieraudzīt dienas gaismu, Sokrats ar uzvedinātājiem jautājumiem no sarunpartnera izvilināja pareizos jēdzienu skaidrojumus.

³ Līdz šim viņi darbojušies dažādās jomās: mācījuši hoplomaģiju, kara zinības – taktiku un stratēģiju, vārdu sakot, visu, kas jāzina karavadonim, mācījuši aizstāvēties tiesā un tiesas runu sacēršanu. Taču, kā saka Eutidēms, tas viss vairs nav viņu interešu lokā, bet ir tikai blakuslieta (373D).

pārņem Kleiniju savā aprūpē, un nu abās sarunās, kurās Sokrats nodarbojas ar jaunieci, esam liecinieki audzināšanas procesam, kam nav ne vismazākās līdzības ar to, ko Kleinijs tikko pieredzējis no sofistu puses.

Pirmajā sarunā Kleinijs Sokrata maieutiskajā vadībā soli pa solim apgūst ētikas pamatjēdzienus un citastarp iepriecina Sokratu ar nešaubīgi paustu pārliecību, ka gudrība ir mācāma, tā aiztaupot Sokratam iztirzājumu par gudrības mācāmību. Otrajā sarunā Kleinijs vairs neaprobežojas ar piebalsošanu Sokratam kā pirmajā sarunā, bet jau ir viņa pilnvērtīgs sarunpartneris, paužot arī patstāvīgas domas. Tā, piemēram, viņš, atsaucoties uz paša vēroto, spriež, ka runu sacerētāji neesot spējīgi izmantot savas runas (289D), un arī nevilcinās Sokratam, kad tas apgalvo, ka karavadoņa māksla spējot vairāk par jebkuru citu nodrošināt cilvēku laimi, runāt pretī ar tādu degsmi, ka Kritons, kam Sokrats to izstāsta, apšaubā, ka tik jauns cilvēks varētu paust tamlīdzīgas domas. Sokrats piekāpjas: viņš īsti neatceroties, kas to ir teicis, varbūt tā bijusi kāda augstāka būtne. Kritons it kā piekrīt šai augstākās būtnes versijai, taču nav nekādu šaubu, ka viņš sapratis Sokrata joku un zina, ka šī augstākā būtne ir pats Sokrats (290E – 291A).

Pēc pirmās Sokrata sarunas ar Kleiniju diskusijā atkal iesaistoties abiem sofistiem, aktīvs kļūst Ktēsips, ko Sokrats raksturojis kā “krietnu jaunekli, kam gan vēl piemīt jaunatnes pārgalvība” (273A). Kad Dionīsodors sarunā ar Kleiniju “pierāda”, ka Kleinija draugi, gribēdami, lai viņš no nezinīga kļūst par zinīgu, tātad nebūtu vairs tas, kas viņš bijis, tādējādi vēlas viņa bojāeju, Ktēsips galējā sašutumā uzsprāgst (283E). No šā brīža viņš izturas pret brāļiem sofistiem agresīvi, pat naidīgi visā tālākajā diskusijas gaitā, tā ka Sokratam nākas viņu ne reizi vien apsaukt.

Ktēsipam ļoti gribas paspīdēt iemīlotā Kleinija priekšā, un, kad viņam izdodas paklupināt Dionīsodoru un Kleinijs par to izrāda savu prieku un smejas, “Ktēsips izauga vismaz desmitreiz lielāks” (300D). Jaunais cilvēks ātri vien atšifrē un pārņem sofistu tehnoloģiju un tad jau cīnās pret tiem ar viņu pašu ieročiem kā līdzīgs pret līdzīgiem. Abiem brāļiem, kas apgalvo, ka zinot visu, Ktēsips, necik nekautrēdamies, uzdod visādus, pat visnepieklājīgākos jautājumus. Un, kad Dionīsodors izplāj savu pēdējo, muļķīgāko

un zaimīgo sofismu, Ktēsips viņu apveltī ar ironisku apsveikumu un atzīst – protams, tāpat ironiski – sevi uzvarētu, “jo šie divi vīri nav pieveicami” (303A).

Līdzās galvenā uzdevuma veikšanai – cīņai pret sofistiem par jaunatnes audzināšanu – Platons sacerējumu izmantojis arī dažiem dzēlieniem personiskiem pretiniekiem – pirmām kārtām Antistenam, kas, tāpat kā Platons, bija sokratiķis, Sokrata skolnieks. Avoti vēstī, ka laika gaitā viņu attiecības bija kļuvušas izteikti naidīgas. Antistens neatzina nekādu citu esamības formu kā vien matērijas esamību un līdz ar to bija pretinieks jebkādam ideālismam, īpaši Platona. Antistenam līdzīgi domājošo cilvēku viedoklis raksturots Platona dialogā “Sofists”, 216A: “Viņi visu novelk no debesīm un neredzamā zemē, saturot ar savām rokām īstus klintsbluķus un ozolus. Tverot pēc visa, kas ir vieliskas dabas, viņi nelokāmi apgalvo, ka eksistē vienīgi tas, kas kaut kā pieļauj aptaustīšanu vai pieskaršanos. Ķermenis un esamība pēc viņu jēdzienu izpratnes ir viens un tas pats, un, ja kāds, kas nav viņu pusē, atzīst ko neķermenisku par esošu, tad viņi nicinājuma pilni to noraida un negrib neko citu dzirdēt.”

Platona ideju mācība Antistenam bija nepieņemama, noderēja tikai par izsmiekla objektu. Un Platons “Eutidēmā”, 301A, liek Dionisodoram – arī Antistena nicinātajam sofistam – mutē muļķīgi nirdzīgu kritiku par kādu Platona ideju mācības elementu. Tāpat Antistenu, neapšaubāmi, varēja dziļi aizskart, ka Platons Antistena arī Aristoteļa apliecināto (“Metafizika”, 1024^b 33) tēzi par neiespējamību runāt pretī tāpat liek mutē Dionisodoram.

Cits, plašāks, vispārīgāks polemikas objekts “Eutidēmā” ir retorika. To pārstāv anonīmais cilvēks, ko Kritons sastop pēc diskusijas un kas viņam izklāsta savas domas par diskusijā dzirdēto. Viņš nopulgo gan Sokratu par to, ka viņš ar šiem ļaudīm ielaidies sarunā, gan sofistus, gan filozofiju (304D – 305B). Viņš ir runu rakstītājs, bet ar paša sacerētajām runām neuzstājas (305C). Zinātnieki savulaik lauzuši daudz šķēpu par to, kas ir šis anonīmais cilvēks, taču pašlaik viņu viedoklis ir vienprātīgs: domāts ir slave-nais retorikas skolotājs un publicists Isokrats (436–338).

Pēc Sokrata domām, Kritona anonīmais sarunbiedrs pieder pie ļaudīm, kas, uzskatīdami sevi par pašiem gudrākajiem un atrazdamies

vidū starp filozofiju un politiku, ņem no vienas un otras, cik vajag, lai, nepakļaujoties briesmām, baudītu savas gudrības augļus (305D–E). Atpaliekot gan no filozofijas, gan no politikas, viņi, pretendējami uz pirmo vietu, īstenībā atrodoties tikai trešajā. Taču Sokrats aicina uz iecietību pret retoriku (306E). Pēc Āpelta, 21. lpp., te starp rindām lasāms, ka, ja starp sofistiku un platonismu gan vispār, gan īpaši attiecībā uz jaunatnes audzināšanu miers nav domājams, tad filozofiju un retoriku nešķir nepārvarama aiza.

Isokrats pieminēts arī Platona “Faidrā” (278E – 279B). Sal. “Faidrs”, 155. piezīmi.

Tā kā Sokrats dialogā minēts kā vecs vīrs (272B, 285C, 293B) un arī abi brāļi sofisti ķērušies pie eristikas apguves, jau būdami sirmgalvji (272B), dialoga norises laiks domājams 5. gs. pirmajā gadu desmitā, bet noteikti pirms 404. gada, jo Alkibiads minēts kā vēl dzīvs (275B). Kas attiecas uz sarakstīšanas laiku, tad tas, vis ticamāk, sacerēts pēc “Harmida” un noteikti pēc “Menona” (sal. 282C un sek., Āpelts, 22. lpp.). Ir vispārpieņemts, ka “Menons” sacerēts kādus gadus pēc Akadēmijas dibināšanas (387. gadā), bet “Eutidēms” būtu datējams vēl mazliet vēlāk (Meridjē, 141. lpp.).

SATURS

Tulkotāja priekšvārds

5

PLATONS

IONS

7

LAHĒTS

27

EUTIDĒMS

61

Piezīmes

118

Atskats uz trim dialogiem

Ā. Feldhūns

129

PLATON
DIALOGE
ION
LACHES
EUTHYDEMOS

Übertragung ins Lettische,
Anmerkungen und Nachwort:
Ābrams Feldhūns

Verlag "Zinātne"
Riga 2007

PLATONS

DIALOGI

IONS

LAHĒTS

EUTIDĒMS

Redaktore *Ināra Stašulāne*

Mākslinieks *Aldis Aleks*

Maketētāja *Gundega Kārkliņa*

Formāts 84×100/32. SIA Apgāds "Zinātne",

Akadēmijas laukumā 1, Rīgā, LV-1050.

Reģistrāc. nr. 40003576967.

Iespiesta un iesieta a/s "Preses nams",

Balasta dambī 3, Rīgā, LV-1081.

www.zinatnesgramatas.lv

"Zinātnes" grāmatnīca

Akadēmijas laukumā 1, Rīgā.

Tālr. 67225767.

Platons. Dialogi: Ions, Lahēts, Eutidēms / No sen-
Pl 305 grieķu val. tulk., piezīmes un pēcvārdu sarakst.
Ā. Feldhūns. – Rīga: Zinātne, 2007. – 141 lpp.

ISBN 978-9984-808-21-5

Grāmatā iekļautos trīs dialogus pieskaita pie Platona jaunības darbiem.

Dialogā “Ions” Sokrats skaidro visā Grieķijā slavenajam, bet intelektuāli aprobežotajam rapsodam Ionam, kā top dzejas darbi. Dzejnieka daiļradē nav vietas racionālajam momentam, zināšanām. Labie dzejnieki nav spējīgi dzejot, iekams nav dievišķas jūsmas pārņemti un nav vairs savā prātā. Tāpat kā magnēts pievelk dzelzs gredzenus un tiem piešķir spēku pievilkt vēl citus gredzenus, tā arī mūza iedvēš cilvēkiem dievišķu jūsmu, un ar šo iejūsmināto starpniecību tiek iejūsmināti citi un izveidojas ķēde. Pirmais tajā ir pats dzejnieks; tās vidējie posmi ir rapsodi un aktieri, arī koristi un citas ar dzeju saistītās personas, bet klausītājs/lasītājs ir pats pēdējais no gredzeniem.

Dialogs “Lahēts” veltīts drošsirdības jēdziena definīcijai. To Sokrata vadībā mēģina noskaidrot divi ievērojami atēniešu karavadoņi – Lahēts un Nikijs, kas pēc Perikla nāves arī ir Atēnu vadošais valstsvīrs. Uzdevums paliek neizpildīts. Dialogs vērtējams kā raksturīgs Sokrata pētīšanas un mācīšanas metodes paraugs.

Dialogs “Eutidēms” izceļas ar īpaši spilgtu literāro formu un dramatiskiem efektiem.

Atēnās ieradušies divi brāļi sofistī – Eutidēms un Dionīsodors, kas klausītājiem demonstrē savus eristikas – polemizēšanas mākslas paņēmienus. Taču pamatā dialogs veltīts Platona cīņai par pareizo jaunatnes audzināšanu pret sofistu tīkojumiem, kas 5. gs. sākumā Platona skatījumā nopietni apdraudēja Atēnu jaunatnes, visas tautas tikumisko un garīgo nākotni. Abu pušu – Sokrata un sofistu pedagoģisko paņēmieni publiskā konfrontācija pārliecinoši pierāda sokraticās metodes pārākumu.

UDK 821.14'02-3

LS. 2178

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0308021110

ISBN 978-9984-808-21-5

9 789984 808215

2008-3

L 7